

Nd.

111. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 102 19. júní 1933, um samþykktir um sýsluvegasjóði.

Frá samgöngumálanefnd.

Nefndin hefur athugað frv. og leitað um það álit vegamálastjóra. Hefur hann sent nefndinni umsögn sína og mælir með frv. Leggur nefndin einróma til, að frv. verði samþykkt.

Alþingi, 7. nóv. 1945.

Gíslí Sveinsson,
form., frsm.

Lúðvík Jósefsson,
fundaskrifari.

Ásg. Ásgeirsson.

Sigurður Bjarnason.

Sveinbjörn Högnason.

Nd.

114. Breytingartillaga

við brtt. á þskj. 106 (Vegalög).

Frá Gísla Sveinssyni.

Við I. [Reynishverfisvegur]. Liðurinn orðist þannig:

Reynishverfisvegur: Frá Suðurlandsbraut á Fossholtum um Reyni og yfir Reynisfjall að Vík.

Nd.

115. Frumvarp til laga

um veiting ríkisborgararéttar.

(Eftir 2. umr. í Nd.).

1. gr.

Ríkisborgararétt skulu öðlast:

1. Abraham, Robert Louis Eugen, söngstjóri í Reykjavík, fæddur 17. maí 1912 í Þýzkalandi.
2. Als, Emil, námsmaður, Reykjavík, fæddur 6. jan. 1928 í Danmörku.
3. Beckmann, Wilhelm Ernst, myndskeri í Reykjavík, fæddur 5. febr. 1909 í Þýzkalandi.
4. Friedländer, Heinz Karl, vélamaður í Reykjavík, fæddur 27. ágúst 1914 í Þýzkalandi.
5. Göhlsdorf, Elisabeth, tungumálakennari í Reykjavík, fædd 3. ágúst 1890 í Þýzkalandi.
6. Lindemann, Albert Volker, forstöðumaður í Varmahlíð í Skagafirði, fæddur 17. ágúst 1899 í Þýzkalandi.
7. Pedersen, Martin Schjønning Kristian, pípulagningarmaður á Raufarhöfn, fæddur 27. júlí 1887 í Noregi.
8. Schrader, Harry Wilhelm, kennari í Reykjavík, fæddur 28. febr. 1913 í Þýzkalandi.
9. Sonnenfeld, Kurt Gustav, tannlæknir á Siglufirði, fæddur 3. ágúst 1909 í Þýzkalandi.
10. Vestmann, Ingibjörg Einarsdóttir, iðnmær í Reykjavík, fædd 25. des. 1919 í Kanada.

2. gr.

Ef ríkisstjórnin telur nauðsynlegt, er henni heimilt að lengja frest þann, er 4. mgr. 4. gr. l. nr. 64 28. jan. 1935 ræðir um, eða veita aðilum með öllu undanþágu frá skilyrði málsgr.

3. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Sp.

116. Tillaga til þingsályktunar

um ríkisábyrgð á rafveituláni fyrir Eskifjarðarhrepp.

Flm.: Lúðvik Jósefsson, Ingvar Pálmason, Eysteinn Jónsson.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs, gegn þeim tryggingum, sem ríkisstjórnin metur gildar, 700 þúsund króna lán, sem

Eskifjarðarhreppur tekur til þess að standast kostnað við stækkun rafstöðvarinnar og við endurbætur á rafveitukerfi hreppsins, þó ekki yfir 85% af heildarkostnaði. Ábyrgð ríkissjóðs er bundin því skilyrði, að yfirumsjón með verkinu og reikningshald sé falið manni, sem ráðuneytið samþykkir.

Greinargerð.

Á Eskifirði er einhver elzta rafstöð landsins, enda er hún orðin með öllu ófullnægjandi þorpinu. Öll orkuaukning rafveitunnar er orðin óframkvæmanleg, nema veitukerfið sé endurnýjað og stórum bætt frá því, sem verið hefur.

Þær breytingar, sem nú eru fyrirhugaðar, eru einkum þessar:

1. Byggt verði nýtt rafstöðvarhús, sem rúmi tvær ca. 250 ha vélar ásamt nauðsynlegum útbúnaði.
2. Keypt verði ein 250 ha vélasamstæða.
3. Komið verði upp háspennukerfi um bæinn (2 spennistöðvar).
4. Lágspennukerfið endurnýjað.

Samkvæmt kostnaðaráætlun, sem rafmagnseftirlit ríkisins hefur gert, er talið, að framkvæmdir þessar muni kosta í kringum 700 þúsund krónur, og er ábyrgðarheimild tillögunnar miðuð þar við.

Það skal fram tekið, að þessar fyrirhuguðu breytingar á rafveitu Eskifjarðar ættu á engan hátt að þurfa að koma í bága við fyrirætlanir um heildarraffveitu fyrir Austfirði, ef rannsóknir leiða í ljós, að hún sé heppileg og í hana verður ráðizt, því að allar þær breytingar á veitukerfinu á Eskifirði, sem hér eru áformaðar, eru óhjákvæmilegar fyrir alla orkuaukningu á staðnum. Það eina af þeim framkvæmdum, sem hér eru ráðgerðar og ekki fellur að öllu saman við heildarraffveituna, er dieselvélín, en auðvelt ætti að vera fyrir rafveituna að fá sæmilegt verð fyrir hana, þegar Austfjarðaveitan er tilbúin, þyki þá ekki nauðsynlegt að hafa vélina vegna varaorku.

Nd.

117. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Frá Bjarna Ásgeirssyni.

Við 1. gr. Framan við greinina kemur:

1. Á eftir A. 10 í 1. gr. laga nr. 37/1943 koma tveir nýir liðir:
 - a. **Úlfarsfellsvegur:** Af Vesturlandsvegi við Úlfarsárbrú um Úlfarsfell, Þormóðsdal og Miðdal á Suðurlandsveg við Geitháls.
 - b. **Reykjavegur:** Af Vesturlandsvegi við Varmárbrú um Álafoss með afleggjara að Reykjalandi, um Reykjahverfi og á Úlfarsfellsveg.
2. B. 10 í sömu lagagr. skal orða svo:

Kleifavegur: Af Borgarfjarðarbraut hjá Kláffossbrú um Kleifar, Norðtungu að Kvíum.
3. Á eftir B. 10 kemur nýr liður:

Stafholtstungnavegur: Af Borgarfjarðarbraut um Hjarðarholt og Arnbjargarlæk á Kleifaveg hjá Högnastöðum.
4. B. 13 í sömu lagagr. skal orða svo:

Hraunhreppsvegur: Af Stykkishólmsvegi hjá Arnarstapa um Hrafnkelsstaði, Laxárholt og Vog að Ökrum.

Nd. 118. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. april 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir.

Frá Bjarna Ásgeirssyni.

Við 1. gr. Framan við greinina kemur:
Á eftir A. l. a. 10 í 1. gr. laga nr. 30/1943 kemur nýr liður:
Litla-Þverá hjá Högnastöðum.

Nd. 119. Breytingartillaga

við frv. til laga um heimild fyrir ríkisstjórnina til að selja Búðahreppi landspildu úr Kjappeyrarlandi.

Flm.: Pétur Ottesen.

1. Við 1. gr. Við fyrri málslíð bætist: og enn fremur Innri-Akraneshreppi jörðina Staðarhöfða í sama hreppi.
2. Við fyrirsögnina bætist: og Innri-Akraneshreppi jörðina Staðarhöfða.

Nd. 120. Frumvarp til laga

um embættisbústaði héraðsdómara.

Flm.: Gísli Sveinsson.

1. gr.

Ríkisstjórnin skal, þar til fullnægt er húsnæðisþörf héraðsdómara, láta byggja eða kaupa 1—2 íbúðarhús á ári handa héraðsdómurum, enda sé þar rúm fyrir skrifstofur þeirra, skjalasafn o. s. frv. Byggingarnar skal gera eftir teikningum, er ráðherra hefur samþykkt. Byggingum skal laga í samræmi við húsnæðisþörf og aðstæður á hverjum stað, og sé vandað til staðarvals og byggingarlóðar. Þar skal fyrst byggja, er þörfin er mest að dómi ráðherra, að fengnum tillögum Félags héraðsdómara.

Kostnaður allur við framkvæmdir þessar greiðist úr ríkissjóði.

2. gr.

Nú verða héraðsdómaraskipti og sá, er af störfum lætur, eða bú hans á hús, sem að dómi ráðherra er hæfur héraðsdómarabústaður, og skal þá ríkisstjórnin kaupa eignina, ef viðtakandi héraðsdómari óskar, enda fáist hún fyrir hæfilegt verð að dómi sérfróðra, óvilhallra manna.

3. gr.

Héraðsdómarar greiði leigu fyrir afnot einkaíbúða sinna samkvæmt ákvörðun ráðherra, þó eigi yfir 10% — tíu af hundraði — af grunnlaunum þeirra, að viðbætti verðlagsuppbót.

Um viðhald embættisbústaðarins o. fl. fer eftir reglum, er ráðherra setur.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er samið af stjórn Félags héraðsdómara, og hefur það legið hjá dómsmálaráðuneytinu síðustu missiri, en þangað var það sent með áskorun

um, að ríkisstjórnin beitti sér fyrir flutningi og framgangi þess, svo sem skylt mátti teljast, því að hér er um að ræða hina fremstu og ábyrgðarmestu starfsmenn sjálfs ríkisvaldsins, sem eiga að varðveita mikil verðmæti og dýrmæt skilríki fyrir þess hönd, — og verða þó að standa með það allt „á götunni“, ef svo ber undir. Sjá vist flestir, hvílikt reginhneyksli slíkt ástand er, sem ekki þekkist lengur hjá sið- uðum þjóðum. Er því ekki vanþörf hér úr að bæta og það hið fyrsta, og að sjálf- sögðu hefði það fyrr átt að vera, enda hefur flutningsmaður frumvarpsins fyrir löngu bent ríkisstjórnnum landsins á þetta, þótt því hafi eigi verið sinnt, hverju sem um er að kenna.

Aðeins hin nauðsynlegustu fyrirmæli eru tekin upp í frumvarpið, og má við meðferð þess í þinginu auka það, ef þörf þykir. Að öðru leyti fylgdi því frá stjórn Félags héraðsdómara svo látandi rökfærsla:

Fram á síðustu ár, og enn að mestu, hafa héraðsdómarar landsins orðið að sjá sér sjálfir fyrir húsnæði, þ. e. íbúð, skrifstofu og geymslu fyrir embættisbækur og skjöl. Til þessa liggja að vísu þau sögulegu rök, að sýslumenn hafa til tiltölu- lega skamms tíma einnig verið bændur, og húsnæðisvandamálið þá allajafna verið leyst, um leið og jarðnæði var fengið. Á síðustu áratugum hafa umboðsstörf hér- aðsdómaranna margfaldast og halda jafnt og þétt áfram að aukast. Er nú svo komið, að þeir verða að gefa sig alla við störfum sínum fyrir ríki og hérað og hafa engan tíma aflögu til bústjórnar, þótt aðstæður að öðru leyti hefðu leyft það. Hið fyrsta vandamál hvers nýskipaðs héraðsdómara hefur því nú um sinn verið það að fá þak yfir höfuðið. Oft hefur þetta vandamál ekki orðið leyst á annan veg en þann að byggja nýtt hús, sem síðan hefur verið selt hæstbjóðanda, er hér- aðsdómarinn flutti burt eða á annan hátt lét af störfum á þeim stað. En hefði hér- aðsdómarinn ekki bolmagn til þess að byggja, varð hann að kaupa hús eða taka húsnæði á leigu. Slíkt húsnæði hefur að vonum, oftar en hitt, verið mjög á annan veg en æskilegt hefði verið, stundum of lítið, stundum of stórt, óhentugt að her- bergjaskipan, en þó orðið við að hlíta, þar sem ekki var á öðru vól. — Á verðbólgu- tímum þeim, er nú standa yfir, er félitlum héraðsdómurum fjárhagslega um megn að byggja eða kaupa, en mjög undir hælinn lagt, að leiguhúsnæði sé fánlegt. Rök- rétt afleiðing þessa, ef slíkt ástand helzt, hlýtur að verða sú, að menn leita að öðr- um störfum fremur, þar sem þessir annmarkar eru ekki fyrir hendi í jafnríkum mæli. Svo langt ganga þessir erfiðleikar nú þegar, að vitað hefur verið um a. m. k. 2 héraðsdómara, er um stundarsakir hafa setið í húsnæði í skjóli gildandi húsa- leigulaga, en í algerri óþökk húseigenda. Væri hér ekki um að ræða fullkomið alvörumál, mundi megji telja það góða skopsögu, er ríkisstjórnin neyddist til, sam- kvæmt framkominni löglegri kröfu, að skipa mann með fógelavaldi til þess að bera héraðsdómara út á götuna, og þá ekki eingöngu hann sjálfan, konu hans og börn, heldur og skrifstofugögn, bækur og skjöl ríkisins og hlutaðeigandi héraðs, er í hans vörzlu væru. Auk þessa, er nú var talið, verður varla um það deilt, að stefna beri að því, að húsakostur opinberra starfsmanna sé frekar til fyrirmyndar en hið gagnstæða. Loks virðist og fullkomlega ósanngjarnt, að héraðsdómarar séu, að þessu leyti, skör lægra settir en t. d. hin fjölmenna prestastétt, sem jafnan hefur átt að einhverju húsnæði að hverfa, að undanskildum örfáum kaupstaðarprest- um, en þó nú kappsamlega að því unnið að bæta einnig úr þeirri þörf. Er þess fastlega vænt, að Alþingi sjái nauðsyn þessa máls og sanngirni þeirra raka, er það styðja.

Sp.

121. Tillaga til þingsályktunar

um undirbúning löggjafar um veiting héraðsdómaraembættis.

Flm.: Gísli Sveinsson, Þorst. Þorsteinsson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að undirbúa löggjöf um veiting embættis héraðsdómara og leggja fyrir næsta þing frumvarp um það efni.

Greinargerð.

Á aðalfundi sínum dagana 22.—26. september þ. á. samþykkti Félag héraðsdómara í einu hljóði og með atkvæðum allra atkvæðisþerra fundarmanna svo hljóðandi ályktun:

„Um mörg undanfarin ár hafa embætti héraðsdómara verið veitt, án þess að nokkrum föstum reglum hafi verið fylgt og stundum með þeim hætti, sem félaginu virðist hafa brotið mjög í bág við þær meginreglur, er það telur réttmætar. Á fundi sínum 1941 samþykkti Félag héraðsdómara eftirfarandi ályktun:

„Fundurinn felur félagsstjórninni að standa á verði um, að veitingavaldið auglýsi með hæfilegum fyrirvara þau héraðsdómaraembætti, er laus verða, og að við veitingu þeirra sé fullt tillit tekið til menntunar, reynslu og embættisaldurs umsækjenda.“

Með því að eigi verður séð, að ályktun þessi hafi borið árangur, ályktar aðalfundur Félags héraðsdómara 1945 að skora á ríkisstjórnina að undirbúa löggjöf og Alþingi að lögfasta þegar á næsta þingi reglur um veitingu héraðsdómaraembættis í samræmi við framangreinda ályktun. Vill félagið leggja til, að áður en embætti þessi eru veitt, verði leitað tillagna nefndar, er skipuð sé þrem mönnum, einum tilnefndum af Félagi héraðsdómara, öðrum af hæstarétti og þriðja af lagadeild háskólans (lögfræðiprófessorum).“ —

Ályktun þessi var afgreidd til hæstv. dómsmálaráðherra, en hann hefur ekki fallið á að veita henni brautargengi, eins og ætlazt var til, og þykir því rétt að leita til þessa atbeina Alþingis, svo að eigi verði undan skorazt af ríkisstjórn, enda mun nú nauðsyn þess öllum ljós. Héðan af getur málið sjálft þó eigi komið til frekari kasta þingsins fyrr en á næsta ári, en eðlilegast er, að ríkisstjórnin undirbúi það, eins og till. greinir.

Sp.

122. Tillaga til þingsályktunar

um heimild fyrir ríkisstjórnina til að ábyrgjast lán fyrir Húsavíkurhrepp til að endurnýja rafveitukerfi kaupsinsins.

Flm.: Jónas Jónsson.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni, gegn þeim tryggingum, er hún metur gildar, að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs allt að 500 þús. kr. innlent lán fyrir Húsavíkurhrepp til að endurnýja rafveitukerfi kaupsinsins í sambandi við rafleiðslu frá Laxárfossum, þó ekki yfir 85% af heildarkostnaði. Ábyrgð ríkisins er bundin því skilyrði, að yfirumsjón með verkinu verði falin manni, sem ráðuneytið samþykkir.

Greinargerð.

Hreppsnefnd Húsavíkurhrepps hefur leitað eftir því, að ríkissjóður vildi ábyrgjast allt að 500 þús. kr. til að endurnýja rafveitukerfi hreppsins. Rafmagnseftirlit

ríkisins hefur í vor, sem leið, áætlað þann kostnað 650 þús. kr. Hreppsnefnd kaup-
túnsins telur sér fært að leggja nú þegar fram til verksins það, sem verður fram
yfir hálfa milljón króna.

Nd. 123. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 81 23. júní 1936, um sveitarstjórnarkosningar.

(Eftir 2. umr. í Nd.).

1. gr.

2. mgr. 7. gr. laganna falli niður.

2. gr.

Lög þessi öðlast gildi þegar í stað.

Ed. 124. Nefndarálit

um frv. til l. um kaup á nýjum strandferðaskipum.

Frá samgöngumálanefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta ásamt fylgiskjölum og leggur til, að það verði
samþykkt óbreytt.

Alþingi, 8. nóv. 1945.

Eiríkur Einarsson,
form.

Ingvar Pálmason,
fundaskr., frsm.

Steingr. Aðalsteinsson.

Ed. 125. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 54 4. júlí 1942.

Frá Eiríki Einarssyni.

Við 2. gr. Við greinina bætist: Skal það fylgifié hvernar fasteignar, er til hefur
orðið vegna ákvæða þeirra, sem úr gildi eru felld með lögum þessum, verða hafta-
laus eign eiganda fasteignarinnar.

Nd. 126. Frumvarp til laga

um mjólkurflutninga.

Flm.: Ingólfur Jónsson.

1. gr.

Mjólkurbúi, sem fær mjólk til sölu eða vinnslu og annast sjálft flutninga mjólk-
urinnar eða felur þá verzlunum eða öðrum aðilum, er skylt, ef krafa kemur fram
um það frá minnst 40 mjólkurframleiðendum, sem selja búinu mjólk sína, að láta

þá verzlun, er þeir skipta við og starfar á félagssvæði mjólkurbúsins, annast flutninga á mjólk og mjólkurafurðum að og frá búinu í réttu hlutfalli við heildarvörusölu verzlunarinnar næstliðið ár, miðað við aðrar verzlanir á félagssvæðinu, er annast áðurgreinda flutninga.

2. gr.

Flutningsgjald á mjólk að mjólkurbúu skal miðast við ekinn kílómetrafjölda. Flutningsgjald fyrir mjólk og mjólkurafurðir frá mjólkurbúinu skal miðast við þunga hins flutta. Öllum, sem rétt hafa til flutnings skv. 1. gr., skal greitt eftir sama flutningstaxta.

3. gr.

Verzlunum á félagssvæði mjólkurbús, sem rétt hafa til mjólkurflutninga samkv. 1. gr., er skylt að senda mjólkurbúinu skýrslu um vörusölu sína fyrir 1. marz ár hvert, í fyrsta skipti fyrir 1. marz 1946. Geri verzlunin það ekki, fellur réttur hennar skv. 1. gr. niður og vörusala hennar skal ekki talin með, þegar flutningshlutföll milli verzlana skv. 1. gr. eru ákveðin.

4. gr.

Nú hefur krafa komið fram frá minnst 40 mjólkurframleiðendum samkv. 1. gr., og er stjórn hlutaðeigandi mjólkurbús þá skylt að ákveða svæðið, sem verzlunin á að flytja mjólk af, svo fljótt, að hún geti byrjað flutninga innan tveggja mánaða, frá því krafan kom fram. Svæðið skal vera á viðskiptasvæði verzlunarinnar.

5. gr.

Samningar mjólkurbús um flutninga, sem nú eru í gildi, falla niður eigi síðar en 6 mánuðum eftir gildistöku þessara laga, þótt þeir hefðu átt að gilda lengur samkvæmt samningum. Nýr samningur um flutning á mjólk og mjólkurafurðum er ógildur, ef mjólkurbú getur ekki framfylgt þessum lögum, án þess að rjúfa hann.

6. gr.

Ágreiningur um, hvort verzlun hefur rétt til mjólkurflutninga samkvæmt þessum lögum eða hve mikið flutningsmagn henni ber, heyrir undir úrskurð landbúnaðarráðuneytisins.

7. gr.

Brot á lögum þessum varðar sektum allt að kr. 250000.00.

8. gr.

Með mál út af brotum á lögum þessum skal farið sem almenn lögglumál.

9. gr.

Lög þessi öðlast gildi þegar í stað.

G r e i n a r g e r ð.

Á síðari árum hafa bændur í ýmsum héruðum komið upp stórum og myndarlegum mjólkurbúum. Flutningar að og frá þessum búum eru framkvæmdir með ýmsu móti. Í nokkrum héruðum annast einstaklingar eða félagssamtök heima í sveitunum þessa flutninga, og eru þá jafnframt fluttar kaupstaðavörur fyrir bændur í þeim sveitum. Í öðrum héruðum hefur þróunin orðið á þá leið, að einstök félög hafa náð undir sig öllum mjólkurflutningum í því skyni að ná viðskiptum frá öðrum verzlunum. Er á þann hátt rekin eins konar einokunarstarfsemi, þar sem öðrum samvinnufélögum eða bændaverzlunum er fyrirmunað að flytja mjólk fyrir félags- eða viðskiptamenn sína, enda þótt þeir óski einskis annars fremur en að þeirra eigin verzlun annist flutningana.

Það er gegn þessu einræði, sem frumvarp þetta er flutt.

Nd. 127. Frumvarp til laga

um breyting á jarðræktarlögum, nr. 54 4. júlí 1942.

(Eftir 3. umr. í Ed.).

1. gr.

17. gr. laganna falli burt.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi. Skal það fylgifié hvernar fasteignar, er til hefur orðið vegna ákvæða þeirra, sem úr gildi eru felld með lögum þessum, verða haftalaus eign eiganda fasteignarinnar.

Ed. 128. Lög

um kaup á nýjum strandferðaskipum.

(Afgreidd frá Ed. 9. nóv.).

Samhljóða þskj. 94.

Ed. 129. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 44 19. júní 1933, um stofnun happdrættis fyrir Ísland.

Frá fjárhagsnefnd.

1. gr.

A-lið 1. gr. laganna skal orða svo: Hlutatalan má ekki fara fram úr 25000, er skiptist í 12 flokka á ári hverju, og skal dráttur fara fram fyrir einn flokk í mánuði hverjum, dráttur fyrsta flokks í janúarmánuði og tólfta flokks í desembermánuði.

2. gr.

Í stað orðanna „í öllum 10 flokkum“ í c-lið 1. gr. laganna komi: í öllum 12 flokkum.

3. gr.

Lög þessi öðlast gildi þegar í stað.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er flutt eftir ósk fjármálaráðherra, og hafa nefndarmenn óbundnar hendur um það. Með frumvarpinu var bréf rektors háskólans, þar sem gerð er grein fyrir því. Er það birt hér sem fylgiskjal.

Fylgiskjal.

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Reykjavík, 31. október 1945.

Í 1. gr. l. nr. 44 19. júlí 1933, um stofnun happdrættis fyrir Ísland, er mælt svo fyrir, að hlutatalan, 25000, skuli skiptast í 10 flokka á ári hverju og skuli dráttur fyrir einn flokk fara fram á mánuði hverjum, á tímabilinu marz—desember, og

hafa lögini verið framkvæmd á þessa leið hingað til. Háskólaráð og stjórn happdrættisins hafa nú óskað, að lögunum verði breytt um þetta efni í þá átt, sem í frumvarpinu greinir, þ. e., að flokkarnir verði 12 og að dráttur fari fram í hverjum mánuði ársins. Reynslan virðist hafa sýnt það, að hlé það, sem verður milli drátta í desember og í marz, þ. e. tveir mánuðir, janúar og febrúar, hafi óheppileg áhrif á sölu happdrættismiðanna, að menn gleymi frekar að endurnýja kaup sín á þeim, er svo langt liður á milli, en þegar endurnýja þarf mánaðarlega. Fjölgun flokkanna mundi og gefa happdrættinu auknar tekjur, en kostnaður við rekstur þess ekki vaxa að sama skapi. Það mundi t. d. ekki þurfa að auka starfslíð á skrifstofu happdrættisins, þar sem þar er um fastráðið fólk að ræða, sem nú tekur laun einnig þá mánuði, sem drættir fara ekki fram. En þörf er á því að auka tekjur happdrættisins. Arðurinn af því á, svo sem kunnugt er, að ganga að nokkru leyti til byggingaframskýmda háskólans og að nokkru leyti til atvinnudeildarinnar. Hafa þegar tvö stórhýsi verið reist fyrir arðinn af rekstri happdrættisins, háskólinn og atvinnudeildin, en fyrirhugað er, að fleiri hús verði byggð með sama hætti, og þá fyrst og fremst íþróttahús fyrir stúdenta og hús fyrir náttúrugripasafnið. Tekjurnar af happdrættinu á árabílinu 1934—1944 hafa alls numið kr. 2669684.68. Af þeirri fjárhæð hafa kr. 311695.03 runnið í ríkissjóð auk kr. 200000.00, sem háskólinn lagði til byggingar atvinnudeildarinnar. Afgangurinn, kr. 2157989.65, hefur gengið til háskólabyggingarinnar, og í árslok 1944 vantaði um kr. 86500.00 á það, að byggingarkostnaður háskólans væri greiddur að fullu. Að vísu hafa tekjur happdrættisins aukizt hin síðari ár vegna aukinnar sölu happdrættismiða og hækkaðs verðs þeirra, og námu tekjurnar árið 1944 kr. 447265.58, og skiptust þar þannig milli háskólans og ríkissjóðs, að háskólinn fékk kr. 357812.46, en ríkissjóður kr. 89453.12. En hækkinin á tekjum af happdrættinu hefur þó hvergi nærri haldizt í hendur við hækkin byggingarkostnaðarins. Rík þörf er á því, að hús þau, er háskólinn hefur í hyggju að reisa, komist upp sem fyrst, og því ærin þörf á, að tekjurnar af happdrættinu verði auknar. Með fjölgun flokkanna um tvo mætti vænta þess, að hreinar tekjur happdrættisins hækkuðu um 20%. Ef gert yrði ráð fyrir svipuðum ágóða og árið 1944, mundu tekjur háskólans aukast um nál. kr. 70000.00 og tekjur ríkissjóðs um 10—15 þús. kr.

Samkv. framansögðu leyfi ég mér hér með að fara þess á leit við yður, herra fjármálaráðherra, að þér vilduð hlutast til um, að meðfylgjandi lagafrumvarp verði flutt á Alþingi, og stuðlið þar að því, að það nái fram að ganga.

Ólafur Lárusson.

Til fjármálaráðherra.

Nd. 130. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á ábúðarlögum, nr. 87 19. júní 1933.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. Við 1. gr. Upphaf fimmtu málsg. orðist svo:
Sinni sveitarstjórn ekki boði landeiganda um að ráðstafa ábúð á jörð hans samkv. grein þessari innan mánaðar o. s. frv.
2. Við 2. gr. Í stað „1. gr.“ komi: 3. gr.

Nd. 131. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Flm.: Sigurður Þórðarson, Jón Sigurðsson.

Við 1. gr. Aftan við greinina komi:

a. C. 11 í sömu lagagr. skal orða svo:

Sauðárkróksbraut: Frá Sauðárkróki að Norðurlandsvegi hjá Varmahlíð og að Goðdölum.

b. Á eftir C. 12 kemur nýr liður:

Hegranesvegur: Frá Hofsóssvegi hjá Garði um Hegranes að Eyhildarholti.

Nd. 132. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir.

Frá Bjarna Ásgeirssyni.

Við 1. gr. Aftan við greinina komi:

Á eftir 1. lið í II. kafla 1. gr. laganna komi nýr liður:

Melsá hjá Mel í Hraunhreppi.

Sþ. 133. Tillaga til þingsályktunar

um fiskirannsóknir og fiskirækt í Hamarsfirði í Suður-Múlasýslu.

Flm.: Lúðvík Jósefsson.

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að láta gera ýtarlegar fiskirannsóknir í Hamarsfirði í Suður-Múlasýslu með sérstöku tilliti til þess, að komið verði upp fiskirækt í firðinum, teljist skilyrði til þess álitleg að dómi fiskifræðinga.

Rannsóknir þessar séu gerðar af fiskideild atvinnudeildar háskólans og kostaðar af ríkissjóði.

G r e i n a r g e r ð.

Það hefur komið í ljós, að í Hamarsfirði í Suður-Múlasýslu er sérstaklega auðug uppeldisstöð fyrir flatfisk. Bátar, sem reynt hafa dragnótaveiðar í firðinum, hafa orðið þess varir, að þar eru ógrynni af ungum flatfiski. Svo mikil hefur veiðin þarna reynzt, að hér á landi munu engin dæmi þess, að jafnmikil veiði hafi fengizt í einum drætti í dragnót og þar fékkst nú í haust.

Þessi mikla veiði hefur nær öll verið hálfvaxinn flatfiskur og mikill meiri hluti svo smár, að óheimilt er að hirða veiðina.

Þeir fiskimenn, sem reyndu veiðar í firðinum, sáu strax, að þarna var greinilega um að ræða mjög auðuga og þýðingarmikla uppeldisstöð og að allar veiðar í firðinum þurfti að banna. Það komu því strax fram ákveðnar kröfur um, að fjörðurinn yrði friðaður fyrir öllum botnsköfuveiðum, og hefur Alþingi það, er nú situr, gert samþykkt í tilefni af því.

Hamarsfjörður er að ýmsu leyti frábrugðinn öðrum fjörðum. Svo má heita, að sandrif og gryningar loki firðinum að mestu, og komast bátar varla inn í hann nema á flóði. Fjörðurinn sjálfur er þó alldjúpur og talsvert stór, þegar inn er komið.

Hamarsfjörður hefur af þessum ástæðum verið af ýmsum talinn álitlegur til fiskiræktar, á svipaðan hátt og dæmi eru til um, að lón og innfirðir hafi verið notaðir erlendis.

Það virðist vera fullkomin ástæða til þess, að fiskifræðingar okkar rannsaki sérstaklega slíkar fiskuppeldisstöðvar og þá, sem nú hefur orðið kunnugt um í Hamarsfirði, og það er einnig full ástæða til þess, að við Íslendingar fylgjumst nákvæmlega með tilraunum um fiskirækt og þeim möguleikum, sem við kunnum að eiga á því sviði.

Það er margt, sem bendir til þess, að Hamarsfjörður sé heppilegur til þessara rannsókna, og þar sem ýmsar raddir hafa komið fram um, að efnt verði til rannsóknna einmitt í þessum firði, þá hefur mér þótt rétt að flytja þessa tillögu.

Í þessu sambandi þykir mér rétt að benda á, að skammt frá Hamarsfirði eru viðurkennd ágætis skarkolamið. Dragnótabátar á Austfjörðum veiða á ári hverju mikið af stórum og góðum flatfiski í nánd við Papey og inni í Berufirði, næsta firði fyrir norðan Hamarsfjörð. Það er því mjög sennilegt, að beint samband sé á milli uppeldisstöðvarinnar í Hamarsfirði og þessara ágætu veiðisvæða við Papey og í Berufirði.

Tilætlunin með flutningi þessarar tillögu er, að fiskideild atvinnudeildar háskólans hefji hið allra fyrsta rannsóknir í firðinum, og mundu svo þær rannsóknir ráða um það, hvort rétt þætti að efna til fiskiræktar þarna. Ef til þess kæmi, yrðu síðar settar reglur um þá starfsemi og fé ætlað til hennar.

Ed.

134. Frumvarp til laga

um vinnuskóla á Reykhólum.

Flm.: Gísli Jónsson.

1. gr.

Ríkissjóður lætur reisa og reka á sinn kostnað vinnuskóla á Reykhólum í Austur-Barðastrandarsýslu. Skal skólinn vera jafnt fyrir konur og karla. Markmið hans er að veita þá kunnáttu, sem þeim er nauðsynleg til þess að lifa og starfa á sviði landbúnaðar, smærri bátaútvegs og iðnaðar í sambandi við búrekstur. Skólinn skal aðallega starfa í 2 deildum: Verknámsdeild karla og verknámsdeild kvenna.

2. gr.

Í verknámsdeild karla skal kenna:

A. Verklegt nám:

Hagnýtustu aðferðir, sem þekktar eru á hverjum tíma í fyrirmyndar búskap á smærri býlum og undir þeim skilyrðum, er nemendur eru líklegir til að búa við síðar. Auk þessara almennu landbúnaðarstarfa skal einnig kenna einföldustu undirstöðuatriði í trésmíði, hirðingu og viðgerð rafvéla, járn- og málnusmiði, sementssteypu, samsetning og sundurlimun búvéla, meðferð þeirra og hirðingu. Skal kennslunni hagað þannig, að nemendur geti, að lokinni skólavist, talizt búhagir og sjálfum sér nógir um flest það, er lýtur að viðhaldi og notkun þeirra áhalda, sem notuð eru við búskapinn. Nota skal við kennsluna vélar og áhöld af þeirri gerð, sem henta má hverju heimili að eiga og ekki væri því ofviða í kostnaði.

B. Bóklegt nám:

Helztu undirstöðuatriði í almennum landbúnaðarnámsgreinum, svo og íslenzka, stærðfræði, eðlisfræði, dráttlist, heilsufræði, bókhald og söngur.

Bóklega námið skal fyrst og fremst miðað við þarfir verknámsins.

3. gr.

Námstími verknámsdeildar karla er 3 missiri: tveir vetur og eitt sumar.

Nemendur deildarinnar eru skyldir til að taka þátt í hinum almennu landbúnaðargreinum, bóklegu námi og íþróttum, en auk þess í námi samkvæmt 2. málsg. 2. greinar, að minnsta kosti í tveim þeirra námsgreina, er þar getur, enda segi þeir til þess, er þeir sækja um skólavist.

4. gr.

Í verknámsdeild kvenna skal kenna:

A. Verklegt nám:

Hagnýtar aðferðir í matartilbúningi, meðferð og geymslu búsafurða, með tilliti til þeirra skilyrða, sem nemendur síðar koma til að búa við, fatagerð, vefnaði, ísaumum, þrjóni, hirðingu og nýtni fata og umgengni alla um hús og heimili.

B. Bóklegt nám: Samanber 2. gr. B-lið.

Kennslutími er 1 ár.

5. gr.

Í háðum deildum skólans skal kenna sund og aðrar almennar íþróttir.

6. gr.

Auk þeirrar kennslu, sem ákveðin er með 2.—5. gr., skulu háðar deildir skólans halda námskeið fyrir almenning. Ráðuneytið setur reglugerð um inntökuskilyrði, próf og annað, sem tilheyrir rekstri skólans og eigi er tekið fram í lögum þessum.

7. gr.

Ríkið leggur jörðina Reykhóla endurgjaldslaust og kvaðalaust, samanber þó 8. gr., til vinnuskólans, ásamt öllum hlunnindum og jörðunum Grund og Börmum, húpeningi og réttindum öllum, allt eins og þetta er nú í eign ríkisins, að undanskildum þeim hluta jarðarinnar, sem lagður er til tilraunastöðvarinnar samkvæmt lögum nr. 57 31. okt. 1944.

Tekjur af eignum þessum renna til vinnuskólans frá gildistöku þessara laga.

8. gr.

Skytt skal skólanum að afhenda úr landinu endurgjaldslaust nauðsynlegar lóðir og hitaafnot til eftirfarandi:

1. Til sundlaugar.
2. Til heimavistarbarnaskóla.
3. Til prestsseturs.
4. Til saltvinnslu, ef ríkið óskar síðar að gera tilraunir með hana á Reykhólum.
5. Til tilraunastöðvarinnar í jarðrækt fyrir Vesturland.

Sé ágreiningur um stærð lóða eða magn hita, sem afhenda skal, sker ráðuneytið úr um þessi atriði.

9. gr.

Vinnuskólinn skal reka búskap á þeim hluta jarðanna, sem honum er látinn í té. Skal búskapurinn rekinn með þeim myndarskap og á þann hátt, að hann sé til eftirbreytni fyrir bændur landsins. Stefnt sé að því að koma á fót og reka eitt eða fleiri kennslubú, og sé stærð þeirra og rekstur miðaður við þau skilyrði, sem nemendur eru líklegir til að búa við síðar.

Skólinn skal jafnan vera á varðbergi fyrir nýjungum í búnaðarháttum og hagnýta sér þær.

10. gr.

Yfirstjórn skólans skal vera í höndum fimm manna skólaráðs. Skal það skipað af landbúnaðarráðuneytinu eftir tilnefningu þessara aðila: Búnaðarsambands Vest-

fjarða, Búnaðarsambands Dala- og Snæfellsnessýslna, sýslunefndar Austur-Barðastrandarsýslu og hreppsnefndar Reykhólahrepps, — en ráðuneytið skipar þann fimmta, og er hann formaður ráðsins. Skal ráðið skipað til fjögurra ára í senn. Ber það ábyrgð á rekstri skólans gagnvart ríkisstjórninni og gerir tillögur um breytingar og endurbætur og allt annað, er lýtur að rekstri skólasetursins og hagnýtingu jarða og hlunninda.

11. gr.

Ráðuneytið skipar skólastjóra og kennara. Skulu laun þeirra vera í samræmi við laun skólastjóra og kennara annarra hliðstæðra stofnana.

12. gr.

Gerðar séu nú þegar ráðstafanir til þess að leysa jörðina Reykhóla úr ábúð, svo að allt jarðnæði og öll hlunnindi séu til fullra afnota fyrir skólann eigi síðar en í fardögum 1947.

13. gr.

Gera skal nú þegar skipulagsupprátt að skólasetrinu og byggingum öllum. Að því loknu skal hafizt handa um byggingu skólahúss og bústaða forstöðumanns og kennara, samfara nauðsynlegum vinnustofum og peningsbúsum, svo að skólinn geti starfað sem fyrst. Þar til þessi undirbúningur er framkvæmdur, má eigi gera neinar byggingar á jörðinni frá því, sem nú er, nema í samráði við skipulagsstjóra ríkisins.

14. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Á fyrra þinginu árið 1943 bar ég fram frv. til laga um skólasetur á Reykhólum. Landbúnaðarnefnd Ed. fékk málið til meðferðar og afgreiddi það með svofelldri rökstuddri dagskrá:

„Í trausti þess, að fram verði látinn fara hið bráðasta ýtarlegur undirbúningur að lagasetningu um framtíðar-menningarstarfsemi á Reykhólum og á þann hátt fáiast öruggur grundvöllur undir þá starfsemi, leiðir deildin hjá sér frekari afgreiðslu málsins nú og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“

Hafði stjórn B. Í. áður verið sent málið til umsagnar og hún lagt það fyrir búnaðarþing, sem eindregið óskaði eftir því, að málið fengi ýtarlegri undirbúning, einkum með tilliti til þess, að sett yrði einnig upp á Reykhólum tilraunastöð í jarðrækt fyrir Vesturland. Á þessu sama þingi var samþykkt þingsályktun þess efnis, að skipað skyldi 5 manna nefnd, til þess að gera athugasemdir og tillögur um framtíðarafnot jarðarinnar Reykhóla. Lauk nefndin störfum 16. sept. s. á. og skilaði þá frv. til laga um skólasetur og tilraunastöð í jarðrækt á Reykhólum. Fylgdi því frv. ýtarleg greinargerð frá nefndinni, svo og álit og tillögur Reykhólanefndarinnar og að síðustu lýsing jarðarinnar. Bar ég síðan fram frv. þetta á síðara þingi 1943. Landbúnaðarnefnd Ed. fékk málið enn til meðferðar. Fékk hún um það umsögn fræðslumálastjóra, sem mælti eindregið með því, að Reykhólar yrðu gerðir að skólasetri og tilraunastöð í jarðrækt, og leggur hann ríka áherzlu á, að búið sé svo um hnútana, að á Reykhólum verði ekkert jarðrask gert og engar nýbyggingar reistar, er komið geti í hága við fyrirhugaða skólastofnun og tilraunastöð. En með því að skólanum sé ætlað að troða nýjar slóðir, sé nauðsynlegt að velta nýbrigðunum sem vandlegast fyrir sér. Bendir hann á ýmis atriði í frv., sem þurfi frekari athugunar, og leiðbeinir mjög um það, hvornig fara skuli með undirbúning málsins í heild. Nefndin sendi frv. einnig til umsagnar B. Í. Mælir stjórn félagsins eindregið með því, að frv. verði samþykkt. Að fengnum þessum upplýsingum þótti landbúnaðarnefnd efri deildar rétt, að málið yrði athugað betur. Afgreiddi hún því ekki frv., en bar í þess stað fram svo hljóðandi þingsályktunartillögu:

„Efri deild Alþingis ályktar að fela ríkisstjórninni að hlutast til um:

1. að nú þegar verði hafinn undirbúningur að því að reisa og reka á jörðinni Reykhólum tilraunastöð í jarðrækt samkv. l. nr. 64 7. maí 1940, um rannsóknir og tilraunir í þágu landbúnaðarins;
2. að frv. það, sem nú liggur fyrir deildinni um skólastarfssemi á Reykhólum, verði endurskoðað með aðstoð millipinganefndar í skólamálum, sem nú starfar, og málið verði að nýju lagt fyrir Alþingi að þeirri athugun lokinni;
3. að jörðin Reykhólar verði laus úr ábúð þannig, að ábúðarréttur landseta verði á engan hátt til tafar því, að tilraunastöð eða skóli verði reistur á jörðinni, þegar undirbúningi þessara stofnana er að öðru leyti lokið, og nýbygging húsa eða önnur meiri háttar mannvirki verði ekki unnin þar nema í samráði við skipulagsnefnd ríkisins.“

Var þáttill. samþykkt óbreytt og frv. sent millipinganefnd í skólamálum til athugunar og umsagnar í jan. 1944. Í sept. 1944 átti ég fund með millipinganefndinni. Kom þá í ljós, að hún hafði ekkert unnið að því að athuga frv., eins og henni hafði þó verið falið, enda hafði nefndin hugsað sér, að komið yrði upp gagnfræðaskóla á Reykhólum, og mundi þetta verða tekið upp í tillögur um almennt fræðslukerfi í landinu, sem nefndin var þá að starfa að. Mér þótti því rétt að taka ákvæðin um tilraunastöðina í jarðrækt út úr frv. og bera fram sérstakt frumvarp um þann hluta framkvæmdanna á Reykhólum. Var það samþykkt og staðfest sem lög nr. 57 31. október 1944.

Eftir er enn að ákveða með lögum þann þátt framkvæmdanna á Reykhólum, sem snertir stofnun vinnuskólans og afnot jarðarinnar í sambandi við hann, eins og þetta var lagt til af Reykhólanefndinni og eins og Alþingi, B. Í. og fræðslumálastjóri hafa viðurkennt, að bæri að gera, og má ekki dragast lengur, að þessu sé hrundið í framkvæmd, og því er frv. þetta nú fram komið. Er þess vænt, að það fái skjóta og góða afgreiðslu á þessu þingi.

Ed. 135. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 106 23. júní 1936, um útsvör.

Flm.: Gísli Jónsson.

1. gr.

Á eftir 1. málslíð 8. gr. laganna komi nýr málslíður, er hljóði svo:

Sé gjaldþegn félag, samanber II., 1. málslíð 6. gr., og skal þá leggja á hann útsvar þar, sem hann á skrásett heimilisfang, án tillits til þess, hvar stjórnendur hans eða framkvæmdastjóri kunna að eiga lögheimili, enda eigi gjaldþegn fasteignir á skrásetningarstað og reki þar atvinnu.

2. gr.

Á eftir 9. gr. laganna komi ný málsgrein, er hljóði svo:

Þó skal skipting útsvara á milli sveitarfélaga, samanber 2. og 3. staflíð, eigi framkvæmd, ef bæði sveitarfélögin eru innan sömu sýslu.

Greinargerð.

Á síðasta Alþingi bar ég fram frv. til laga um breyting á útsvarslögum, samanber 1. gr. þessa frv. Var frv. afgreitt frá Ed. með svofelldri rökstuddri dagskrá:

„Þar sem deildin væntir þess, að ríkisstjórnin láti fyrir næsta þing endurskoða lagafyrirmælin um útsvarsskyldu og skiptingu útsvara og leggi frv. um það fyrir Alþingi, telur deildin ekki rétt að afgreiða nú frv. þetta og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Fylgdi þessu frv. svo hljóðandi greinargerð:

„Árið 1941 keyptu nýir hluthafar Fiskveiðahlutafélagið Hæng, sem átt hafði heima í Reykjavík um 25 ár. Fluttu hinir nýju hluthafar heimilisfang félagsins svo og botnvörpungsins Baldurs, sem þá var eign þess, til Bildudals. Keypti félagið þar fasteignir, svo sem bryggjur, fiskreiti, fiskmjölsverksmiðju, lýsisbræðslustöð, fisk- og vörugeymsluhús og kolaport. Hafa eignir þessar allar verið starfráttar síðan í sambandi við útgerð félagsins. Fasteignir sínar í Reykjavík, svo sem fiskreiti, hús o. fl., seldi félagið á sama tíma og flutti jafnframt allan rekstur til Bildudals. Lagði skip félagsins þar upp kol, lýsi og fiskúrgang og tók þar ís og vistir allan tímann, sem veitt var fyrir Vesturlandi, eða um 7 mánuði á ári. Formaður félagsstjórnarinnar, sem jafnframt var framkvæmdastjóri félagsins, var heimilisfastur í Reykjavík ásamt öðrum meðstjórnanda og öðrum endurskoðanda, en hinn meðstjórnandinn og endurskoðandi voru búsettir á Akranesi. Bókhald var að mestu fært í Reykjavík, og greiðslur fóru fram ýmist þar eða á Bildudal. Ríkisskattar voru allir innheimtir af sýslumanni í Barðastrandarsýslu og framtöl jafnan send til skattayfirvaldanna þar. Útsvar hefur jafnan verið lagt á og greitt að fullu í Suðurfjarðahreppi og greitt þar, svo og stríðsgróðaskattur, og hafa það verið megintekjur hreppsins frá 1941. Allan tímann hefur niðurfjöfnunarnefnd Reykjavíkur einnig lagt fullt útsvar á félagið í Reykjavík, en það jafnan verið fellt að fullu niður af ríkisskattanefnd þar til árið 1944, að nefndin úrskurðar, að full útsvarsupphæð skuli greidd í Reykjavík með tilliti til dóms hæstaréttar nr. 19/1943, um hliðstætt mál, þar sem félagi er gert skylt að greiða allt útsvar í þeirri sveit, sem yfirstjórn, fyrirsvar, bókhald og sjóðsmeðferð að miklu leyti er, því að telja verði þar heimasetu félagsins, alveg án tillits til fasteigna eða rekstrar á skrásetningarstað. Það er því bert, að brýna nauðsyn ber til þess að breyta svo ákvæðum 8. gr., að eigi verði villzt um það, hvar félag skuli greiða útsvar, og verður þá ekki gengið fram hjá því, að skrásetningarsveit eigi kröfu á öllu útsvari, ef félag rekur þar atvinnu og á þar fasteignir, nema skipting komi til greina samkvæmt öðrum fyrirmælum laganna.

Með því að fjárhagsafkoma Suðurfjarðahrepps er að fullu undir því komin á þessu ári, að frv. þetta nái fram að ganga þegar á þessu þingi, er þess vænt, að þingmenn sjái sér fært að fylgja því og flýta því, svo að það nái samþykkt, áður en þingi er slitið.“

Með því nú að enn hefur ekki komið fram neitt frv. frá ríkisstjórninni til nauðsynlegrar breytingar á þessum lögum, en hins vegar mjög aðkallandi að fá lögunum breytt nú þegar, er frv. þetta borið fram. Breyting sú, sem felst í 2. gr. frv., er gerð fyrir eindregna áskorun sýslunefndar Vestur-Barðastrandarsýslu, og fylgir hér með erindi frá sýslumanni til stuðnings kröfunni.

Fylgiskjal.

SÝSLUMAÐURINN Í BARÐASTRANDARSÝSLU

Patreksfirði, 22. október 1945.

Á síðasta sýslufundi Vestur-Barðastrandarsýslu var samþykkt að beina þeim tilmælum til Alþingis, að það breyti útsvarslögunum á þann veg, að ákvæðin um skiptingu útsvara milli sveitarfélaga skuli ekki ná til breppa innan sama sýslufélags.

Þetta tilkynnist hér með hinu háa Alþingi.

Í þessu sambandi leyfir undirritaður flutningsmaður tillögunnar sér að taka eftirfarandi fram: Þar sem stóratvinnurekstur er í litlum sveitarfélögum, verður hann alls ekki rekinn nema með því að fá vinnuafli úr nærliggjandi sveitarfélögum. Viðast hvar er svo fámennnt orðið í sveitum, að ekki er hægt að leggja til menn til starfa annars staðar án þess að framkvæmdir heima fyrir dragist mjög saman, og minnkar þannig óeðlilega sá tekjustofn, sem útsvörin grundvallast á.

Jafnframt má benda á það, að þegar menn úr mörgum sveitarfélögum efna til atvinnurekstrar, sem á heimilisfang aðeins í einu þeirra, þá fær það óeðlilega mikinn hluta útsvaranna, þegar á það er litið, að mikill hluti stofnkostnaðar og vinnuafli er úr öðrum sveitarfélögum.

Tel ég æskilegast, að sveitarfélögin geti notið sem jafnast hags af þeirri atvinnu, sem þau öll standa að. Mun það efla samhældni og samhug. Núverandi ákvæði um skiptingu hafa víða vakið óánægju og ef til vill úlfúð, enda að ýmsra áliti óheppileg.

Jóhann Skaptason.

Til Alþingis.

Ed. 136. Frumvarp til laga

um breytingar á lögum nr. 16 26. febr. 1943, um orlof.

Flm.: Guðmundur Í. Guðmundsson, Steingrímur Aðalsteinsson.

1. gr.

b-liður 1. gr. laga nr. 16 26. febr. 1943 falli niður.

2. gr.

15. gr. sömu laga orðist svo:

Kröfur á hendur vinnuveitendum um greiðslu orlofsfjár samkvæmt lögum þessum falla úr gildi fyrir fyrning eftir sömu reglu og gildir um vinnulaun.

3. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frv. þetta er flutt samkvæmt ósk stjórnar Alþýðusambands Íslands, og hefur hún gert svofellda grein fyrir málinu:

„Alþýðusamband Íslands telur, að nauðsyn beri til að breyta 15. gr. laga um orlof þann veg, að um fyrning orlofskrafna á hendur atvinnurekendum fari samkvæmt lögum um fyrning kaupkrafna yfirleitt.

Til skýringar viljum vér aðeins taka þetta fram:

Samkvæmt 15. gr. orlofslaganna fyrnast kröfur um orlof á hendur atvinnurekendum, ef þær hafa eigi verið viðurkenndar eða lögsókn hafin, áður en næsta orlofsár er liðið, frá því kröfurnar stofnuðust.

Oss er kunnugt um, að þrásinnis hefur það borið við, að launtakar hafi tapað óvæfengjanlegum rétti sínum til orlofs ýmissa ástæðna vegna, svo sem erfiðrar aðstöðu í dreifbýli eða á afskekktum stöðum til að ná í lögfræðilega aðstoð, svo og vegna þess, að ýmsir hafa talið eins og sjálfsagðan hlut, að fyrning kaupkrafna og orlofskrafna, sem svo mjög eru tengdar hvor annarri í eðli sínu, fylgdust að, enda virðist liggja í hlutarins eðli, að svo sé.

Enn fremur kom á nýafstöðnum landsfundi sambandsstjórnar Alþýðusambandsins fram mjög eindregin ósk um það, að sú breyting yrði gerð á orlofslögunum, að

allir sjómenn hefðu ótvíræðan og óskertan rétt til orlofs, að öllu leyti á kostnað útgerðarmanns.

Það virðist liggja í augum uppi, hversu ósanngjarnt það er, að sú starfsstétt, sem viðurkennt er, að vinni eitt erfiðasta og þjóðnytsamlegasta verkið, skuli ekki njóta réttar til jafns við aðrar starfsstéttir landsins, að því er snertir skilyrði til hvíldar og hressingar, enda ríkir almenn óánægja meðal hlutasjómannanna út af þessu misrétti.“

Ed. 137. Nefndarálit

um frv. til l. um heimild fyrir Sláturfélag Skagfirðinga til að innkalla stofnbref sín.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta og mælir með, að það verði samþ. Tveir nefndarmenn (LJóh og GÍG) voru fjarstaddir, þegar nefndin afgreiddi málið, og skrifa því ekki undir nál.

Alþingi, 12. nóv. 1945.

Bjarni Benediktsson,
form.

Steingr. Aðalsteinsson.

Bernh. Stefánsson,
fundaskr., frsm.

Ed. 138. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 39 7. apríl 1943, um húsaleigu.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. Telur hún, að í því felist sjálfsgöð réttarbót og leggur þess vegna til, að frv. verði samþykkt óbreytt. — Tveir nefndarmenn (GÍG og LJóh) voru ekki viðstaddir afgreiðslu málsins.

Alþingi, 12. nóv. 1945.

Bjarni Benediktsson,
form., frsm.

Steingr. Aðalsteinsson.

Bernh. Stefánsson,
fundaskr.

Ed. 139. Nefndarálit

um frv. til l. um æskulýðshöll í Reykjavík.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta og mælir með, að það verði samþykkt óbreytt. enda er frv. samhljóða því, sem háttvirt efri deild samþykkti það á síðasta þingi, eftir að það hafði verið rækilega ihugað. Tveir nefndarmenn (GÍG og LJóh) voru ekki viðstaddir afgreiðslu málsins.

Alþingi, 12. nóv. 1945.

Bjarni Benediktsson,
form., frsm.

Steingr. Aðalsteinsson.

Bernh. Stefánsson,
fundaskr., með fyrirvara.

Ed.

140. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Flm.: Jónas Jónsson.

Við 1. gr. Aftan við greinina kemur:

Á C-kafla sömu lagagr. eru gerðar þessar breytingar:

a. Tölul. 26 skal orða svo:

Fnjóskadalsvegur: Frá Grenivík um Dalsmynni yfir Fnjóskárbrú að Reykjum í Fnjóskadal.

b. Á eftir tölul. 27 kemur nýr liður:

Laxárdalsvegur: Frá Grenjaðarstað vestan Laxár að Helluvaði við Mývatn.

c. Tölul. 30 skal orða svo:

Mývatnssveitar- og Mývatnsöræfavegur: Af Norðurlandsvegi hjá Breiðumýri um Mývatnsheiði, skiptist þar, og liggur önnur álman um Skútustaði, en hin um Grímsstaði að Reykjahlíð og þaðan um Námaskarð og Mývatnsöræfi um væntanlega brú á Jökulsá og á Austurlandsveg hjá Grímsstöðum á Fjöllum.

Ed.

141. Frumvarp til laga

um tónmenntadeild Laugaskóla.

Flm.: Jónas Jónsson.

1. gr.

Tónmenntadeild Laugaskóla starfar sem sérnámsdeild í tónmennt við héraðsskólann að Laugum og hefur rúm fyrir 8—10 nemendur. Tilgangur hennar er: 1. að útbreiða undirstöðukunnáttu í meðferð algengustu hljóðfæra, í söngfræði og tónlistarsögu og 2. að veita nauðsynlegan undirbúning að störfum kirkjuorganleikara, söngkennara við barnaskóla og forgöngumanna um söng í félögum og á mannámótum. Jafnframt mundi deildin leita uppi efnilega tónlistarnemendur og hvetja þá til framhaldsnáms.

2. gr.

Tónmenntadeildin starfar hliðstætt smíðadeild skólans. Lýtur hún reglum og skilyrðum skólans um inntöku nemenda, skólagjöld, stjórn og dagleg störf, að öllu öðru leyti en því, sem sérstaklega verður tekið fram í reglugerð.

3. gr.

Sérnám deildarinnar skal vera: að leika á orgel eða slaghörpu, söngfræði og ágríp tónlistarsögu. Þá og, eftir því sem fært þykir og efni standa til, meðferð annarra hljóðfæra og raddþjálfun.

4. gr.

Nemendur deildarinnar skulu taka þátt í 2 bóklegum greinum í héraðsskólanum: íslenzku og einhverri annarri, eftir samkomulagi við skólastjóra og kennara. Þá taki þeir þátt í söng og að einhverju leyti í leikfimi og sundi.

5. gr.

Námstími sé 1 vetur. Þó má með samkomulagi skólastjóra og kennara veita vist í deildinni 2. vetur.

6. gr.

Að tónmenntadeildinni sé ráðinn sérstakur kennari, sem jafnframt sé söngkennari skólans. Skal hann, ásamt því að kenna sérnám deildarinnar, hafa daglegt eftirlit með vinnu (æfingum) nemendanna, heimavist þeirra og hljóðfærum.

7. gr.

Nemendur skulu þreyta próf og hljóta einkunn hvert vor. Fræðslumálastjóri skipar prófdómara. Skal hann hvert haust, ef þess er kostur, kynna sér, hvar nemendur eru á vegi staddir í sérgreinunum (byrjendur, eða hve mikið lært áður), til þess að geta dæmt um ástundun þeirra og framför.

Greipargerð.

Um 1. gr.

Eins og nú er ástatt víðs vegar á landinu, að hinn mesti hörgull er á þeim, sem vilja og geta annazt söng í kirkjum landsins, þá er og erfitt að fá til söngkennara við barnaskóla í sveitum og sjávarþorpum. Margar sveitir (og þorp) hafa engum á að skipa til þess að hafa á hendi forustu um félagsskap í söng (karlakóra, blandaða kóra) og til þess að heita sér fyrir almennum söng í samkvæmum og á mannamótum. Allviða á heimilum til sjávar og sveita eru hljóðfæri (harmonium), sem engir kunna með að fara, eða þá a. m. k. mjög lítið, og hin heimilin eru þó miklu fleiri, þar sem engin hljóðfæri eru og engin söngmennt.

Það ástand, er að framan getur, er eðlilegt. Þjóðin hefur ekki átt þess kost að kynnast æðri tónlist né heldur meðferð hljóðfæra nema mjög skamman aldur. Þó að hér hafi ætíð lifað og dafnað nokkur tónmenning, er næsta eðlilegt, að hún væri einhliða og fábreytt. Svo má heita, að allt það, er þokað hefur þjóðinni í átt til annarra sambærilegra þjóða á sviði tónlistar, hafi gerzt í tíð núlifandi manna. Það væri því með öllu ósanngjarnt að ætlast til þess, að mjög mikið hafi á unnizt. En þjóðin er söngelsk og sönghæf. Hún væntir sér meiri þroska og menningar í þeim efnum og á líka að hljóta.

Eitt það, sem nú stendur hvað mest í vegi fyrir aukinni þekkingu og tækni í tónmennt, er ill aðstaða til náms. Í Reykjavík hefur starfað ágætur tónlistarskóli í allmörg ár. Fyrir tónlistarlíf höfuðstaðarins hefur hann haft mjög mikla þýðingu. Þá og fyrir þjóðina alla, t. d. með þeim hlut, sem hann á í dagskrá útvarpsins. Í a. m. k. sumum kaupstöðunum mun vera nokkur aðstaða til tónmenntanáms hjá einkakennurum, en í dreifbýli landsins og smærri þorpum er öll aðstaða til þessa náms hin versta.

Áhugamenn um tónlistarmál hafa rætt þann möguleika að bæta aðstöðuna til þessa náms þann veg, sem hér er ráð fyrir gert. Með eins til tveggja vetra námi því, sem hér er ræðir, geta allir sæmilega tónhæfir nemendur komizt yfir byrjunarörðugleika þá, sem svo margir gefast upp við. Eftir slíkt nám eiga þeir og að vera færir um að spila í kirkjum og kenna söng við barnaskóla. Síðast en ekki sízt er þeim ætlað að stunda og útbreiða söngmennt á sjálfum heimilunum og þar með treysta undirstöðu alls æðra tónlistarlífs og tónmenningar í landinu.

Það mun vera reynsla allra þeirra, sem öðrum hafa kennt að leika á hljóðfæri, að hafi þeir haft nemendurna á heimilum sínum, undir daglegu eftirliti, hvatningu og aðstoð, og nemendurnir ekki haft um of öðru að sinna, þá hafi náðst á skömmum tíma furðu mikill árangur. Þann árangur má þakka næði til náms og aðhaldi að æfingum. Deildinni er ætlað að skapa nemendum slíkt næði og aðhald, jafnframt því, sem þeim gefst kostur þess að stunda að nokkru almennt nám.

Um 2. gr.

Við héraðsskólann að Laugum hefur um mörg ár verið sérstök smíðadeild. Því er til hennar vínað, að hún hefur hlotið viðurkennda sérstöðu innan skólans. Í smíða-

deild stunda nemendur smíðar sem aðalnám, þá og íslenzku og reikning, en aðrar námsgreinar eftir samkomulagi við skólastjóra. Deildin fellur að öllu öðru leyti undir reglur og háttu skólans.

Tónmenntadeildin er hugsuð hliðstæð. En hún verður að hafa sína eigin heimavist. Til þess að geta tekið 10 nemendur, þarf deildin litið hús: 5 tveggja manna herbergi, eina kennslustofu og kennaraherbergi. Í nemendaherbergjunum þarf að vera hljóðfæri til æfinga (2 um hvert) auk harmonium og slaghörpu í kennslustofu. Ekki er útilokað, að nemendur gætu lagt sér til hljóðfæri, unz deildinni vex máttur til þess að eignast þau nógu mörg.

Nemendur yrðu vitanlega í mótuneyti skólans og mundu sækja alla kennslu auk sérnámsins þangað. Heimavist þeirra með hljóðfærum svarar því til þeirrar aðstöðu, sem aðrar sérnámsdeildir verða að hafa.

Rekstur tónmenntadeildarinnar yrði á vegum héraðsskólans, skólagjöld hin sömu og þar og ríkisstyrkur vegna nemenda hinn sami. Eigi væri ósanngjarnt, að nemendur greiddu einhverja teigu eftir hljóðfæri, sem notuð eru til æfinga. Daglegum reglum og stjórn héraðsskólans lytu nemendur tónmenntadeildarinnar.

Við Laugaskóla er aðstaða til að byggja þessa heimavist í sambandi við íbúðarhús söngkennara skólans. Það er í hæfilegri fjarlægð frá skólanum sjálfum til þess, að þar yrði næði til náms og æfinga.

Um 3. gr.

Eins og nú er háttað hljóðfærakosti landsmanna, er stofuorgelið algengasta hljóðfærið. Er því talið sjálfsagt, að höfuðáherzla yrði lögð á meðferð þess. Slagharpa hlýtur hins vegar að fá á næstu árum aukna útbreiðslu, enda hlutverk slíkrar deildar að stuðla að því. Ágrip söngfræði og tónlistarsögu yrði því aðalsérnámið. Söngur yrði stundaður með nemendum héraðsskólans. Hitt yrði svo málefni framtíðarinnar að auka við námsgreinum eftir því, sem fært þætti.

Framangreindar námsgreinar getur einn og sami kennari kennt. Þykir með því hófsamlega af stað farið, meðan reynsla er að fást og færís beðið til fjölbreyttara náms. Enda svarar það bezt tilganginum, eins og hljóðfærakosti landsmanna er nú háttað. Möguleiki er að halda námskeið í húsakynnum deildarinnar, t. d. í fiðluleik, söng (raddbeitingu) o. fl.

Um 4. gr.

Til þess að sem beztur árangur náist af sérnáminu, er áriðandi, að nemendur deildarinnar taki ekki þátt í of mörgum námsgreinum öðrum, þótt einnig sé rétt að nota aðstöðu til náms í héraðsskólanum eftir föngum. Móðurmálið þykir þar sjálf-sögð aðalnámsgrein, hins vegar gætu ýmsar ástæður legið til þess, að annað nám yrði eftir frjálsum vali í samráði við skólastjóra og kennara. Því er íslenzka aðeins gerð að skyldunámi auk söngs, ásamt einhverri þátttöku í sundi og leikfimi.

Um 5. gr.

Það þykir ekki ástæða til að ákveða að sinni meir en eins vetrar nám í deildinni, en láta tímann og reynsluna skera úr um það, hvort lengja skuli námið. Fæstir unglingar eiga því láni að fagna að geta eytt mörgum vetrum ævi sinnar í nám, sem ekki miðar beint að undirbúningi lífsstarfs. Hins vegar von til þess, að eins vetrar nám geti miklu til vegar komið. Ýmsar aðstæður gætu þó legið til þess að veita skólavist 2 vetur. Gefur reglugerðin því leyfi til undanþágu.

Ekki er deild þessari ætlað að veita æðri tónlistarmenntun, en undirbúning gæti hún veitt.

Um 6. gr.

Ekki er gert ráð fyrir, að kennari deildarinnar geti haft með höndum önnur störf, að undanskilinni söngkennslu í héraðsskólanum. Um stundafjölda hvers nemanda yrði reynslan að skera úr. En hóflegt virðist að ætla, að hver þeirra fengi hálftrar klukkustundar kennslu annan hvern dag. Fyrir kennarann yrðu það 30 hálf tímar

á viku, miðað við 10 nemendur, þar að auki 2 st. (venjulegar kennslust.) söngfræði og tónlistarsaga og 6 st. söngur í héraðsskólanum. Að viðbættu daglegu eftirliti með vinnu nemendanna og ástundun yrði þetta fullt starf. En eins og að framan er sagt, yrði reynslan að skera úr um það, hvernig námi og kennslu verður bezt hagað, þá og um það, hvernig rekstrarfyrirkomulag deildarinnar yrði að öðru leyti.

Um 7. gr.

Þótt gert sé ráð fyrir, að nemendur tónmenntadeildarinnar séu byrjendur að mestu eða öllu leyti, og tilgangur hennar sé fyrst og fremst að kenna byrjendum, má þó gera ráð fyrir, að í nokkrum tilfellum yrði það ekki. Það er því mjög æskilegt, að prófdómari skólans kynni sér kunnáttu nemendanna í skólabyrjun. Próf og prófdómari eiga að tryggja það, að kennari og nemendur leggi sig fram til þess að árangur verði sem beztur. Þótt ekki sé gert ráð fyrir, að nám í tónmenntadeildinni veiti réttindi, þá getur umsögn prófdómara og kennara orðið til leiðbeiningar um hæfni til starfa.

Fylgiskjal I.

FRÆDSLUMÁLASTJÓRINN

Reykjavík, 11. des. 1944.

Meðfylgjandi erindi frá Kristjáni Jónssyni, form. skólanefndar héraðsskólans að Laugum, dags. 23. okt. síðastl., og drög að frumvarpi viðvikjandi tónlistardeild við téðan skóla sendi ég Páli Ísólfsyni tónskáldi og skólastjóra Tónlistarskólans til umsagnar. Fylgir umsögn hans hér með.

Ég er sammála Páli Ísólfsyni um nauðsyn, gagnsemi og tilhögun þessarar deildar og mæli því eindregið með stofnun hennar. En þar sem hér er um deild í sambandi við héraðsskólann, en ekki sérstakan skóla að ræða, þá er vafasamt, hvort hægt er að greiða stofnkostnaðinn á annan hátt en gildir um héraðsskólana. Hins vegar er vitanlegt, að í tónlistardeildinni verður ekki hægt að ætla kennaranum nema í mesta lagi helming nemendafjölda venjulegra deilda, svo að þessi deild verður að sama skapi dýrari í kennslu. Þess vegna væri sanngjarnt, að ríkissjóður greiddi hálf laun tónlistarkennarans.

Helgi Eliasson.

Til Alþingis, Reykjavík.

Fylgiskjal II.

Reykjavík, 5. des. 1944.

Herra fræðslumálastjóri.

Það hefur verið mér mikil ánægja að athuga uppkast það að reglugerð fyrir væntanlega tónmenntadeild, sem ráðgert er, að stofnuð verði við Laugaskóla í S.-Þingeyjarsýslu. Lízt mér prýðilega á þessa hugmynd og þá einnig á reglugerðina, sem ég tel vel hugsaða í öllum aðalatriðum. Þörfin fyrir aukinni kennslu á þessu sviði er mikil, og er réttilega bent á hana í greinargerð þeirri, sem reglugerðinni fylgir. Mér er ljúft og skylt að mæla eindregið með því, að hæstvirt Alþingi veiti skólanum nauðsynlegan fjárstyrk, svo að hægt verði að koma þessari ágætu hugmynd um tónmenntadeild við Laugaskóla í framkvæmd sem allra fyrst.

Mikið veltur á því, að forstöðumaður slíkrar tónmenntadeildar sé hæfur og starfi sínu vaxinn. Það vill nú svo vel til, að Laugaskóli hefur meðal kennara sinna mann, sem í alla staði er hinn ákjósanlegasti í þessa stöðu, og á ég þar við Pál Jónsson söngkennara, sem verið hefur nemandi minn og einnig hefur stundað nám erlendis í skóla-

söng og öðru því, er tónlistarkennslu í skólum viðvíkur. Hæfileikar hans og brennandi áhugi ættu að vera næg trygging fyrir því, að tónmenntadeildinni yrði vel borgið undir handleiðslu hans.

Fylgiskjölín endursendast hér með.

Virðingarfyllst.

Páll Ísólsson.

Til fræðslumálastjórans, Reykjavík.

Fylgiskjal III.

BISKUPINN YFIR ÍSLANDI

Reykjavík, 15. desember 1944.

Með bréfi, dags. 11. þ. m., hafið þér, herra fræðslumálastjóri, sent mér til umsagnar erindi formanns skólanefndar Laugaskóla til Alþingis um stofnun tónlistardeildar við skólann, ásamt uppkasti að reglugerð fyrir slíka deild.

Mér er það sérstakt gleðiefni, að þessi þarfa og ágæta hugmynd er komin fram, og vil eindregið mælast til þess, að hið háa Alþingi megi sjá sér fært að stuðla að því, að hún komist í framkvæmd sem allra fyrst.

Söngmálastjóri þjóðkirkjunnar hefur tjáð mér, að mjög víða á landinu sé nú hinn mesti hörgull á vel hæfum kirkjuorganistum, og tefji það mjög fyrir því, að kirkjusöngurinn geti eflzt og batnað. Hins vegar er nú almennur áhugi vaknaður í söfnuðum landsins um stofnun kirkjukóra og bættan kirkjusöng. Til þess að bæta hér úr hinni brýnustu þörf, hefur söngmálastjórinn fengið nokkra organista úti um land til þess að kenna áhugasömu fólki orgelleik með það fyrir augum, að þetta fólk taki síðan að sér orgelleik í kirkjunum.

En bæði er, að organistar þessir hafa takmarkaðan tíma og aðstæður til þess að sinna slíkri kennslu, og einnig er úr litlu fé að spila til styrktar þessari kennslu.

Hér mundi því hin fyrirhugaða tónlistardeild við Laugaskóla hafa stóru og aðkallandi verkefni að sinna, að kenna ungu fólki víðs vegar af landinu orgelleik, svo að það geti annazt organleikarastörf við kirkjurnar, enda er það beint tekið fram í erindi skólanefndarformannsins, að þetta eigi að verða eitt fyrsta hlutverk tónlistardeildarinnar.

Af þessum ástæðum leyfi ég mér að mæla hið bezta með því, að deild þessari verði komið á fót og það því fremur, sem jafnframt er völ á prýðilega hæfum og áhugasömum manni, Páli Jónssyni söngkennara, til þess að veita deild þessari forstöðu.

Fylgiskjölín — 4 að tölu — endursendast hér með.

Sigurgeir Sigurðsson.

Til fræðslumálastjórans, Reykjavík.

Ed.

142. Frumvarp til laga

um breyting á ábúðarlögum, nr. 87 19. júní 1933.

(Eftir 3. umr. í Nd.).

3. gr. laganna orðist svo:

1. gr.

Hver maður, sem á jörð, er hann nytjar ekki sjálfur, skal skyldur að byggja hana hæfum umsækjanda gegn hóflegu eftirgjaldi að dómi úttektarmanna.

Nú hefur maður nýtt jörð, sem hann á, og dvelur þar ekki sjálfur né fjöl-skylda hans, en tún fer í órækt, mannvirki niðast niður eða jörðin rýrnar svo, að sveitarfélagið biður hnekki af, allt að dómi úttektarmanna, getur þá sveitarstjórn krafizt þess, að jarðeigandi bæti það, sem áfátt er, innan tveggja missira eða hann byggji jörðina frá næstu fardögum samkvæmt 1. málsgrein. Nú byggir landsdrottinn ekki jörð sína fyrir 15. marz, og skal honum þá skylt að bjóða sveitarstjórn innan 6 daga að ráðstafa ábúð á jörðinni gegn hæfilegu eftirgjaldi. Ef ágreiningur verður um eftirgjald, skulu úttektarmenn meta, en hvor aðili um sig getur krafizt yfirmats samkvæmt 53. gr.

Sveitarstjórn getur krafizt þess, að landsdrottinn láti fylgja jörðinni nauðsynleg hús og mannvirki, er henni hafa fylgt, og ekki í lakara lagi en telja verður meðallag í þeim hreppi að dómi úttektarmanna, eða setja tryggingu fyrir, að svo verði.

Ákvæði annarrar málsgreinar 11. gr. eru ekki bindandi, að því er þessar jarðir snertir.

Sinni sveitarstjórn ekki boði landeiganda um að ráðstafa ábúð á jörð hans samkv. grein þessari innan mánaðar, er landsdrottinn skylt að auglýsa jörðina til ábúðar. Geti hann þá ekki byggt hana, má hann ráðstafa jörðinni næsta fardagaár. Næsta ár skal hann bjóða sveitarstjórn enn að ráðstafa jörðinni, ef hann hefur ekki byggt hana sjálfur fyrir þann tíma, er áður greinir. Er þá sveitarstjórn heimilt að byggja jörðina til lífstíðar, þannig að óheimilt sé að byggja ábúanda út af jörðinni, þó að landsdrottinn sjálfur eða skyldulið hans, shr. 9. gr., óski að fá jörðina til ábúðar.

Þegar svo hefur gengið 3 ár í röð, að jörðin byggist ekki, er jarðeiganda heimilt að ráðstafa jörðinni sem hentast þykir.

Hafi enginn not jarðarinnar, er landsdrottinn ekki skylt að greiða af henni opinbera skatta, en önnur lögskil verður hann að inna af höndum.

4. gr. laganna orðist þannig: 2. gr.

Nú sinnir jarðeigandi ekki kröfu sveitarstjórnar, er um ræðir í annarri málsg. 3. gr., eða vanrækir að bjóða sveitarstjórn jörðina til ráðstöfunar, svo að jörðin fer í eyði eða hús á jörðinni eru fallin, hafa verið rifin eða annað það gert, er eigendur jarðarinnar síðustu 5 árin eiga að mestu sök á, og getur þá hlutaðeigandi hreppsnefnd krafizt þess, að sýslumaður auglýsi jörðina til sölu. Sýslumaður rannsakar því næst alla málavexti og aflar sér nauðsynlegra upplýsinga, þar á meðal úmsagnar hlutaðeigandi úttektarmanna, ef um jarðniðslu er að ræða. Nú telur sýslumaður kröfu hreppsnefndar réttmæta, og skal hann þá, að undangengnum úrskurði, bjóða jörðina upp og selja hæstbjóðanda, endi leggi kaupandi fram skilríki fyrir því, að hann geti innleyst jörðina og rekið á henni hæfilegan búskap, og enn fremur yfirlýsingu um, að hann geri jörðina að ættaróðali.

Nú fullnægir kaupandi ekki þessum skilyrðum, og hefur þá hreppsnefnd heimild til að ganga í kaupin.

Söluákvæði þessi taka þó ekki til hjáleigna með óskiptu beitilandi úr heima-jörð, þar sem sami er eigandi að báðum jörðunum, enda sé jörðin nýttjuð og sameiginlegt ræktað land ekki minnkað.

3. gr.

Aftan við 44. gr. laganna bætist: Geti ábúandi ekki keypt ábýlisjörð sína eða vilji það ekki, hefur sveitarstjórn heimild til að ganga í kaupin með þeim skilmálum, er hún var boðin ábúanda, og skal landsdrottinn því senda sveitarstjórn samrit af tilboði sínu til ábúanda.

4. gr.

45. gr. laganna, 1. málsg., orðist svo:

Þá er leiguliðaskipti verða á jörðum, skal taka þær út með lögmatrí skoðunargerð. Áður en úttektin fer fram, skal byggingarbréfið liggja frammi til athug-

unar fyrir úttektarmenn, hvort það sé lögum samkvæmt. Þegar úttektarmenn hafa fullvissað sig um, að svo sé, skulu þeir rita samþykki sitt á byggingarbréfið.

Nú telja úttektarmenn, að byggingarbréfið sé ekki lögum samkvæmt, og skulu þeir þá leitast við að fá það leiðrétt. Takist það ekki, ber þeim að rita athugasemdir sínar þar að lútandi á byggingarbréfið.

Úttekt á jörð skal fram fara fyrir 20. júní.

5. gr.

Brot gegn ákvæðum þessara laga varða sektum allt að kr. 3000.00. Mál út af brotum á lögum þessum svo og rannsókn sú, er um ræðir í 2. gr., skulu sæta meðferð almennra lögreglumála.

6. gr.

Með lögum þessum falla úr gildi lög nr. 22 7. maí 1940, um breyting á ábúðarlögnum, svo og önnur ákvæði, er koma í bága við ákvæði laga þessara.

7. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

8. gr.

Þegar lög þessi hafa hlotið staðfestingu, skal fella meginmál þeirra inn í texta laga nr. 87 19. júní 1933 og gefa ábúðarlögin út svo breytt.

Ed.

143. Frumvarp til laga

um heimild fyrir ríkisstjórnina til að innheimta ýmis gjöld 1946 með viðauka.

(Lagt fyrir Alþingi á 64. löggjafarþingi, 1945.)

1. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að innheimta á árinu 1946 með 100% viðauka vitagjald, þær aukatekjur ríkissjóðs, sem taldar eru í I.—VI. kafla laga nr. 27 27. júní 1921, stimpilgjald samkvæmt lögum nr. 75 27. júní 1921 og síðari lögum, sem hafa ákvæði um stimpilgjald, leyfisbréfastgjöld og lestagjald.

Enn fremur heimilast ríkisstjórninni að innheimta á sama tíma með 50% viðauka gjöld samkvæmt lögum nr. 60 30. des. 1939, 2. gr., um gjald af innlendum tollvörutegundum, og eignarskatt samkvæmt 14. gr. laga nr. 6 9. jan. 1935, álagðan á árinu 1946.

2. gr.

Viðaukann skal reikna þannig, að hver gjaldeining hækki um þann hundraðshluta, sem um ræðir í 1. gr., en broti úr eyri, sem myndast við viðbót þessa, skal sleppt.

3. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1946.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta:

Frumvarp þetta leggur til, að framlengd verði heimild sú, sem nú gildir skv. lögum nr. 18 1945, til að innheimta ýmis gjöld með viðauka.

Ed.

144. Frumvarp til laga

um tekjuskattsviðauka árið 1946.

(Lagt fyrir Alþingi á 64. löggjafarþingi, 1945.)

1. gr.

Auk skatta þeirra, sem í 6. gr. laga nr. 6 1935, sbr. 1. gr. laga nr. 20 1942, og í lögum nr. 21 1942 getur, skal árið 1946 leggja á tekjur ársins 1945 skattaauka samkvæmt eftirfarandi reglum:

Af skattskyldum tekjum lægri en 8000 kr. greiðist enginn skattauki.

Af skattskyldum tekjum yfir 8000 kr., en undir 9000 greiðist 2%.

Af	9—10 þús. kr.	greiðist	20 kr. af	9 þús. og	4 % af afg.
— 10—12	— — —	—	60	— — 10	— — 5
— 12—14	— — —	—	160	— — 12	— — 6
— 14—17	— — —	—	280	— — 14	— — 7
— 17—20	— — —	—	490	— — 17	— — 8
— 20—25	— — —	—	730	— — 20	— — 9
— 25—30	— — —	—	1180	— — 25	— — 10
— 30—40	— — —	—	1680	— — 30	— — 11
— 40—100	— — —	—	2780	— — 40	— — 12
— 100—125	— — —	—	9980	— — 100	— — 10
— 125—150	— — —	—	12480	— — 125	— — 7
— 150—200	— — —	—	14230	— — 150	— — 5
— 200	— — —	—	16730	— — 200	—

2. gr.

Um álagningu, gjalddaga, lögtaksrétt, viðurlög og innheimtu þessa skatts fer að lögum um tekjuskatt og eignarskatt (sbr. lög nr. 20 20. maí 1942, 14. gr. a.).

3. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta:

Frumvarp þetta gerir ráð fyrir að framlengja fyrir árið 1946 lög um tekjuskattsviðauka, nr. 50 1945, sem gilda fyrir þetta ár.

Nd.

145. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Frá Jörundi Brynjólfssyni.

Við 1. gr. Framan við greinina kemur:

Á eftir A. 15. í 1. gr. laga nr. 37 1943 komi nýr liður:

Tunguvegur: Af Biskupstungnabraut hjá Fellskoti og Króki að Tungu.

Nd. 146. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir.

Frá Jörundi Brynjólfssyni.

Við 1. gr. Aftan við greinina kemur:

Á eftir A. l. d. 29. í 1. gr. l. nr. 30 1943 koma nýir liðir:

- a. Tungufljót hjá Króki í Biskupstungum.
- b. Litlu-Laxárós hjá Auðsholti í Biskupstungum.

Nd. 147. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Flm.: Jón Pálmason, Sigurður Þórðarson, Jón Sigurðsson.

Við 1. gr. Aftan við greinina bætist:

C. 10. í sömu lagagr. skal orða svo:

Skagavegur: Frá Kálfshamarsvík kringum Skaga á Gönguskarðaveg hjá Laxá.

Nd. 148. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Frá Jóni Pálmasyni.

Við 1. gr. Aftan við greinina bætist:

Á eftir C. 6. í sömu lagagr. kemur nýr liður:

Reykjabraut: Af Norðurlandsvegi fyrir norðan Giljá um Reyki á Svinvetningabraut hjá Tindum.

Nd. 149. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 81 23. júní 1936, um sveitarstjórnarkosningar.

Frá Sigurði Kristjánssyni.

Við 1. gr. Greinin orðist svo:

- a. Aftan við 1. málgr. 7. gr. laganna bætist:

Kjörgengir eru einnig þeir, sem átt hafa heimili í kaupstaðnum eða hreppnum að minnsta kosti þrjá mánuði fyrir kjördag og uppfylla skilyrði 6. greinar.

- b. 2. málgr. sömu greinar falli niður.

Nd. 150. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir.

Frá Sigurði Þórðarsyni og Jóni Sigurðssyni.

Við 1. gr. Aftan við greinina bætist:
Á eftir A. II. 5. í sömu lagagr. kemur nýr liður:
Norðurá í Skagafirði, framan við Egilsá.

Ed. 151. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir.

Frá Bernharð Stefánssyni.

- Við 1. gr. Aftan við greinina bætist:
1. Á eftir A. I. b. 18. í sömu lagagr. kemur nýr liður:
Hofsá í Svarfaðardal.
 2. Á eftir A. II. 5. í sömu gr. koma 3 nýir tölul.:
 - a. Öxnadalsá hjá Þverá.
 - b. Eyjafjarðará hjá Hólum.
 - c. Torfufellsá í Eyjafirði.

Ed. 152. Breytingartillaga

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Frá Bernharð Stefánssyni.

Við 1. gr. Aftan við greinina bætist:
Við C-kafla 17. tölul. sömu greinar bætist: og þaðan um Hörgárdal, vestan Hörgár, að vegamótum hjá Möðruvöllum.

Nd. 153. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 107 11. ágúst 1933, um ullarmat.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. gr.
1. málsg. 8. gr. laganna orðist þannig:
Árslaun ullarmatsformanns skulu vera 1200 kr., en árslaun yfirullarmatsmanna skulu vera 600 kr. til hvers þeirra og greiðast úr ríkissjóði.

2. gr.
Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1946.

Greinargerð.

Árslaun ullarmatsformanns eru nú 800 kr. og yfirullarmatsmanna 400 kr., og var engin breyting á þessu gerð með lögum um laun starfsmanna ríkisins frá 2. marz 1945. Með lögum nr. 3 1936 eru laun yfirkjötmatsmanna ákveðin 600 kr. á ári, og verður að teljast sanngjarnt, að yfirullarmatsmönnum séu ákveðin sömu laun og laun ullarmatsformanns hlutfallslega hærrí. Breyting þessi á launakjörinum er í samræmi við tillögu, er samþykkt var á fundi yfirullarmatsmanna, sem haldinn var í Reykjavík í júnímánuði 1944.

Nd. 154. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Flm.: Ingólfur Jónsson.

Við 1. gr. Framan við greinina bætist:

Á eftir A. 24. í 1. gr. laga nr. 37 1943 komi nýir liðir:

1. **Vétleifsholtsvegur:** Af þjóðveginum vestan við Ægissíðu að Vétleifsholti.
2. **Gunnarsholtsvegur:** Frá þjóðveginum vestan við Varmadal um Gunnarsholt, Kot og Selssund.
3. **Heiðarbraut:** Frá Gunnarsholti um Geldingalæk, Heiði að Kaldbak.
4. **Keldnavegur:** Frá þjóðveginum vestan við Djúpadal um Hof, Stokkalæk að Keldum.
5. **Bakkabæjarvegur:** Frá þjóðveginum við Þverárbrú um Fróðholt að Þúfu og Skúmsstöðum.

Ed. 155. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 108 9. okt. 1941, um byggingar- og landnámssjóð.

Frá meiri hl. landbúnaðarnefndar.

Nefndin hefur athugað frv. þetta, og hafa undirritaðir nefndarmenn orðið sammála um að bera fram breytingartillögu þá, sem hér fer á eftir.

Einn okkar, PHerm, áskilur sér rétt til að koma síðar fram með breytingartillögu við frv. Tveir nefndarmanna (KA og HG) voru fjarstaddir.

BREYTINGARTILLAGA:

Við 1. gr. Greinin orðist þannig:

47. gr. laganna falli niður.

Alþingi, 13. nóv. 1945.

Þorst. Þorsteinsson,
form.

Eiríkur Einarsson,
frsm.

Páll Hermannsson,
með fyrirvara.

Nd.

156. Frumvarp til laga

um verðlagningu landbúnaðarafurða o. fl.

(Eftir 2. umr. í Nd.).

1. gr.

Landbúnaðarráðherra skipar til eins árs í senn nefnd 25 manna, er nefnist „búnaðarráð“. Nefndin skal skipuð bændum eða mönnum, sem á einn eða annan hátt starfa í þágu landbúnaðarins. Heimilt er að tilnefna jafnmarga varamenn. Ráðherra tilnefnir formann ráðsins, og kallar hann það saman til fundar í síðasta lagi 5. september ár hvert. Það er borgaraleg skylda að taka sæti í búnaðarráði og mæta á fundum þess, nema lögleg forföll hamli.

2. gr.

Fundir búnaðarráðs eru því aðeins lögmætir, að allir nefndarmenn eða varamenn þeirra séu mættir. Nú stendur svo á, að hvorki aðalmaður né varamaður geta mætt á fundi, og skipar þá ráðherra mann í þeirra stað, meðan á forföllum stendur.

3. gr.

Á 1. eða 2. fundi sínum skal búnaðarráð kjósa 4 menn í nefnd, er nefnist „verðlagsnefnd landbúnaðarafurða“. Nefndarmenn skulu að jafnaði valdir innan vébanda búnaðarráðs, en heimilt er þó að vikja frá því, ef heppilegra er talið. Verðlagsnefnd skal kosin meirihlutakosningu, og er enginn löglega kjörinn nema hann hafi hlotið atkvæði meiri hluta búnaðarráðsmanna. Ef ekki næst meiri hluti við endurtekna frjálsa kosningu, skal kosið bundinni kosningu milli þeirra, er flest hafa fengið atkvæði. Kjósa skal tvo menn til vara í nefndina, og taka þeir þar sæti í forföllum aðalmanna.

4. gr.

Búnaðarráð gegnir enn fremur þessum störfum:

1. Gerir tillögur til landbúnaðarráðuneytisins um setning reglna um gæðaflokkun og verðflokkun landbúnaðarafurða.
2. Ákveður verðjöfnunarsvæði samkvæmt 1. gr. laga nr. 1 7. janúar 1935 og verðlagssvæði samkvæmt 9. gr. laga nr. 2 9. janúar 1935.
3. Ákveður verðjöfnunargjald á kindakjöt, mjólk og mjólkurafurðir.
4. Stuðlar að hagnýtri verkun og meðferð landbúnaðarafurða og hagkvæmri nýtingu markaða fyrir þær, jafnt innan lands sem utan.

5. gr.

Verðlagsnefnd landbúnaðarafurða skal skipuð fimm mönnum, 4 kosnum samkvæmt ákvæðum 3. gr. laganna, en formaður búnaðarráðs er sjálfkjörinn formaður nefndarinnar. Formaður kveður nefndina til funda og stjórnar störfum hennar.

6. gr.

Störf verðlagsnefndar eru:

1. Að ákveða verðlag á landbúnaðarafurðum á innanlandsmarkaði (kjöti alls konar, mjólk og mjólkurafurðum, garðávöxtum).
2. Að annast aðrar framkvæmdir, sem hingað til hafa verið í höndum mjólkursölunefndar, mjólkurverðlagsnefndar, kjötverðlagsnefndar og verðlagsnefndar garðávaxta, sbr. þó ákvæði 4. gr.

Verðlag á nýmjólk má ákveða mismunandi eftir því, hvort hún er seld frá mjólkurbúum eða beint frá framleiðendum til neytenda, enda verði þá verðmunurinn greiddur úr rikissjóði.

7. gr.

Verðlagsnefnd ræður sér framkvæmdastjóra og annað starfsfólk. Framkvæmdastjóri sér um daglega afgreiðslu mála og annast önnur störf, er verðlagsnefnd felur honum.

8. gr.

Á fundum verðlagsnefndar ræður afl atkvæða úrslitum.

9. gr.

Allur kostnaður, er leiðir af störfum búnaðarráðs og verðlagsnefndar, greiðist úr ríkissjóði, eftir reikningi, er ráðherra úrskurðar.

10. gr.

Með lögum þessum er úr gildi numin:

4. gr. og 8. gr. laga nr. 1 7. janúar 1935.

1. gr. og 2. málslíður 4. gr. laga nr. 2 9. janúar 1935.

1. og 2. málsg. 7. gr. laga nr. 31 2. apríl 1943.

Loks eru úr gildi numin öll önnur lagaákvæði, sem koma í bága við þessi lög.

11. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Nd. 157. Frumvarp til laga

um heimild fyrir ríkisstjórnina til að selja Innri Akraneshreppi jörðina Staðarhöfða.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. gr.

Ríkisstjórninni veitist heimild til að selja Innri Akraneshreppi í Borgarfjarðarsýslu jörðina Staðarhöfða í sama hreppi. Námaréttindi skulu þó undanskilin.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

G r e i n a r g e r ð.

Landbúnaðarnefnd taldi réttara að flytja sérstakt frv. um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að selja jörð þá, er hér um ræðir, heldur en að tengja það við frv. um sölu á landspildu úr Kjappeyrarlandi, og telur nefndin rétt að verða við tilmælum þm. Borgfirðinga um að flytja frv. þetta.

Býli það, sem hér um ræðir, er að fasteignamati 1200 kr. Leitað er eftir kaupunum í því augnamiði, að hafizt verði handa um ræktunarframkvæmdir á býlinu.

Nd. 158. Breytingartillaga

við frv. til l. um verðlagningu landbúnaðarafurða o. fl.

Flm.: Páll Zóphóníasson.

Við 6. gr. Síðari másl. 2. tölul. orðist svo:

Verðlag á nýmjólk má ákveða mismunandi á hinum ýmsu stöðum á landinu. Á sama útsölastað má og ákveða misjafnt útsöluverð á nýmjólk, eftir því hvort hún er seld frá mjólkurbúum eða beint frá framleiðendum til neytenda, enda verði þá verðmunurinn greiddur úr ríkissjóði.

Nd.

159. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 33 1. febr. 1936, um Ferðaskrifstofu ríkisins, og á lögum nr. 99 14. maí 1940, um bráðabirgðabreyting nokkurra laga.

Frá allsherjarnefnd.

1. gr.

Á eftir 3. gr. laga nr. 33 1. febr. 1936, um Ferðaskrifstofu ríkisins, komi ný grein, sem verður 4. gr., svo hljóðandi (og breytist greinatala laganna samkvæmt því):

Ferðaskrifstofa ríkisins skipuleggur ódýrar orlofsdvalir og orlofsferðir og gerir sér far um að semja um afslátt á dvalarkostnaði og fargjöldum með farartækjum ríkisins og einkafarartækjum fyrir hópferðir, sem farnar eru fyrir orlofsfé. Skal ferðaskrifstofan leita samvinnu við stéttarfélög launþega, til þess að orlofslöggjöfin geti komið að sem bestum notum.

Hið sama gildir um hópferðir, sem stofnað er til af bændum landsins.

2. gr.

Orðin „og um innheimtu stimpilgjalds, er ræðir um í 7. og 8. gr.“ í niðurlagi 6. gr. laganna, sem verður 7. gr., falli niður.

3. gr.

7. gr. laganna, sem verður 8. gr., orðist svo:

Heimilt er að greiða kostnað við rekstur Ferðaskrifstofu ríkisins af sérleyfisgjaldi bifreiða, sem innheimt er samkvæmt 6. gr. laga nr. 22 30. janúar 1945, um skipulag á fólksflutningum með bifreiðum.

4. gr.

8. gr. laganna falli niður.

5. gr.

19. liður laga nr. 99 14. maí 1940, um bráðabirgðabreyting nokkurra laga, og samhljóða ákvæði í eldri lögum eru úr gildi numin.

6. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frv. þetta er flutt að beiðni samgöngumálaráðherra, og hafa einstakir nefndarmenn óbundnar hendur um breytingar á því. Frá ráðherra fylgdu frv. svo hljóðandi athugasemdir:

Um 1. gr.

Með hliðsjón til laga nr. 16 26. febrúar 1943, um orlof, þykir rétt að taka upp í lög nr. 33 1. febr. 1936, um Ferðaskrifstofu ríkisins, ákvæði um, að ferðaskrifstofan skuli skipuleggja ódýrar orlofsdvalir, orlofsferðir og hópferðir, einnig hópferðir, sem stofnað er til af bændum landsins.

Um 2. gr.

Þessi ákvæði má fella niður, þar sem ákvæði um sérleyfisgjöld eru komin í staðinn í lögum nr. 22 30. jan. 1945, um skipulag á fólksflutningum með bifreiðum.

Um 3. gr.

Í lögum nr. 33 1936, 7. gr., var ákveðið, að stimpilgjald af farseðlum með bifreiðum í áætlunarferðum, 5 aurar af hverri heilli krónu í andvirði seðilsins, skyldi

renna til ferðaskrifstofunnar, til að afla henni tekna. Þar sem sérleyfisgjöld eru komin í staðinn fyrir stimpilgjaldið samkvæmt lögum nr. 22 1945, þykir rétt, að kostnað ferðaskrifstofunnar megi greiða með þeim.

Um 4. gr.

Vegna laga nr. 22 1945 er rétt, að þessi grein falli niður.

Um 5. gr.

Þegar ófriðurinn hófst, féll starfsemi Ferðaskrifstofu ríkisins að mestu niður, og var á árinu 1940 talið rétt, að hún skyldi hætta störfum. Var þá með lögum nr. 5 12. jan. 1940 og síðar nr. 99 14. maí 1940, 19. lið, um bráðabirgðabreyting nokkurra laga, frestað framkvæmd 1.—6. gr. laga nr. 33 1. febr. 1936, um Ferðaskrifstofu ríkisins.

Þar sem telja verður nú nauðsynlegt, að Ferðaskrifstofa ríkisins taki til starfa á ný, er lagt til, að téð lagaákvæði verði úr gildi numin.

Ed. 160. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 108 9. okt. 1941, um byggingar- og landnámssjóð.

Frá minni hl. landbúnaðarnefndar.

Frumvarp þetta er eins konar viðauki við frv. til laga um að fella niður 17. gr. jarðræktarlaganna, sem fyrir skömmu var afgreitt frá deildinni (þskj. 127). Ég er algerlega andvígur því að nema úr lögum þau ákvæði, er miða að því að koma í veg fyrir óeðlilega verðhækkun jarða og mannvirkja á þeim, en að því stefna bæði þessi frumvörp.

Ég legg því til, að frumvarpið verði fellt.

Alþingi, 15. nóv. 1945.

Haraldur Guðmundsson.

Nd. 161. Nefndarálit

um frv. til laga um fyrirhleðslu Héraðsvatna norður af Vindheimabrekkum.

Frá landbúnaðarnefnd.

Nefndinni er ljóst, að hér er um nauðsynlegar framkvæmdir að ræða, sem ekki þola bið. Með tilliti til þessa telur nefndin eðlilegt og sanngjarnt, að kostnaður vegna þessarar fyrirhleðslu, sem unnið var að s. l. haust að fyrirlagi vegamálastjóra og nú er lokið í bili, verði greiddur samkv. ákvæðum frv. þessa, verði það að lögum.

Nefndin hefur borið frv. saman við ákvæði gildandi laga um fyrirhleðslu Þverár og Markarfljóts og ekkert fundið við það að athuga. Nefndin leggur því til, að frv. verði samþykkt óbreytt.

Alþingi, 15. nóv. 1945.

Jón Pálmason, form.	Bjarni Ásgeirsson, fundaskr.	Jón Sigurðsson, frsm.
Barði Guðmundsson.	Sigurður Guðnason.	

Nd.

162. Frumvarp til laga

um landshöfn í Höfn í Hornafirði.

Flm.: Ásmundur Sigurðsson, Lúðvik Jósefsson.

1. gr.

Ríkissjóður lætur gera landshöfn í Höfn í Hornafirði og byggja þar verbúðir og fiskvinnslustöðvar. Til þessara framkvæmda má verja allt að 6 milljónum króna. Skal einn þriðji fjárhæðarinnar greiddur úr ríkissjóði, þegar fé er veitt til þess í fjárlögum, en tveir þriðju skulu teknir að láni gegn veði í mannvirkjum hafnarinnar, þar með töldum verbúðum og fiskvinnslustöðvum, og er ríkisstjórninni heimilt fyrir hönd ríkissjóðs að ábyrgjast lánið, allt að 4 millj. kr.

2. gr.

Stjórn hafnarinnar skipa þrjú menn: Hafnarstjóri, skipaður af ráðherra þeim, er fer með hafnamál, og tveir meðstjórnendur, annar tilnefndur af sveitarstjórn, en hinn kosinn af sameinuðu Alþingi.

Laun hafnarstjóra og þóknun til meðstjórnenda skal ákveðin af ráðherra.

3. gr.

Sérhver er skyldur til að láta af hendi til landshafnarinnar mannvirki, er þarf til að gera höfnina, og svo viðáttumikið land sem hafnarstjórn og ráðherra telja, að þurfi til þess að geta veitt útvegsmönnum og öðrum aðstöðu til notkunar hafnarinnar og undir brautir og vegi í þarfir hennar, svo og að leyfa, að tekið verði í landi hans, hvort heldur grjót, mól eða önnur jarðefni, og þola þær eignakvaðir, óhagræði eða takmörkun á afnotarétti, sem hafnargerðin hefur í för með sér, allt gegn því, að fullar bætur komi fyrir. Náist ekki samkomulag um bætur, skulu þær ákveðnar með mati tveggja dómkvaddra manna að tilkvöddum báðum málsaðilum. Kostnaðurinn við matið greiðist úr sjóði hafnarinnar. Nú vill annar hvor málsaðili ekki una mati, og getur hann krafizt yfirmats, en gera skal hann það innan 14 daga, frá því er matsgerð er lokið. Yfirmatið skal framkvæmt á sama hátt af 4 dómkvöddum mönnum.

Kostnaðinn við yfirmatið greiðir sá, er þess hefur krafizt, ef matsupphæðinni verður ekki breytt meira en sem nemur 10% af hinni ákveðnu endurgjaldsupphæð, ella greiðist kostnaðurinn úr sjóði landshafnarinnar.

4. gr.

Hafnarmerki skulu ákveðin í reglugerð.

5. gr.

Með strandlengjunni umhverfis höfnina má ekki gera í sjó fram bryggjur eða önnur mannvirki, né fylla upp eða dýpka út frá landi nema samkvæmt leyfi stjórnar landshafnarinnar. Sá, sem vill gera eitthvert slíkt mannvirki, skal senda hafnarstjórn beiðni um það, og skal beiðninni fylgja lýsing á því svo og uppdráttur, ef með þykir þurfa, í tvennu lagi, og heldur hafnarstjórn öðru eintakinu.

Sá, sem fengið hefur slíkt leyfi, skal skyldur að halda mannvirkinu svo við, að engin hætta stafi af því. Þessi ákvæði gilda einnig um þau mannvirki, er þegar hafa verið gerð á hafnarsvæðinu.

Brot gegn þessari grein varða sektum frá 500—20000 kr., og hafnarstjórn getur látið nema burt mannvirkið á kostnað eiganda.

6. gr.

Eigum hafnarsjóðs má aðeins verja í þágu hafnarinnar. Ríkissjóður ábyrgist skuldbindingar hafnarinnar, og hafnarstjórn ber ábyrgð á eignum hennar.

7. gr.

Hafnarstjórn má ekki án leyfis ráðuneytisins selja eða veðsetja fasteignir hafnarinnar eða kaupa nokkrar nýjar fasteignir, taka stórlán til lengri tíma en svo, að þau verði borguð aftur af tekjum þess árs, sem fer í hönd, né endurnýja slík lán eða fresta borgunartímanum og ekki heldur gera nein þau mannvirki við höfnina, sem eru svo stórvaxin, að árstekjurnar hrökkvi ekki til að koma þeim í framkvæmd.

8. gr.

Til þess að standa straum af kostnaði við byggingu og viðhald hafnarmannvirkja og til árlegs rekstrarkostnaðar hafnarinnar er heimilt að innheimta gjöld þau, er hér segir:

1. Árlegt gjald af bryggjum og öðrum mannvirkjum, sem gerð eru skv. 5. gr.
2. Af skipum og bátum, er hafna sig á landshöfninni, og farmi þeirra:
 - a. Skipagjald, ákveðið með tilliti til stærðar skipa þeirra, er hafna sig.
 - b. Vörugjald. Undanskildar skulu þó vörur þær, er samkvæmt farmskrá skipsins eiga að fara til annarra hafna á landinu, ef þær eru ekki settar á land.
 - c. Bryggjugjald af skipum, er leggjast við bryggjur hafnarinnar.
 - d. Festargjald af skipum, sem nota festar hafnarinnar.
 - e. Allt að 1% af andvirði afla þeirra skipa og báta, sem leggja afla sinn á land innan hafnarsvæðisins eða hafa þar uppsátur.
 - f. Leigu af verbúðum og öðrum mannvirkjum og af grunnum og lendum hafnarinnar.

Gjöld þessi, sem og gjöld fyrir afnot af öðrum eignum hafnarinnar, skulu ákveðin í reglugerð, sem hafnarstjórn semur og ráðherra staðfestir, og skal í henni ákveða, hver skuli greiða þau og innheimta.

Herskip og skemmtiskip skulu undanþegin gjöldum til hafnarinnar samkv. tölu-lið 2 a. Gjöld þessi má taka lögtaki.

9. gr.

Reikningsár hafnarinnar er almanaksárið.

10. gr.

Fyrir nóvemberlok hvers árs ber hafnarstjórn að leggja frumvarp til áætlunar um tekjur og gjöld hafnarinnar á komandi ári fyrir ráðherra til samþykktar ásamt nauðsynlegum skýringum á einstökum gjalda- og tekjuliðum.

11. gr.

Nú hefur hafnarstjórn í hyggju einhverjar meiri háttar framkvæmdir við höfnina, eða hún vill gera einhverjar þær ráðstafanir, er samþykki ráðherra þarf til, og skal hún þá senda ráðuneytinu sérstaka tillögu um það efni svo tímanlega, að samþykki ráðuneytisins geti komið til, áður en gengið er endanlega frá fjárhagsáætlun.

12. gr.

Komi það í ljós, þegar fram á árið líður, að óumflýjanlegt sé að sinna einhverjum framkvæmdum utan áætlunar eða fara fram úr áætluðum fjárhæðum, ber hafnarstjórn að tilkynna það ráðuneytinu í tæka tíð og leita samþykkis þess, til þess að víkja megi frá áætluninni.

Eigi má hefja verkið né stofna til umframgreiðslu, fyrr en samþykki ráðherra er fengið.

13. gr.

Við lok hvers reikningsárs og ekki síðar en fyrir febrúarlok skal hafnarstjórn gera reikning yfir tekjur og gjöld hafnarinnar á hinu liðna ári og efnahagsreikning hennar. Reikningana skal endurskoða af tveim endurskoðendum, sem kosnir eru, annar af sveitarstjórn, en hinn af sameinuðu Alþingi. Hafnarstjórn sendir þá síðan til ráðherra til úrskurðar.

14. gr.

Að öðru leyti skal ákveða með reglugerð allt það, er lýtur að greiðri og hættulausri umferð um höfnina, góðri reglu og öðru höfninni viðvíkjandi, er við þykir eiga. Í reglugerðinni má ákveða sektir fyrir brot gegn henni, 20—10000 kr.

Sektir samkvæmt lögum þessum renna í hafnarsjóð.

15. gr.

Með mál, sem rísa út af brotum á lögum þessum og reglugerðum, sem settar verða samkvæmt þeim, skal fara að hætti opinberra mála.

16. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Höfn í Hornafirði hefur nú um 25 ára skeið verið aðalfiskihöfn Austurlands á vetrarvertíð, enda vegna legu sinnar hagkvæmasti staður til að nýta frá hin ágætu fiskimið við strendur Suð-austurlands. En slæm hafnarskilyrði hafa mjög heft vöxt útgerðarinnar á þessum stað, og má þar fyrst og fremst nefna ófullnægjandi dýpi, þröng legupláss, skort á bryggjum o. fl. Þrátt fyrir þessa erfiðleika hefur útgerð á Hornafirði fært þjóðarbúinu mjög miklar tekjur, t. d. hefur verðgildi aflans af tæplega 30 litlum vélbátum hin síðustu ár numið um 7 millj. kr. á ári. Þá skal einnig bent á það, að frá engri höfn á landinu er jafnauðvelt að sigla með fiskinn nýjan til hafna bæði á Bretlandi og meginlandi Evrópu. Hefur þetta mjög komið í ljós hin síðustu ár í sambandi við útflutning á ísfiski, þar sem munað getur allt að tveim sólarhringum, sem sigling frá Hornafirði er styttri en frá mörgum öðrum útflutningshöfnum landsins. Enn fremur má telja víst, að með byggingu góðrar fiskihafnar á Suð-austurlandi verði farið að leggja stund á fullkomnari veiðiaðferðir og veiði fleiri fisktegunda á þessum miðum, og þannig tryggð betri nýting þeirra, án rányrkju á þeim tegundum, sem mest eru veiddar nú.

Allt þetta mælir mjög eindregið með því, að byggð verði góð fiskihöfn á Hornafirði, er auk heimaútgerðar verði hin sjálfsagða vetrarverstöð fyrir vélbátaflota Austurlands. Enn fremur mundi slík höfn skapa skilyrði fyrir stærri fiskiskip úr öðrum landsfjórðungum til að stunda veiðar á þessum miðum yfir sumartímann, t. d. með botnvörpu, þar sem stutt væri að sigla með aflann til Hornafjarðar í viðeigandi fiskvinnslustöðvar.

Hafnarlög fyrir Hornafjörð voru samþykkt á Alþingi 1935. Er í þeim, eins og í hafnarlögum flestra annarra staða, gert ráð fyrir, að viðkomandi hreppur annist framkvæmdir og ríkissjóður greiði $\frac{2}{3}$ hluta kostnaðar. Ástæður til þess, að framkvæmdir hafa ekki verið hafnar, eru aðallega tvær. Í fyrsta lagi er hér um svo mikil mannvirki að ræða, að lítil von er til þess, að fámennur hreppur fái komið þeim í framkvæmd nema á mjög löngum tíma, og í öðru lagi er þetta alls ekki eingöngu mál Nesjahrepps og Hafnarkauptúns. Miklu fremur er þetta eitt stærsta hagsmunamál allrar vélbátaútgerðar á Austurlandi og þar með alls Austfirðingafjórðungs. Nú liggur fyrir skipting Nesjahrepps, og verður þá Hafnarkauptún, með ca. 300 íbúa, sá hreppur, sem hér ætti að standa fyrir framkvæmdum. Það er því eðlilegt, að hið opinbera taki þetta mál í sínar hendur, því að öðrum kosti er hætt við, að svo mikill dráttur verði á lausn þess, að til stórtjóns verði fyrir útgerð á Austurlandi.

Þá gerir frv. ráð fyrir, að bygging fiskvinnslustöðva og verbúða verði hluti þeirra framkvæmda, er ríkið lætur gera, algerlega tilheyrandi sjálfri hafnargerðinni. Til þess að bætt hafnarskilyrði komi að fullum notum, þarf að skapa aðstöðu til þess að koma nýtingu aflans í fullkomið horf. Mjög er líklegt, að ísfisksútflutningur sá, sem hefur tíðkapt hin síðustu ár, sé aðeins bráðabirgðaúrræði, er víkja muni fyrir öðrum betri verkunaraðferðum áður langt liður. Mun þá án efa verða aðallega um hraðfrystingu og niðursuðu að ræða. Tilraunir, sem nýlega hafa verið gerðar, gefa

góðar vonir um, að gera megi verðmætar niðursuðuvörur úr þeim hlutum fiskisins, sem ekki er talinn hæfur til hraðfrystingar, svo sem þunnildum og hausum. Þær fiskvinnslustöðvar, sem byggja þarf, eru því stórt hraðfrystihús, sem gæti fryst vertíðarfiskinn, niðursuðuverksmiðja, beinamjölsværksmiðja og lýsisvinnslustöð.

Um byggingu verbúða skal það tekið fram, að þar sem ríkið yrði eigandi hafnarinnar og allar framkvæmdir væru gerðar á vegum þess, væri lítið vit í því að láta hendingu eina ráða, hvort aðrir aðilar vildu ótilkvaddir takast á hendur að leysa þennan þátt, sem alls ekki má vanrækja, til þess að aðkomubátar geti haft not af hafnargerðinni. Þær verbúðir, sem nú eru fyrir á staðnum, mundu verða alls ófullnægjandi fyrir fjölgun og stækkun þess bátaflota, er þarna mundi verða gerður út á vetrarvertíð. Bygging góðra verbúða með góðum aðbúnaði tryggir aðsókn til staðarins og þar með fjárhagslegan rekstur þeirra fyrirtækja, sem áður eru nefnd.

Hér hefur eingöngu verið bent á þá aðalhlíð málsins, sem að útgerðinni snýr. En hins ber einnig að gæta, hvaða þýðingu slíkar framkvæmdir mundu hafa fyrir þær landbúnaðarsveitir, sem næst liggja og nýtu þeirra markaðsskilyrða, er sköpuðust með vexti fiskveiða- og iðnaðarbæjar á Suð-austurlandi. Það má segja, að atvinnuástand í mörgum sjávarþorpum okkar sé hálfgerður óskapnaður, þar sem hver verkamaður og sjómaður þarf að reka smálandbúnaðarframleiðslu til að afla landbúnaðarvara fyrir heimili sitt. Hér vantar hina eðlilegu verkaskiptingu milli atvinnuvega og þar með milli sveita og bæja, og hindrar slíkt ástand eðlilega þróun beggja.

Þegar Höfn í Hornafirði kemst af því stigi að vera hálfgerð landbúnaðarþorp með blandaða framleiðslu og á það stig að verða fiskveiða- og iðnaðarbær með blómlegu atvinnulífi, eru fyrst sköpuð góð markaðsskilyrði fyrir nærliggjandi landbúnaðarsveitir og verkaskipting, þar sem atvinnulíf sjávar og sveita styður hvort annað.

Hingað til hefur mest af fólksfjölgun þjóðarinnar lent til Reykjavíkur. Um það verður ekki deilt, að þessi þróun er ekki æskileg fyrir atvinnulíf þjóðarinnar. Skilyrðin til sjávarútvegs og iðnaðar nýtast verr en skyldi, og barátta sú, sem háð er milli landbúnaðarhéraðanna um aðgang að Reykjavíkurmarkaðinum, er gleggst dæmi þess, í hvert óefni er stefnt með núverandi þróun.

Til að beina þessari þróun í aðra heppilegri átt, er engin önnur leið en að efla atvinnulíf annarra staða, þar sem skilyrði eru heppileg. Á hinni löngu strandlengju Suður- og Suð-austurlands mun Höfn í Hornafirði tvímælalaust vera heppilegasti staðurinn til slíkra hluta.

Þær framkvæmdir, sem samkvæmt frumvarpi þessu er lagt til, að ríkið geri í Höfn, eru því sjálfsagður þáttur í þeirri nýsköpun atvinnulífsins, sem hafin var með myndun núverandi stjórnarsamstarfs.

Nd. 163. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 32 11. júní 1942, um váttryggingarfélög fyrir vélbáta.

Frá sjávarútvegsnefnd.

Nefndin vill mæla með samþykkt þessa frv. með eftirfarandi

BREYTINGU:

Við 1. gr. Greinin orðist svo:

Í stað orðanna „til ársloka 1946“ í ákvæði til bráðabirgða í lögum nr. 15 24. marz 1944 komi: til ársloka 1948.

Alþingi, 16. nóv. 1945.

Sig. Kristjánsson, Jóhann Jósefsson, Lúðvík Jósefsson,
form. frsm. fundaskr.

Eysteinn Jónsson. Ásg. Ásgeirsson.

Sb.

164. Tillaga til þingsályktunar

um afnotagjald útvarpsnotenda.

Flm.: Þorst. Þorsteinsson, Jón Sigurðsson, Sigurður Þórðarson.

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að gera ráðstafanir til þess, að afnotagjald þeirra útvarpsnotenda, sem ekki hafa straumtæki, fari ekki fram úr 60 krónum á næsta gjaldári, 1946.

Greinargerð.

Á Alþingi voru um skeið bornar fram tillögur um, að afnotagjald þeirra útvarpsnotenda, er ekki höfðu straumtæki, væru ákveðin lægri en þeirra, er straumtæki notuðu. Voru flestir sammála um, að stórum var þá verri aðstaða þeirra, er notuðu rafhlöðutæki, en borið var við, að mishá afnotagjöld ykju störf við innheimtu o. fl. Þegar nú rýmkaðist um greiðslugetu almennings en stillt var mjög í hóf um afnotagjöldin yfirleitt, þótti ekki ástæða til að sækja það mál frekar um sinn.

Þegar nú afnotagjöld eru hækkuð um tvo fimmtu hluta á næsta ári, eftir því sem lýst hefur verið yfir af útvarpsráði og gert er ráð fyrir í fjárlagafrumvarpi fyrir næstkomandi ár, þykir full ástæða til þess að hreyfa málinu að nýju. Leikur og á tveim tungum, hvort nokkur nauðsyn er fyrir hendi að hækka svo afnotagjöldin, þar sem ráðgerður rekstrarafgangur útvarpsins og viðtækjaverzlunarinnar næsta ár er nær hálf önnur milljón króna. Næsta árs afnotagjald mun verða margfalt herra að krónutölu en úvarpsafnotagjöld eru í ýmsum öðrum löndum.

Afnotagjaldsgreiðendur þeir, sem ekki hafa straumtæki, munu nú milli 4 og 5 þúsund, eða nálægt 17% allra notenda, og lækka því tekjur útvarpsins um 160—180 þús. krónur, ef þáttill. þessi nær fram að ganga.

Það dylst engum, sem nokkuð þekkir til, hver kostnaðar- og erfiðleikamunur er á því að hafa straumtæki eða rafhlöðutæki. Oft er það miklum erfiðleikum bundið að ná í rafgeyma og rafhlöður, og mun kostnaður þeirra að jafnaði, miðað við 4 volta geyma, verða 300 til 400 krónur á ári fyrir hvert útvarpstæki, sem mun verða nánar skilgreint í framsögu.

Nd.

165. Breytingartillaga

við frv. til 1. um verðlagningu landbúnaðarafurða o. fl.

Frá 2. minni hl. landbúnaðarnefndar.

Við 11. gr. Greinin orðist svo:

Lög þessi falla úr gildi frá og með 1. sept. 1946, og tekur þá stjórn Stéttarsambands bænda ásamt fulltrúum frá sölufélögum landbúnaðarins samkv. reglugerð stéttarsambandsins við verkefnum þeim, sem búnaðarráð og verðlagsnefnd landbúnaðarafurða fer með samkv. lögnum, ef önnur lagafyrirmæli hafa þá ekki verið sett um framkvæmd þessara mála.

Nd.

166. Nefndarálit

um frv. til laga um sölu þjóðjarða og kirkjujarða.

Frá landbúnaðarnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. og borið það saman við lögum um ættaróðal og erfða-
ábyð. Breytingar þær, sem frv. gerir á gildandi lögum, eru, að fellt er burtu það skil-
yrði fyrir kauparétti ábúanda, að hann hafi fengið áður erfðaábyð á jörðinni og að
krafan um, að kaupandi hafi búið á jörðinni tiltekna áratölu, er færð niður í eitt ár.
Einn nefndarmanna, Sigurður Guðnason, telur sig ekki geta aðhyllzt stefnu frv. og
skrifar því undir með fyrirvara. Aðrir nefndarmenn vilja samþykkja frv. með eftir-
farandi

BREYTINGUM.

Við 1. gr.

a) Fyrir „1 ár“ komi: 3 ár.

b) Fyrir orðið „umsókn“ komi: umsögn.

Alþingi, 16. nóv. 1945.

Jón Pálmason, form.	Bjarni Ásgeirsson, fundaskrifari.	Jón Sigurðsson, frsm.
Barði Guðmundsson.	Sigurður Guðnason, með fyrirvara.	

Ed.

167. Nefndarálit

um frv. til l. um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að halda niðri dýrtiðarvisitölu
með fjárgreiðslum úr ríkissjóði og um áhrif nokkurra landbúnaðarafurða á vísitö-
luna.

Frá fjárhagsnefnd.

Nefndin hefur athugað frumvarpið og leggur til, að það verði samþ. með þeim
breytingum, sem tillögur eru gerðar um hér á eftir.

Einn nefndarmanna (ÞÞ) hefur óbundnar hendur um breytingartillögurnar.
Bernharð Stefánsson var fjarstaddur, þegar málið var afgreitt.

BREYTINGARTILLÖGUR.

1. Við 1. gr. Aðra málsg. skal orða svo:

Ef vara er seld tvenns konar verði og niðurgreiðsla hefur farið fram á hæfi-
legu neytlumagni vörunnar og ekki undir því magni, sem reiknað er með í vísitö-
lunni, að viðbættum 25%, skal vísitalan eingöngu miðuð við lægra verðið.

2. Við 2. gr. Greinina skal orða svo:

Verðlag á kjöti af sauðfé, sem slátrað er til sölu á tímabilinu frá 1. ágúst
til 20. september 1946, og á kartöflum, sem teknar eru upp og seldar á sama tíma,
skal eigi hafa áhrif á vísitöluna, enda sé á boðstólum nægilegt magn af þessum
vörum með því verði, sem reiknað er með í vísitölunni.

Alþingi, 16. nóv. 1945.

Magnús Jónsson, form.	Haraldur Guðmundsson, frsm.	Þorst. Þorsteinsson.
	Kristinn Andrésson.	

Nd.

168. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 37 7. apríl 1943, um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933.

Frá Jörundi Brynjólfssyni.

Við 1. gr. Framan við greinina kemur:

1. Á eftir A. 12. í 1. gr. laga nr. 37 1943 kemur nýr liður:

Kiðjabergsvegur: Af Biskupstungnabraut hjá Fossi að væntanlegu brúarstæði á Hvítá hjá Kiðjabergi.

2. Á eftir A. 14. í sömu lagagr. kemur nýr liður:

Reykjavegur: Af Suðurlandsvegi fyrir vestan Hraungerði að væntanlegu brúarstæði á Hvítá hjá Kiðjabergi.

Ed.

169. Nefndarálit

um frv. til laga um heimild fyrir ríkisstjórnina til að innheimta ýmis gjöld 1946 með viðauka.

Frá fjárhagsnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta og borið það saman við gildandi lög um sama efni. Mælir nefndin með, að frumvarpið verði samþykkt óbreytt. Einn nefndarmanna (BSt) var fjarstaddur, þegar málið var afgreitt.

Alþingi, 16. nóv. 1945.

Magnús Jónsson,
form., frsm.

Þorst. Þorsteinsson,

Kristinn E. Andrésson.

H. Guðmundsson.

Ed.

170. Nefndarálit

um frv. til laga um tekjuskattviðauka árið 1946.

Frá fjárhagsnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta og leggur til, að það verði samþykkt óbreytt. Einn nefndarmanna (BSt) var fjarstaddur, er málið var afgreitt.

Alþingi, 16. nóv. 1945.

Magnús Jónsson,
form.

Þorst. Þorsteinsson,
frsm.

Kristinn E. Andrésson.

H. Guðmundsson.

Nd.

171. Breytingartillögur

við frv. til raforkulaga.

Frá Sigurði Þórðarsyni.

1. Við 25. gr. C-liður falli burt.
2. Við 26. gr. Greinin falli burt.
3. Við 27. gr. Orðin „og 26. gr.“ falli burt.
4. Við 28. gr. Síðari málsgrein falli burt.
5. Við 29. gr. Síðari málsliður síðari málsg. falli burt.
6. Við 30. gr. Við greinina bætist:
Söluverð raforkunnar skal vera hið sama um allt land og eigi hærra til notenda utan kaupstaðanna en íbúar þeirra þurfa að greiða á hverjum tíma að meðaltali.
7. Við 46. gr. Á eftir fyrri málsg. komi ný málsg., svo hljóðandi:
Svo fljótt sem verða má, eftir gildistöku laga þessara, skal lokið rannsókn-um á því, hvernig bezt verði fullnægt raforkuþörf landsmanna hvarvetna á landinu, og skal raforkumálasjóri gera áætlanir um framkvæmdir. Skulu áætlanir þessar miðaðar við það, að rafveitur ríkisins komi upp orkuverum og háspennulínunum á árunum 1946—1955, er nægi til þess, að í lok þess tímabils geti sem flestir íbúar hvernar sýslu og hvers kaupsþings fengið keypta raforku innan sýslunnar eða kaupsþingsins, er fullnægi áætlaðri orkuþörf þeirra fyrst um sinn.

Sp.

172. Tillaga til þingsályktunar

um meðferð flugvalla og annarra mannvirkja, er gerð hafa verið á Íslandi á styrjaldarárunum.

Flm.: Gísli Sveinsson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að leita samkomulags við hlutaðeigandi ríki um meðferð flugvalla og annarra mannvirkja, sem herstjórnir Bretá og Bandaríkjanna hafa látið gera á Íslandi undangengin styrjaldarár og eigi hefur þegar verið ráðstafað.

G r e i n a r g e r ð .

Eigi er vitað, að nein fullnaðarákvörðun hafi enn verið tekin milli íslenskra stjórnarvalda og hlutaðeigandi erlendra aðila um frambúðar meðferð á hinum miklu flugvöllum og öðrum meiri háttar hernaðarmannvirkjum, sem hinar brezku og amerísku setuliðsstjórnir létu gera hér í landi á styrjaldarárunum, en að því hlýtur að reka, að hugsa þurfi fyrir nokkrum ráðstöfunum þar að lútandi af hálfu Íslendinga eigi síður en hinna, er að þessu teljast eigendur. Er og tvennt til, að mikils mun þykja hér við þurfa, þegar á allt er litið, og eins, að eigi mun tjóa að láta slík mál reka á reiða alls kostar eða út í gersamlega óvissan tíma, því að eigi er fremur sýnt, að farsællega leysist síðar. Ber ríkisstjórn að hafa hér forgöngu um með atbeina Alþingis, enda á það treyst, að hvorugt skorti hug og dug til þess að fara því fram, er hagkvæmast mætti þykja landi og lýð. Verður og skylt í þessu sem öðru, er til lykta kemur, að hafa það, er bezt má að haldi koma sjálfstæði og sönnu öryggi hins íslenska lýðveldis. Má og ætla, að við samningagerðir um þessi efni sé við þá eina að eiga, er reynzt hafa vinir vorir og vilja vera það.

Nd.

173. Frumvarp til laga

um æfinga og tilrauna skóla.

Frá menntamálanefnd.

1. gr.

Stofna skal í Reykjavík skóla til kennsluæfinga og tilrauna.

2. gr.

Skólinn starfar sem æfingaskóli kennaraskólans. Skal hann hafa uppeldis- og kennslufræðilegar athuganir með höndum, einkum varðandi barnafræðslu og gagnfræðanám. Skal hann og hafa forgöngu um, að slíkar athuganir verði gerðar í öðrum skólum og unnið úr þeim. Þá getur fræðslumálastjórn falið skólanum að annast útgáfu leiðbeiningarrita fyrir kennara og aðra uppallendur, enn fremur samningu og útgáfu verkefna fyrir skólana, m. a. verkefna í landspróf.

3. gr.

Fræðslumálastjórn hefur á hendi yfirumsjón skólans og setur honum reglugerð. Allur kostnaður við skólann greiðist úr ríkissjóði.

4. gr.

Skólanum stjórnar skólastjóri og þriggja manna ráð, skipað skólastjóra kennaraskólans og tveimur sérfræðingum í uppeldis- og fræðslumálum, er kennslumálaráðherra skipar til fjögurra ára að fengnum tillögum fræðslumálastjóra. Það annast venjuleg skólanefndarstörf við skólann og hefur auk þess á hendi yfirstjórn þeirra athugana, sem fram fara á vegum skólans, sér um, að sendar séu skýrslur um þær, og gerir ásamt skólastjóra tillögur til fræðslumálastjórnar um nýjungar í skólamálum, sem það telur rétt að taka upp samkvæmt niðurstöðum tilraunanna.

5. gr.

Skólaráð gerir tillögur til fræðslumálastjórnar um veitingu skólastjórastöðunnar. Skólastjóri við skólann skal hafa lokið háskólanámi í uppeldis- og kennslufræðum og auk þess starfað með góðum árangri að skóla- eða uppeldismálum.

6. gr.

Skólaráð gerir tillögur til fræðslumálastjórnar um val kennara og hve margir kennarar skulu vera á hverjum tíma. Að jafnaði skal leitast við að fá hina færustu meðal starfandi kennara við aðra skóla til að kenna og gera tilraunir við skólann, enda fái þeir þá leyfi frá störfum við skóla sína, eftir því sem nauðsynlegt er talið.

7. gr.

Í skólanum skulu starfa að minnsta kosti eins margar deildir og skólaskylda nær til margra aldursára á hverjum tíma.

Greinargerð.

Frv. þetta er samið af millipinganefnd í skólamálum, sem var skipuð af þáverandi menntamálaráðherra 30. júní 1943 „til þess að rannsaka kennslu- og uppeldismál þjóðarinnar og gera tillögur um skipun þeirra“. Menntamálanefnd flytur frv. að beiðni hæstv. menntamálaráðherra. Einstakir nefndarmenn hafa óbundnar hendur um afstöðu til frv.

Frá millipinganefnd í skólamálum fylgdi frv. eftirfarandi greinargerð:

Til skólahalds er varið allmiklu fé af árlegum tekjum landsmanna, en litlu kost að til að tryggja það, að þetta fé komi að hinum beztu notum, með því að sjá kenn-

araefnum fyrir góðum menntunarskilyrðum og kennurum fyrir leiðbeiningum í starfi.

Lengi hefur eimt eftir af þeim hugsunarhætti, að kennsla barna og unglunga væri starf, er hentaði best sveitarómögum og öðrum þeim, er lítið gagn gætu gert á öðrum vettvangi. En nútímaskólar þurfa á fullgildum starfskröftum að halda, ef þeir eiga að geta gegnt köllun sinni. Það er mikill vandi, og það kostar mikið nám að ná valdi á vinnuaðferðum, eins og þær gerast eða ættu að gerast í skólum nú. Engum, sem her skyn á líf í nútímaþjóðfélögum, getur blandast hugur um, að það er þjóðnýtt starf, sem skólarnir vinna. Allar starfsgreinar þjóðfélagsins þurfa að halda á fjölda fólks, sem skólamenntunar hefur notið. Að öðrum kosti legðust þær í auðn. Það er því mikið í húfi, að vel og skynsamlega sé unnið í skólunum, en kröftum ekki sóað af kunnáttuleysi.

Æfingadeild kennaraskólans er sú stofnun, er veitir kennaraefnum hagnýta starfsmenntun. Að henni er þann veg búið, að henni er ætluð ein léleg stofa í kjallara kennaraskólans innar af fatageymslu nemenda og hið næsta „hreinlætis“-klefum skólans. Auk þess starfar hún einnig í ófullkomnu leiguhúsnæði (Grænuborg), sem er alls ekki gert fyrir skólahald, og sennilega fæst það ekki lengur en í vetur sökum þess, að taka verður það til reksturs dagheimila, en til þess var húsið byggt.

Eins og séð verður af þessu, á æfingadeildin — sem á að vera fyrirmynd að öðrum skólum ríkisins — við miklu lakari skilyrði að búa en langflestir barnaskólar í landinu, og hana vantar blátt áfram margt af því, sem heyrir til venjulegum barnaskóla, t. d. stofur fyrir verklega kennslu.

Það ætti ekki að þurfa að eyða mörgum orðum að því, að ekki sómir, að æfingaskóli fyrir kennaraefni sé verr úr garði gerður en hver annar barnaskóli. Það mundi að minnsta kosti þykja undarleg kenning, að læknanemum mætti ekki kenna nema í einu lélegasta sjúkraskýli landsins, eða smiðum í smiðju, þar sem til væru aðeins hin einföldustu áhöld. Þetta er þó hliðstætt því, sem á sér stað um nemendur kennaraskólans. Þótt við Íslendingar séum eigi auðug þjóð, megum við ekki láta baslið smækka okkur svo, að við unum því til frambúðar, að slíkur kotungsbragur sé hafður til fyrirmyndar öllum barnaskólum landsins.

Þessi skóli ætti jafnframt að hafa viðtækara hlutverk en það að vera æfingaskóli kennaraskólans. Til hans ættu skólar landsins að geta leitað um leiðbeiningar og ráð. Hann ætti að hafa aðstöðu til að gera kennslufræðilegar athuganir og tilraunir. Á rannsóknnum en ekki fálmi þarf að reisa allar nýjungar í skólamálu. Og þeir, sem til þekkja, vita vel, að mikil nauðsyn er á því að taka starfsháttu skólanna til gagngerðrar athugunar. Eins og að líkum lætur, eru þeir um margt á frumstæðu stigi, og mikils væri um það vert, að þeir gætu þróast við raunvísindalega leiðsögn. Ekki væri sízt þörf á slíkri leiðsögn í sambandi við æskilegar breytingar á skólatilhögun landsins. Væri þá gott að geta stuðzt við vandlega gerðar tilraunir. Erlenda reynslu er aðeins hægt að hafa til hliðsjónar, en ekki til fyrirmyndar, er hvergi megi frá víkja.

Frumvarp það, er liggur fyrir hér, stefnir að þessu tvennu: a) að sjá kennaraskólanum fyrir nauðsynlegum skilyrðum til kennsluæfinga og b) að koma á fót rannsóknar- og leiðbeiningarstöð fyrir skóla landsins.

1. gr.

Nefndin sér ekki ástæðu til að velja skólanum sérstakt heiti að svo stöddu.

2. gr.

Í lögum um Kennaraskóla Íslands, nr. 50 14. apríl 1943, segir svo í 9. gr.: „Stofna skal, svo fljótt sem því verður við komið, æfingaskóla í sambandi við kennaraskólann með öllum ársdeildum venjulegra barnaskóla.“ Með frv. þessu er m. a. stefnt að því að framkvæma þetta lagaákvæði.

Flest það, sem þessi grein felur í sér, hefur verið skýrt hér að framan. Hér er

gert ráð fyrir ýmsu, sem fræðslumálastjórn getur falið skólanum að annast, t. d. útgáfu leiðbeiningarrita og samningu verkefna. Þykir ekki rétt að setja skólanum slíka starfsemi í sjálfsvald, þar sem hún á eðli sínu samkv. að vera í höndum yfirstjórnar fræðslumálanna. Mikill skortur er á leiðbeiningaritum og handbókum fyrir kennara. Að visu hafa ýmsir kennarar aflað sér nokkurra þess konar gagna á erlendum málum, en slíkt val verður oft handahófskennt og kemur alls ekki að fullum notum. Á Englandi var það höfuðverkefni fræðslumálaskrifstofunnar (Board of Education) að láta semja og gefa út rit um öll hugsanleg efni, er varða starf skólanna. — Þá er samning verkefna þess eðlis, að hún verður ekki vel af hendi leyst nema með góðri athugun í sambandi við kennslu. Verður þar oft að þreifa sig áfram. Ef önnur frumvörp millipinganevndarinnar ná samþykki þingsins, verða landspróf miklu meiri þáttur í starfi skólanna en hingað til.

3. gr.

Þarf engra skýringa.

4. og 5. gr.

Þessi skipan á stjórn skólans þykir tryggja það, að hinnar fyllstu þekkingar gæti í stjórn hans og störfum. Nú er verið að endurskoða öll skólamál landsins, og mun öllum ljóst, að á miklu veltur, að vel takist. Fásinna væri að nota ekki beztu krafta þjóðarinnar til þess að stuðla að sem vænlegustum árangri.

Ef hér yrði sett á stofn deild í uppeldisvisindum við háskólann, mundi þessi skóli að sjálfsögðu leggja undir stjórn kennara við hana á líkan hátt og Landsspítalanum er stjórnað af prófessorum læknadeildar.

6. gr.

Í frumvarpinu er gert ráð fyrir þeirri meginreglu, að nokkur hluti kennaraliðsins verði úr hópi starfandi kennara við aðra skóla. Yrði þetta sumpart með þeim hætti, að þeir yrðu fengnir til starfsins um ákveðið árabíl og hyrfu svo aftur að sínu fyrra starfi, með líkum hætti og nú á sér stað um námsstjóra, en sumpart þannig, að þeir störfuðu við skólann, jafnhliða því að þeir störfuðu við þann skóla, er þeir eru ráðnir við. Þetta gæti þó aðeins átt við um kennara úr Reykjavík og nágrenni hennar. Með þessu fyrirkomulagi þykir mega tryggja, að hinir hæfustu menn veljist að skólanum, jafnframt því sem dregið er úr þeirri hættu, að kennarar starfi við skólann, eftir að kraftar þeirra eru þrotnir. — Þess má geta, að kennarasambandið enska gerði síðast liðið vor tillögur um, að æfingakennarar við kennaraskólana ensku yrðu valdir á þennan hátt.

7. gr.

Sbr. greinargerð með 2. gr.

Nd.

174. Frumvarp til laga

um menntun kennara.

Frá menntamálanefnd.

I. KAFLI

Um Kennaraskóla Íslands.

1. gr.

Kennaraskóli Íslands starfar í fjórum ársdeildum, eigi skemur en 8 mánuði á ári.

2. gr.

Markmið skólans er að búa nemendur undir:

1. kennarastarf í barna- og unglingaskólum landsins;

2. uppeldisstörf félagslegs eðlis, svo sem við barna- og unglingaheimili, barnaleikvelli, fávítahæli, störf á vegum barnaverndarnefnda og annað þess konar;
3. framhaldsnám í kennaradeild við Háskóla Íslands, Íþróttakennaraskóla Íslands, handíðakennaraskóla og hússtjórnarkennaraskóla.

3. gr.

Þessi eru almenn inntökuskilyrði í skólann:

1. að nemandi, sem tekinn er í fyrsta bekk, sé fullra 16 ára um næstu áramót og ári eldri fyrir hverja aðra deild;
2. að nemandi hafi engan næman kvilla eða sjúkdóm, sem öðrum geti að meini orðið eða gert hann sjálfan óhæfan til kennslustarfa;
3. að nemandi sé óspilltur að siðferði.

4. gr.

Rétt til inngöngu í fyrsta bekk veitir miðskólapróf bóknámsdeildar með þeirri lágmarkseinkunn, sem ákveðin er í reglugerð. Þeim, sem búa sig ekki undir almennt kennarapróf, heldur smábarnakennslu, kennslu í sérgreinum eða uppeldisstörf önnur en kennslu, veitir miðskólapróf verknámsdeildar einnig sama rétt með sams konar takmörkunum.

5. gr.

Í skólanum skal kenna þessar námsgreinar: Íslenzku og íslenzk fræði, eitt Norðurlandamál, ensku, stærðfræði, eðlisfræði, efnafræði, náttúrufræði, heilsufræði, landafræði, sögu og félagsfræði, kristin fræði, uppeldisfræði, kennslufræði, kennsluæfingar, skrift, teiknun, handavinnu, íþróttir og söng. Nánari ákvæði um nám og námsgreinar setur fræðslumálastjórn í reglugerð.

6. gr.

Í hverjum bekk skal halda próf í lok hvers skólaárs, og er próf fjórða bekkjar almennt kennarapróf. Ljúka má námi í einstökum gagnfræðagreinum í öðrum eða þriðja bekk, enda skulu einkunnir í þeim greinum taldar á kennaraprófsskírteini.

7. gr.

Þeim, er búa sig eingöngu undir kennslu við smábarnaskóla, í sérgreinum eða undir það að taka að sér uppeldisstörf önnur en kennslu, er eigi skylt að stunda nám í öllum þeim greinum, er að framan hafa verið taldar. Fer um nám þeirra og réttindi eftir reglugerð, er fræðslumálastjórn setur. Sama máli gegnir um kennaranám stúdenta.

8. gr.

Með reglugerð, er fræðslumálastjórn setur, má ákveða, að kennarapróf í almennum námsgreinum, svo sem íslenzku og íslenzkum fræðum, ensku, Norðurlandamálum, kristnum fræðum og sögu hafi stúdentsprófsgildi. Skulu þeir, sem stúdentspróf þreyta að loknu kennaraprófi, ekki prófskyldir í þeim námsgreinum, er reglugerðin greinir. Einkunnir kennaraprófsins í þessum greinum skulu færðar á stúdentsprófsskírteini þeirra og reiknaðar í aðaleinkunn stúdentsprófsins.

9. gr.

Við skólann skulu vera 6 fastir kennarar hið fæsta auk skólastjóra. Skólastjóri ræður stundakennara eftir þörfum í samráði við fræðslumálastjórn.

II. KAFLI

Um kennaradeild við Háskóla Íslands.

10. gr.

Við Háskóla Íslands starfar kennaradeild. Hlutverk hennar er:

1. að veita barna- og unglíngakennurum framhaldsmenntun;
2. að búa þá, sem hafa lokið almennu kennaraprófi eða stúdentsprófi, undir kennslustörf við miðskóla og gagnfræðaskóla;
3. að annast rannsóknir og leiðbeiningar í þágu uppeldismála landsins, meðal annars um stöðuval.

11. gr.

Deildin starfar í nánu sambandi við Kennaraskóla Íslands og sérstaklega við æfinga- og tilraunaskólann. Hafa nemendur að ávísan kennara deildarinnar aðgang að þeim skóla til athugana og tilrauna. Þar fer einnig fram æfingakennsla og annar hagnýtur starfsundirbúningur á vegum deildarinnar.

12. gr.

Rétt til inngöngu í deildina hafa allir þeir, sem lokið hafa almennu kennara-prófi, svo og stúdentar til undirbúnings undir kennslustörf við skóla gagnfræðastigsins.

13. gr.

Barnakennurum, sem stunda framhaldsnám í deildinni, er skylt að leggja stund á uppeldis- og kennslufræði. Til prófs er krafizt þess þroska í þeim greinum, að þeir geti gert einfaldar rannsóknir á sitt eindæmi og dæmt sjálfstætt um niður-stöður. Auk þess er þeim heimilt að leggja stund á fleiri greinar.

Þeir nemendur deildarinnar, sem búa sig undir kennslustörf við skóla gagnfræðastigsins, skulu leggja stund á almenna sálarfræði, sálarfræði unglingsáranna og kennslufræði auk þeirra greina, er þeir ætla að öðlast réttindi til að kenna. Enn fremur skulu þeir stunda kennsluæfingar í gagnfræðaskóla.

Að öðru leyti fer um nám og próf og önnur störf deildarinnar eftir reglugerð, er háskólaráð lætur semja og fræðslumálastjórn staðfestir.

14. gr.

Deildinni skal skipaður forstöðumaður, og sé hann sérfræðingur í uppeldis- vísindum. Að öðru leyti sér háskólaráð og fræðslumálastjórn deildinni fyrir nauðsynlegum kennslukröftum að fengnum tillögum forstöðumanns.

III. KAFLI

Um Ípróttakennaraskóla Íslands.

15. gr.

Ípróttakennaraskóli Íslands er sjálfstæð ríkisstofnun og starfar að Laugarvatni eða annars staðar, ef hentara þykir.

16. gr.

Ípróttakennaraskólinn er eins árs skóli og starfar eigi skemur en 9 mánuði á ári. Enn fremur er heimilt að halda námsskeið í ýmsum ípróttum eftir þörfum.

17. gr.

Markmið skólans er að búa nemendur undir:

1. sérkennslu í ípróttum í barna- og gagnfræðaskólum, svo og öðrum skólum, sem reknir eru eða styrktir af almanna fé.
2. kennarastörf í ípróttum, einni grein þeirra eða fleiri, hjá félögum, stofnunum eða einstaklingum.

18. gr.

Aðalkennslugreinar skólans skulu vera: Íþróttir alls konar, líkams- og heilsufræði, íþróttasaga, íþróttakennslufræði og kennsluæfingar, svo og fræðsla um nauðsynleg áhöld og mannvirki til íþróttaiðkana. Um námsefni skal nánar ákveðið í reglugerð.

19. gr.

Inntökuskilyrði eru þessi:

1. að nemandi sé eigi yngri en 18 ára um næstu áramót;
2. að nemandi sé heilbrigður og vel hæfur til íþróttaiðkana;
3. að nemandi sé óspilltur að siðferði;
4. að nemandi hafi lokið miðskólaprófi eða hlotið hliðstæða menntun.

20. gr.

Til þess að öðlast íþróttakennararéttindi samkvæmt 1. tölulið 17. gr. skal nemandi hafa lokið prófi frá Íþróttakennaraskóla Íslands og almennu kennaraprófi. Í reglugerð skal setja ákvæði um námsefni og prófkröfur fyrir þá nemendur, sem öðlast vilja takmörkuð réttindi til íþróttakennslu samkvæmt 2. tölulið 17. gr.

21. gr.

Við íþróttakennaraskólann skal starfa einn fastur kennari hið minnsta auk skólustjóra. Skólustjóri ræður stundakennara í samráði við fræðslumálastjórn.

22. gr.

Þriggja manna skólanefnd hefur umsjón með skólanum. Í skólanefnd eiga sæti: Íþróttafulltrúi ríkisins og 2 menn, er fræðslumálastjórn skipar til fjögurra ára í senn. Skal annar þeirra vera skólustjóri Laugarvatnsskólans, meðan skólinn starfar þar.

23. gr.

Í reglugerð skólans setur fræðslumálastjórn nánari ákvæði um verksvið skólustjóra og skólanefndar.

IV. KAFLI

Um Handiðakennaraskóla Íslands.

24. gr.

Stofna skal og halda á kostnað ríkisins skóla til þess að veita menntun þeim, sem vilja gerast sérkennarar í handiðum við barnaskóla og skóla gagnfræðastigsins. Skólinn nefnist Handiðakennaraskóli Íslands. Skólinn veitir sérmenntun í hvers konar handavinnu karla og kvenna og teiknun. Hann á að fræða nemendur um uppeldisgildi þessara námsgreina og gefa þeim kost á æfingum í að kenna þær.

25. gr.

Þessi eru inntökuskilyrði í skólann:

1. að nemandi sé eigi yngri en 19 ára um næstu áramót;
2. að nemandi sé heilbrigður og vel hæfur til handiðanáms;
3. að nemandi sé óspilltur að siðferði;
4. að nemandi hafi lokið kennaraprófi eða hlotið hliðstæða menntun að dómi fræðslumálastjórnar.

26. gr.

Fastir nemendur skólans skulu njóta kennslu eigi skemur en 9 mánuði. Auk þess getur skólinn tekið við nemendum á skemmri námsskeið, annaðhvort til undirbúnings undir hið reglulega nám eða til viðbótarnáms á eftir því. Þá getur skólinn einnig haft námsskeið í einstökum greinum handiða.

27. gr.

Í reglugerð skal kveða nánar á um námsgreinar og námsefni. Þar skulu og settar reglur um viðbótarnám fyrir þá, sem vilja gerast sérkennarar í handiðum við skóla gagnfræðastigsins.

28. gr.

Við skólann skal starfa að minnsta kosti einn fastur kennari auk skólastjóra. Stundakennara ræður skólastjóri í samráði við fræðslumálastjórn. Launakjör skulu vera hin sömu og við Íþróttakennaraskóla Íslands.

29. gr.

Þangað til stofnaður er skóli sá, sem um ræðir í 24. gr., fer kennsla sú, sem honum er ætlað að inna af höndum, fram í kennaradeild Handiða- og myndlistar-skólans í Reykjavík. Ríkissjóður kostar þá deild að öllu leyti, meðan svo stendur.

V. KAFLI

Um hússtjórnarkennaraskóla.

30. gr.

Hússtjórnarkennaraskóli skal reistur í Reykjavík eða nágrenni hennar. Hann skal hafa aðstöðu til þess búreksturs, sem nauðsynlegur er náminu.

31. gr.

Heimavist skal vera fyrir þá nemendur, sem búa sig undir kennarastörf við húsmæðraskóla.

32. gr.

Markmið skólans er að búa nemendur undir:

1. hússtjórnarkennslu í húsmæðraskólum og skólum gagnfræðastigsins;
2. ráðskonustörf við heimavistarskóla og aðrar opinberar stofnanir.

33. gr.

Námstími þeirra, er ætla að verða húsmæðraskólakennarar, skal vera 2 ár hið minnsta, en 1 ár fyrir þá nemendur, er búa sig undir hússtjórnarkennslu í skólum um gagnfræðastigsins og ráðskonustörf.

Nánari ákvæði um námstíma skulu sett í reglugerð.

34. gr.

Þessi eru almenn inntökuskilyrði í skólann:

1. að nemandi sé eigi yngri en 21 árs fyrir næstu áramót;
2. að nemandi sé heilbrigður;
3. að nemandi sé óspilltur að siðferði.

35. gr.

Nemendur, sem búa sig undir kennslu við húsmæðraskóla eða gagnfræðaskóla, skulu áður hafa lokið kennaraprófi eða hlotið hliðstæða menntun að dómi fræðslumálastjórnar. Enn fremur skulu þeir hafa stundað fjögurra mánaða nám í húsmæðraskóla og unnið að minnsta kosti 12 mánuði samtals að heimilisstörfum í kaupstað eða sveit.

Þeir nemendur, sem búa sig undir ráðskonustörf, skulu auk skyldunáms hafa lokið prófi í húsmæðraskóla og unnið 12 mánuði hið minnsta við eldhússtörf í mat-söluhúsi, heimavistarskóla, sjúkrahúsi eða hliðstæðum stofnunum.

36. gr.

Þessar námsgreinar skulu kenndar í skólanum:

V e r k l e g a r : Matreiðsla, ræsting og þvottur, garðrækt, hirðing húsdýra og búsafurða, meðferð ungbarna og kennsluæfingar.

B ó k l e g a r : Manneldisfræði, efnis- og áhaldafræði og búreikningar.

Í reglugerð skal kveða nánar á um námsgreinar og námsefni. Þar skulu og settar reglur um próf og einkunnir.

37. gr.

Við skólann skal starfa að minnsta kosti einn fastakennari auk skólastjóra. Stundakennara ræður skólastjóri í samráði við fræðslumálastjórn.

38. gr.

Þriggja manna skólanefnd, kosin til fjögurra ára í senn, hefur umsjón með skólanum.

Skólanefnd skal þannig skipuð: Félag húsmæðrakennara tilnefnir einn, kvenfélagasamband Íslands annan, en fræðslumálastjórn hinn þriðja, og er hann formaður nefndarinnar.

39. gr.

Fræðslumálastjórn setur skólanefnd, skólastjóra og kennurum erindisbréf.

40. gr.

Heimilt er að halda námsskeið fyrir kennara í aðalkennslugreinum skólans, enn fremur fyrir fóstrur samkvæmt ákvæðum reglugerðar.

VI. KAFLI

Um réttindi kennara o. fl.

41. gr.

Sá, sem lokið hefur almennu kennaraprófi, hefur rétt til að kenna við barna- og unglingskóla.

42. gr.

Próf frá þeim stofnunum, sem veita kennurum framhaldsmenntun og taldar eru í II.—IV. kafla þessara laga, veitir þeim, sem því hafa lokið, rétt til starfs sem sérkennurum við barnaskóla. En það telst sérkennarastaða, ef hálfur starfstími kennarans eða meira er í sérgrein hans eða sérgreinum, og skal sérmenntaður kennari hafa forgöngurétt til slíkrar stöðu umfram kennara með almennu kennaraprófi.

43. gr.

Nú eru kenndar í barnaskólum fleiri sérgreinar en sérmenntun er hægt að fá í við stofnanir þær, sem um ræðir í 42. gr., og fer um réttindi sérkennara í þeim samkvæmt ákvörðun fræðslumálastjórnar í hvert sinn, nema sérstök lög verði um það sett. Þó skal þess gætt, svo sem tók eru á, að kröfur um almenna og sérstaka menntun þessara kennara séu eigi minni en gert er ráð fyrir í lögum þessum.

44. gr.

Um réttindi almennra kennara og sérkennara við skóla gagnfræðastigsins fer eftir samsvarandi reglum og við barnaskóla. Þó skulu gerðar til þeirra meiri menntunarkröfur, eftir því sem fært er á hverjum tíma.

45. gr.

Fræðslumálastjórn hefur á hendi yfirumsjón þeirra skóla, er um getur í lögum þessum. Kostnaður við rekstur þeirra greiðist úr ríkissjóði.

46. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 50 1943, um Kennaraskóla Íslands, lög nr. 12 1942, um Íþróttakennaraskóla Íslands, svo og önnur ákvæði, er koma í bág við þau.

Greinargerð.

Frv. þetta er samið af millipinganefnd í skólamálum, sem var skipuð af þáverandi menntamálaráðherra 30. júní 1943 „til þess að rannsaka kennslu- og uppeldismál þjóðarinnar og gera tillögur um skipun þeirra“. Menntamálanefnd flytur frv. að beiðni hæstv. menntamálaráðherra. Einstakir nefndarmenn hafa óbundnar hendur um afstöðu til frv.

Frá millipinganefnd í skólamálum fylgdi frv. eftirfarandi greinargerð:

Menntun kennara hefur verið allmikið rædd hér á landi undanfarinn áratug. Hafa þar komið fram ýmis sjónarmið, sem skylt er að gera nokkur skil í þessari greinargerð. — Einhverjir munu ef til vill halda því fram, að mál þetta væri útrætt og afgreitt, þar eð lög voru um það sett fyrir tæpum tveimur árum og ógerningur væri að hringla með það frekar. Þau lög voru skynsamleg og til mikilla bóta. Þó verður ekki hjá því komizt að taka málið fyrir að nýju, jafnframt því sem samdar eru tillögur um fræðslulöggjöfina í heild. Fyrirkomulag kennaranámsins hlýtur ávallt að verða einn af höfuðþáttum fræðslukerfisins. Ef ekki er séð vel fyrir þeim þætti, getur allt annað brostið.

Kennaranámi má hugsa sér fyrir komið með ýmsu móti, t. d. 1) háskólanámi að afloknu almennu stúdentsprófi; 2) háskólanámi að afloknu stúdentsprófi úr kennaramenntaskóla; 3) kennaraskólanámi eingöngu; 4) kennaraskólanámi og bundnu eða frjálsu framhaldsnámi.

Áður en rétt er um, hvert fyrirkomulagið muni heppilegast, þykir rétt að gera nokkra grein fyrir þeim undirbúningi, sem barna- (og unglínga-) kennurum er nauðsynlegur til starfs síns. Sá undirbúningur á að álitu nefndarinnar að vera aðallega fólgin í þessu: 1) góðri almennri menntun, 2) mikilli þjálfun í meðferð móðurmáls; 3) sérþekkingu í uppeldis- og kennslufræðum; 4) ástundun kennsluæfinga.

Með „góðri almennri menntun“ er átt við alltrausta undirstöðuþekkingu í þeim greinum, sem lögð er stund á í almennum skólum, eins og t. d. barna- og unglíngaskólum. Má þar nefna sérstaklega bóklegar greinar eins og reikning, sögu (einkum Íslandssögu), náttúrufræði, landafræði, kristin fræði, að ógleymdri íslenzku, sem rætt verður um síðar; enn fremur verklegar greinar (eða hæði verklegar og bóklegar) eins og handavinnu, skrift, leikfimi, teiknun og söng. Kunnátta í mörgum almennum greinum er kennurum einkar nauðsynleg, ekki sízt hér á landi, vegna þess að víða hagar svo til, að ekki starfar nema einn eða tveir kennarar við sama skóla. Ef kennarar væru ekki færir um að veita einhverja tilsögn í flestum eða öllum þessara greina, mundi það leiða til þess, að börnin færu á mis við að læra margt, sem þeim er hin mesta þörf á að læra. — En þar sem svo margs er krafizt af kennurunum, er ekki jafnframt hægt að krefjast mjög rækilegs náms í hverri grein.

Þegar í framhaldsskóla kemur, fer kennurum að verða meiri þörf á sérþekkingu í kennslugreinum sínum, og því er gert ráð fyrir í frv., að námi þeirra verði hagað á aðra lund.

Sérstöðu meðal almennra námsgreina hlýtur móðurmálið að hafa, ekki einungis vegna þess, að það er höfuðkennslugrein barnaskóla, heldur og af þeim ástæðum, að því er kennslan í öllum öðrum greinum háð. Hverjum kennara þarf að vera meðferð þess töm, orðin verða að vera honum tiltæk til að færa hugsun sína í ljósan og einfaldan búning. Þá er honum brýn nauðsyn á því að kunna að beita rödd sinni á þann veg, að orð hans nái eyrum og athygli þeirra, er á eiga að

hlýða. Móðurmálsnámi kennara verður því að gefa miklu meiri gaum en móðurmálsnámi í öðrum skólum.

Í skýrslu ensku nefndarinnar, sem fjallaði um kennaramenntunina, er greinargerð fyrir þeirri fræðslu í uppeldisfræðum (Principles of Education), sem hvert kennaraefni ætti að hljóta að dómi nefndarinnar. Virðist það nám engu síður geta átt við hér í öllum aðalatriðum. Greinargerðin er á þessa leið:

„Sú námsgrein, sem er venjulega nefnd uppeldisfræði, felur í sér mörg viðfangsefni. Markmið slíks náms er að gera nemandanum ljóst, hvað það er, sem uppeldið kemur til leiðar, og jafnframt að kenna honum að meta sögulegt og félagslegt gildi þess. Þetta er höfuðnámsgrein, af því að hún stuðlar að því að gera menn að kennurum, og af því að það, sem við er fengizt í kennslu, er mannvera, en ekki dauður hlutur.

Nauðsynlegur þáttur úr uppeldisfræðanámi er þroskasaga barnsins bæði líkamleg og andleg, svo og athugun á þroskastigum einstakra barna. Kennarar þurfa stundum að kenna stálpuðum börnum lífeðlisfræði, en þótt svo væri ekki, væri þeim engu að síður nauðsynleg nokkur undirstöðuþekking í þeirri grein, því að sérhver kennari þarf að láta sér ann t um vöxt og þrif nemenda sinna. Í þessum skilningi verður líkamsuppeldi og lífeðlisfræði að vera skyldunám fyrir öll kennaraefni. Sama máli gegnir um sálarfræði, þó að það sé grein, sem er auðvelt að taka röngum tókum. Þekking á andlegum vexti og atferði barna er lífsnauðsyn fyrir kennara, en námið í kennaraskóla verður að vera nátengt persónulegri reynslu og athugun á börnum, og það á því að fara fram í sambandi við starf í æfingaskólum. Það er mjög æskilegt, að ungir kennarar hafi nokkra kynningu af sjónarmiðum nútímasálarfræði, jafnvel þótt sú kynning nái ekki lengra en að þeim sé ljóst, að námstregða barna og slæm hegðun geti verið runnin af sálfræðilegum rötum og þurfi því að vera athuguð af kunnáttufólki í þessum efnum. Þegar slíkir sérfræðingar eru fengnir til skólanna, er mikils um það vert og til góðs fyrir börnin, að kennarar kunni að meta starf þeirra og taki þeim sem starfsbræðrum. Aldur og reynsla kennaranemanna og sá tími, sem þeir hafa til umráða til námsins, hlýtur óhjákvæmilega að sníða stakk þeirri kennslu, sem hægt er að láta þeim í té. — Hvorki lífeðlisfræði né sálarfræði ætti að stunda sem væru það háskólagreinar, og ekki ætti heldur á þær að líta sem einkaeign sérfræðinga í kennaraliðinu.

.....
Flairi greinar ætti einnig að telja til uppeldisfræðanna. Það ætti t. d. að kynna nemendum kenningar mestu uppeldisfrömuða liðinna tíma, þótt þeir geti ekki á þessu stigi lagt rækilega stund á rit þeirra. Þetta er mjög æskilegt, svo að nemendur megi finna, að þeim sé trúað fyrir miklum menningararfi, og að starfsgrein þeirra hafi átt á að skipa ýmsum hinna mestu andans manna í sögu mannkynsins um 2 þúsund ára skeið. Sú virðing, sem störfum í þágu uppeldismála er sýnd í þessu landi, er ekki eingöngu komin undir því, hvert álit aðrir hafa á því, hvernig kennarar leysa þessi störf af hendi, heldur einnig undir því, hvernig kennarar sjálfir meta starfsgrein sína. Kennarar ættu einnig að hafa nokkra yfirlitsþekkingu um uppeldiskerfi og þó sérstaklega sögu uppeldisins í landi sínu, jafnframt því sem þeir ættu að kunna glögg skil á því hlutverki, sem skóli þeirra hefur innan heildarkerfisins. Í þessu felst einnig vitneskja um vald og skyldur miðstjórna og héraðsstjórna fræðslumálanna og þann þátt, sem sjálfbóðaliðar hafa átt í þróun þessara mála. Grundvöllinn að þessari þekkingu má leggja í kennaraskóla. Alveg sérstaklega ætti að gefa kennurum kost á að kynnast kennslu í þessu landi af eiginni raun á námsárunum, svo að þeir geti skoðað hana í ljósi þess náms, sem þeir stunda í uppeldisfræðum.

Til uppeldisfræðanámsins verður að teljast nauðsyn þess, að kennurum lærist að gera sér grein fyrir þeim uppeldisskilyrðum, sem börnin eiga að búa við á heim-

ilunum og hvar afskipti félagsverndarinnar (social services) eiga að hefjast. Á námsárunum má temja nemendunum nákvæma athugun á lífskjörum og öllum aðstæðum heimilanna, það mun síðar verða kennurunum hvatning til að kynna sér hagfræðileg vandamál, er verða óhjákvæmilega á vegi þeirra, er þeir hefja störf í skólum landsins. Hvetja ætti kennaraefni til að taka virkan þátt í uppeldis og félagsmála störfum utan skólans, eins og nú tíðkast við marga kennaraskóla. Á þann hátt vaknar áhugi á opinberum málum og jafnframt á því að verða góður þegn í þjóðfélagi sínu. Vér teljum þegnskap hugarfars og hátternisvenju, sem lærist engu síður af fordæmum en beinni kennslu. Þekking er nauðsynleg, en hún hrekkur ekki til. Þegnskapur er reistur á sandi, ef hann skortir siðferðilega ihugun og ríka skyldutilfinningu. Kennsla í uppeldisfræðum, sem túlkuð er af göfugu hugarfari, mun veita kennurum kennaraskólanna ríkulegt tækifæri til að innræta og útskýra skyldur þjóðfélagsþegnanna og búa kennaraefnin undir að gera slíkt hið sama, þegar til þeirra kasta kemur, einkum þó í æðri skólum og æskulýðsháskólum, en vér teljum, að þetta ætti ekki að kenna sem sérstaka námsgrein, er hverjum nemandi beri að leggja stund á.

.....
Það væri herfilegur misskilningur að líta á starfsmenntunina sem atvinnunám í þröngum skilningi. Skynsamlega hugsað nám í uppeldisfræðum hefur í för með sér mikla persónulega menntun fyrir þann, sem það stundar. Það á þátt í að skapa menntaða menn, er taki að sér störf í skólunum. Af þessum ástæðum mælum vér með því, að framhaldsnám verði á boðstólum í sérhverri grein kennaramenntunarinnar fyrir alla þá, er geta gert sér gagn með slíku námi.

.....
Það uppeldisfræðanám, sem lýst hefur verið hér að framan, felur í sér viðtækt nám í listinni að kenna, en þjálfun í þeirri list næst ekki nema með ástundun kennsluæfinga. Ein af ástæðunum til þess, að vér leggjum til, að kennaranámið verði þriggja ára nám,¹⁾ er sú, að kennaraefnin hljóti betri æfingu og fjölbættari kynningu af skólastarfinu. áður en reynsluárið (year of teaching on probation) hefst.“ Board of Education: Teachers and Youth Leaders (London 1944), bls. 67—69.

Hér að framan hefur því verið lýst, í hverju kennaranám ætti að vera fólgið. Nú er á það að líta, hvernig því verður bezt fyrir komið. Verða þær leiðir, er áður voru nefndar, ræddar hver um sig.

1. Háskólanám að afloknu stúdentsprófi.

Með þessu móti yrði vel séð fyrir góðri almennri menntun í bóklegum greinum. Þó er hætt við, að islenskunámið verði síður með því sniði, sem kennurum hentar bezt. Miklum tíma yrði varið til náms, sem kennurum væri ekki bein þörf á. Verklegt nám yrði óhjákvæmilega útundan. Segja má, að það mætti bæta upp í háskóla. Mundi það þá lengja háskólanámið, auk þess sem nemandur mundu ófúsari að leggja sig fram við það, er þangað kæmi. Háskólanámið tæki tvö ár hið minnsta, og gæti þó ekki talizt, að vel væri séð fyrir sérnáminu á þeim tíma. — Ef svo miklar kröfur yrðu gerðar til kennara um undirbúning, er óneitanlega hætta á því, að ekki fáist nægt kennaralið að skólunum. Jafnvel þótt kennarar hafi nú fengið miklar launabætur, þá er aðbúnaður og starfsskilyrði öll víða svo bágborin, að kennslustörf verða ekki alls staðar keppikefli. — Þó að ekki væri öðru til að dreifa en lengd námsins, getur nefndin ekki lagt til að svo stöddu, að þessi tilhögun verði höfð á námi kennara.

2. Háskólanám að afloknu stúdentsprófi úr kennaramenntaskóla.

Þessi tilhögun hefur þann kost fram yfir þá, sem rædd er hér að framan, að á menntaskólaárunum yrði varið tíma til sérnáms kennara, og því þegar í

1) Hér er gert ráð fyrir, að öllu gagnfræðanámi sé lokið, áður en kennaranámið hefst. Þessum þremur árum á því eingöngu að verja til sérnámsins.

upphafi höfð hliðsjón af því markmiði, sem fram undan er. En vafasamt er, að mikinn tíma sé hægt að taka frá hinu almenna menntaskólanámi, ef það á eigi að bíða tjón við það. Þeim mun minna gagn yrði af sérnámi kennara sem minni tíma yrði varið til þess. Er tvisýna á, að þetta tvennt sé hægt að sameina, svo að vel fari. Kennaranámið er undirbúningur undir vandasama starfsgrein, og þeirri starfsgrein er mestur greiði gerður með því, að þeim undirbúningi sé hagað í samræmi við þær kröfur, sem hún gerir til starfsmanna sinna. Kennarastarfið krefst fjölbættrar kunnáttu og skilnings. Undirbúnings-tímanum verður því að verja vel og skynsamlega, til þess að allt náist, sem þarf að nást, og eyða honum ekki til annarlegra hluta, þótt gagnlegir séu á öðrum vettvangi.

Á þessu fyrirkomulagi er einnig sami hængur og hinu fyrra, að námið verður langt. Að vísu er það mjög æskilegt að geta ætlað kennurum langan námstíma, en það er varla á það hættandi að svo stöddu að taka svo stór stökk í einu, að skylda alla kennara til háskólanáms. — Nefndin hefur því ekki lagt til, að þetta fyrirkomulag verði haft á námi kennara.

3. Kennaraskóli hefur þann höfuðkost, að hægt er að miða námið við það markmið, sem framundan er, en hins vegar er allt of lítið að gera ráð fyrir kennaraskóla sem æðstu stofnun kennaramenntunarinnar.
4. Nefndin leggur því mjög ríka áherzlu á, að kennarar, sem hafa lokið prófi úr kennaraskóla, eigi kost á framhaldsnámi við háskólann. Æskilegast hefði verið, að þeir stunduðu allir slíkt framhaldsnám. Og nefndin telur, að stefna beri að því marki, því fyrr sem því er náð því betur. En eins og að framan getur, telur hún það ekki tímabært að skylda þá alla til þess að svo stöddu.

Þörfin á annarri menntastofnun til handa kennarastéttinni en 4 vetra kennaraskóla er studd margvíslegum rökum. 4 vetra kennaraskóli getur ekki veitt nemendum sínum nema næsta takmörkuð skilyrði til að leggja stund á hugðarefni sín, því að hann verður að gera þá kröfu til þeirra, að þeir nemi margt á tiltölulega skömmum tíma. Hann fær því ekki svalað menntaþrá þeirra, sem eiga hana í verulegum mæli. T. d. getur þekking á uppeldisfræðum aldrei orðið sá þáttur í menntun kennara, sem hún á að verða, ef treysta á eingöngu á kennaraskóla. Þar er ekki hægt að gefa þeim kost á að gera sjálfstæðar atvaganir, svo að neinu nemi, vegna anna við námið.

Kennarar hafa einnig sýnt það, sennilega flestum stéttum fremur, að þeir vilja nokkuð á sig leggja til að efla menntun sína. Þeir finna vel, að þeim er mikil nauðsyn á því. Það væri illt og óviturlegt, ef þeim væru eigi búin skilyrði til þess. — Þess má og geta, að flestar eða allar hinar helztu menningarþjóðir hafa fyrir löngu komið sér upp stofnunum í þessu skyni.

Ef ekki er séð vel fyrir menntun kennara, eru allar tilraunir til endurbóta í skólamálum tvisýnar, starf skólanna er algerlega komið undir hæfni þeirra.

— — —
Að öðru leyti fylgir greinargerð einstökum þáttum og greinum frumvarpsins.

I. KAFLI

1. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

2. gr.

Grein þessi þarfnast lítilla skýringa, nema helzt önnur málsgrein. Hin síðari ár hefur dagheimilum, barnaleikvöllum og öðrum félagslegum uppeldisstofnunum fjölgað mjög, og allar líkur benda til, að þeim eigi eftir að fjölga stórum enn. Til þess að slíkar stofnanir nái tilgangi sínum, verður að vera vól á fólki, sem

hefur kunnáttu til að starfa við þær og skilning á hlutverki þeirra. Virðist eðlilegt, að kennaraskólanum verði falið að annast starfsmenntun þessa fólks. Hefur nefndin fulla vitneskju um, að þetta er mjög aðkallandi mál.

3. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

4. gr.

Ekki þótti nauðsynlegt að krefjast bóknámsdeildarprófs undir smábarnakennslu eða uppeldisstörf félagslegs eðlis, þar eð greinar verknámsdeildar mundu ef til vill eigi síður geta komið að haldi hér. — Hins vegar verður eigi hjá því komizt að krefjast prófs úr bóknámsdeild undir hið almenna kennaranám.

5. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

6. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

7. gr.

Smábarnakennsla og þau uppeldisstörf, sem hér er um að ræða, krefjast ekki kunnáttu í eins mörgum fræðigreinum og kennslustörf við barna- og unglingaskóla. Þykir því eigi rétt að heimta slíkt nám af þeim, er þau störf ætla að stunda.

8. gr.

Þetta ákvæði er sett til að gera kennaraskólamönnum greiðari leiðina að stúdentsprófi. Þykir sýnt, að tryggja megi það, að þeir hljóti hliðstæða fræðslu og stúdentar í þeim greinum, sem hér eru taldar, og því ástæðulaust að viðurkenna það ekki. — Gert er ráð fyrir því, að stúdentar þurfi að bæta við sig eins vetrar námi til þess að öðlast kennararéttindi. Væri þá sambærilegt, að kennaraskólamaenn gætu lokið stúdentsprófi eftir eins vetrar nám í menntaskóla.

Nú er því svo háttáð, að kennaraskólamönnum er gerð leiðin til stúdentsprófs nærri ófær. Hefur það hróplega ranglæti valdið megnri gremju meðal kennara, og væri vel, að úr því yrði bætt.

9. gr.

Þarfnast engra skýringa.

II. KAFLI

Nefndinni er ljóst, að það, sem hér er lagt til, muni geta valdið ágreiningi, þar sem gert er ráð fyrir deild við Háskólann að ýmsu leyti annars eðlis en þær deildir, sem fyrir eru. Í fyrsta lagi er ekki ætlað til, að almennt stúdentspróf verði gert að inntökuskilyrði, og í öðru lagi, að ekki verði lögð stund á eina fræðigrein til þeirrar hlítar, að sambærilegt sé við kandidatspróf úr öðrum deildum.

Í rauninni er hægt að hugsa sér þessa deild sem sjálfstæða stofnun, en ýms mikilsverð rök hniga að því, að hún skuli tengd Háskólanum. Ætla má, að með því yrði náminu sett hærra mark. Þá yrði einnig hægt að hagnýta betur þá kennslukrafta og húsakost, sem Háskólinn hefur á að skipa. Kennarar heimspekideildar mundu kenna íslenzku og íslenzk fræði, kennarar verkfræðideildar stærðfræði og kennarar guðfræðideildar kristin fræði. Sömu leiðis mundi kennsla sú, sem látin er í té í erlendum málum, koma hér að fullu gagni. Allt ætti þetta að geta orðið ríkinu að kostnaðarlitlu.

Háskólanum mundi vera ánægja að því að taka slíkt hlutverk að sér og gildi hans vaxa við það.

Í þessu sambandi skal þess getið, að helmingur ensku nefndarinnar, sem fjallaði um kennaramenntunina, lagði fram tillögur um það, að ekki einungis fram-

haldsnám kennara, heldur öll kennaramenntun væri lögð undir háskólana. Háskólunum var ætlað að stofna sérstakar kennaradeildir. Í þeim hluta nefndarinnar, sem þetta lagði til, voru m. a. tveir hinna allra fremstu skólafrömuða Englendinga, þeir Sir Fred Clarke, forstöðumaður uppeldisfræðideildar Lundúnaháskóla, og P. M. Morris, yfirmaður allrar fræðslustarfsemi í brezka hernum (Director-General of Army Education). Skulu rakin hér nokkur helztu atriði úr greinargerð þeirra í lauslegri þýðingu:

„Af þessum staðreyndum drögum vér þá ályktun, að háskólarnir ættu að taka að sér nýtt ábyrgðarhlutverk, kennaramenntunina, og ættu í því skyni að koma upp kennaradeildum (University Schools of Education) Vér leggjum ríka áherzlu á það, að vér erum hér ekki að leggja fram tillögur um mál, sem vér teljum skipta tiltölulega litlu fyrir háskólana. Fjarri fer því. Tillögur vorar krefjast mikils af þeim, m. a. ríkari skilnings á skyldum þeirra gagnvart uppeldismálum Tillögur vorar gera ráð fyrir, að nám kennara, sem eru stúdentar (university graduates) og þeirra, sem eru það ekki, lúti sömu yfirstjórn, þ. e. kennaradeilda háskólanna (Univ. Sch. of Education), og þær gera ráð fyrir stofnunum, sem geta séð kennurum alls skólakerfisins fyrir hæfilegri menntun. Vér vísum á bug þeirri skoðun, sem stundum skýtur upp kollinum, að háskólarnir eigi aðeins að hafa afskipti af menntun framhaldsskólakennara. Slíkar tillögur eru hvorki æskilegar né framkvæmanlegar. Þær eru ekki æskilegar, vegna þess að kennarar yngri barna þurfa að vera vel menntaðir. Það uppeldi og sú fræðsla, sem börnin fá í barnaskóla, hefur djúp og rík áhrif á allan námsferil þeirra síðar. Að öðru leyti væri það einnig til mikils tjóns fyrir uppeldismál þjóðarinnar, ef kljúfa ætti kennarastéttina í tvær fylkingar, einmitt þegar verið er að samræma skólakerfið. Þær eru óframkvæmanlegar, vegna þess að margir kennaranemar ákveða það ekki fyrr en síðast á námstímanum, við hvaða tegund skóla þeir ætli að starfa. Og það er mjög skynsamlegt af þeim. Enn fremur ættu kennarar að skiptast nokkuð á um að kenna í barna- og framhaldsskólum. Kennaradeild við háskóla, eins og vér hugsum oss hana, mundi efla og auðga þær deildir háskólans, sem fást við lífeðlisfræði, sálarfræði og þjóðfélagsfræði, og ekki sízt ef barnakennararnir sæktu þangað. .

Tillögur vorar fela það á engan hátt í sér, að allir kennarar eigi að vera stúdentar. Vér erum sannfærðir um, að margur góður starfsmaður mundi glatast stéttinni, ef slíkar kröfur yrðu gerðar.“¹⁾

10. gr.

Það, sem greinin felur í sér, hefur verið skýrt hér á undan, að því undanteknu, að hér er talað um leiðbeiningar um stöðuval, en það mál hefur legið fyrir Alþingi áður, og þykir því ekki ástæða til að fjölyrða um það hér.

11. gr.

Samanber greinargerð með frv. til laga um æfinga og tilraunaskóla.

12. gr.

Samanber hina almennu greinargerð.

13. gr.

Ákvæðin um námið þykir rétt að hafa rúm í lögunum, þar eð hér er um nýmæli að ræða. Verður reynslan að skera úr um nánari tilhögun þess. Þó þykir rétt að kveða svo á, að allir kennaradeildarmenn stundi framhaldsnám í uppeldisfræðum.

1) Board of Education: Teachers and Youth Leaders, bls. 50—51.

Námskröfurnar, sem gerðar eru til kennara við skóla gagnfræðastigsins, eru í samræmi við það, sem lagt er til í frv. til laga um gagnfræðanám.

14. gr.

Þarfnast engra skýringa.

III. KAFLI

Sú stofnun, sem rætt er um hér, er til og starfar að Laugarvatni, eins og kunnugt er. Aðalbreytingin, sem frumvarp þetta felur í sér, er sú, að almennt kennarapróf er auk ípróttakennaraprófsins gert að skilyrði til að öðlast sérkennararéttindi í ípróttum við skóla landsins. Liggja til þess ýmis rök. Það er einróma álit nefndarinnar, að stefna beri að því, að uppeldismenntun kennara, sérstaklega við barnaskóla og skóla gagnfræðastigsins, sé sem bezt, hver svo sem kennslugrein þeirra er. Hlutverk ípróttakennara er ekki eingöngu fólgið í því að kenna tiltekna líkamshreyfingar, heldur er það jafnframt uppeldishlutverk. Á það eigi síður við um þá en ýmsa aðra kennara. Riður því á, að skilningur þeirra á nemendunum og undirstöðuatriðum allrar kennslu og starfsemi skólans í heild sé góður.

Þá hagar víða svo til hér á landi, að eigi er nægilegt verkefni fyrir einn ípróttakennara við skóla, er þá gott fyrir þann kennara að geta jafnframt tekið að sér aðra kennslu. Það er einnig talið æskilegt frá öðru sjónarmiði, að ípróttakennari kenni ekki eingöngu sérgrein sína. Einhæf kennsla er þreytandi, og það er því örvun og hressing í því að geta unnið fjölbreyttara starf.

Nefndin telur ekki ósanngjarnt að gera kröfur um nokkuru lengra nám til ípróttakennara en almennra kennara, þar sem þeir fá jafnframt viðtækari réttindi. Almenna kennaraprófið veitir þeim sömu réttindi og almennum kennurum, en að ípróttakennaraprófinu loknu standa þeir að öðru jöfnu mun betur að vígi um að fá fastar stöður.

Um önnur atriði þessa kafla telur nefndin eigi ástæðu að fjölyrða.

IV. KAFLI

Þörf hefur lengi verið á handiðakennaraskóla, en sú þörf verður að brýnni nauðsyn, ef frumvörp nefndarinnar um barnafræðslu og þó einkum um gagnfræðanám ná samþykki þingsins. Þar er gert ráð fyrir mjög auknu verknámi. Sú löggjöf yrði ekki annað en dauður bókstafur, ef ekki yrði jafnframt séð fyrir sæmilega menntuðum kennurum í verklegum greinum.

Að vísu er starfandi deild við Handiðaskólann, sem sinnir þessu hlutverki að nokkuru leyti, og hefur hún komið í mjög góðar þarfir, en hér eftir verður ekki komið af með annað en stofnun, sem sinnir eingöngu þessu mikilvæga verkefni. Enn er t. d. kennurum í handavinnu stúlkna ekki séð fyrir neinum sérstökum undirbúningi undir starf sitt.

Verknámsdeildirnar eru mesta nýjung og sennilega einhver mesta nauðsyn, sem frumvörp nefndarinnar gera ráð fyrir. Með þeim er stefnt að því að hefja verklega menningu þjóðarinnar á hærra stig. Skiptir því miklu máli, að vel takist um framkvæmdina.

Um inntökuskilyrðin vísast til greinargerðarinnar við III. kafla frumvarpsins.

V. KAFLI

Skólamálanefnd telur það eðlilegt og sjálfsagt, að hússtjórnarkennaraskóli verði einn áfanginn í kennaramenntun landsins og standi í sambandi við Kennaraskóla Íslands og aðrir sérgreina kennaraskólar, svo sem Ípróttakennaraskóli Íslands.

Þörfin á þessu er auðsæ, er tekið er tillit til húsmæðraskólanna, sem rísa hver af öðrum í sveitum og kaupstöðum landsins, enda hefur húsmæðrakennaraskóli þegar starfað í 3 ár.

30. og 31. gr.

Nauðsynlegt er, að hússtjórnarkennaraskóli sé heimavistarskóli fyrir þá nemendur, sem húa sig undir það að kenna við húsmæðraskóla eða veita þeim forstöðu, því að þessir skólar verða að miklu leyti heimavistarskólar. Af sömu ástæðu er og nauðsynlegt að hafa nokkurn búrekstur í sambandi við skólann, enda þarf að kenna þar garðrækt og hirðingu húsdýra og húsafurða. Skólinn verður enn fremur að vera heimangönguskóli fyrir nokkurn hluta nemendanna, og virðist því sjálfsagt, að hann sé reistur í Reykjavík eða nágrenni hennar og standi í allnánu sambandi við Kennaraskóla Íslands og við vöggustofu, svo þarf hann einnig að eiga vól ágættra stundakennara og fyrirlestra frá Háskólanum.

32. og 33. gr.

Rétt er að gera ráð fyrir, að í skólanum stundi nám — auk kennaraefna í húsmæðraskólum — þær konur, sem ætla að taka að sér ráðskonustörf við ýmsar opinberar stofnanir, svo sem heimavistarskóla, sjúkrahús og barnahæli. Skortur er mikill á menntuðum konum til að standa fyrir matreiðslu á slíkum stöðum, en það liggur í augum uppi að nokkurs sérstaks náms muni vera hér þörf til þess að allrar hollustu sé gætt, ekki sízt í mataræði barna og sjúklinga.

34. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

35. gr.

Um undirbúningsnám gildir hið sama og um aðrar sérgreinar, að kennarapróf er talið nauðsynlegt fyrir þá, er ætla að leggja fyrir sig kennslu. En undirbúningur undir verklega námið telst ekki mega vera minni en gert er ráð fyrir í frumvarpinu og nauðsynlegt, að nemendur þekki nokkuð til heimilisstarfa bæði í sveit og kaupstað.

36. gr.

Námsgreinar eru í samræmi við það, sem nemendur eiga síðar að kenna sjálfir við húsmæðraskólana.

37. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

38. gr.

Undanfarin landsþing Kvenfélagasambands Íslands hafa gert eindregna kröfu til þess, að skólanefnd, skipuð konum, sé sett við hússtjórnarkennaraskólann. Við Kennaraskóla Íslands er að visu ekki skólanefnd, heldur stendur hann beint undir fræðslumálastjórn, en þar sem um sérgreinar er að ræða, svo sem hússtjórn og íþróttir, sýnist ekki óeðlilegt, að sérfróðir menn séu fræðslumálastjórn til aðstoðar. Með þetta fyrir augum er í frumvarpinu gert ráð fyrir skólanefnd og ákveðinni skipun hennar.

39. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

40. gr.

Gert er ráð fyrir, að við Kennaraskóla Íslands verði hægt að stunda nám, til þess síðan að taka að sér fóstrustörf við barna- og dagheimili landsins. Einn hluti þessa náms er matreiðsla handa börnum og næringarefnafræði. Þennan hluta kennslunnar verður hússtjórnarkennaraskólinn augsýnilega að taka að sér, og er gert ráð fyrir því í þessari grein frumvarpsins.

VI. KAFLI

Í þessum kafla er kveðið nánar á um réttindi þau, er prófin veita, frá þeim stofnunum, sem annast uppfærðslu kennara. Enn fremur hefur hann að geyma ýmis ákvæði, sem eiga sameiginlega við um allar þessar stofnanir. Er hér eigi þörf sérstakra skýringa.

Nd. 175. Breytingartillögur

við frv. til raforkulaga.

Frá iðnaðarnefnd.

1. Við 1. gr. Annan málsl. síðari málsgr. skal orða svo: Þó er þeim, sem við gildistöku þessara laga eiga og reka eða eiga í smíðum raforkuver, sem eru stærri o. s. frv.
2. Við 7. gr. Annan málsl. fyrri málsgr. skal orða svo: Þó mega Reykjavíkurborg, Akureyrarkaupstaður, Siglufjarðarkaupstaður, Ísafjarðarkaupstaður og Andakílsárveitun selja héraðsrafveitum sínum og rafveitum ríkisins raforku í heildsölu frá orkuverum þeim, sem aðilar þessir eiga nú eða hafa þegar hafið byggingu á.

Nd. 176. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 112 9. okt. 1941, um lax- og silungsveiði.

Flm.: Bjarni Ásgeirsson.

1. gr.

Aftan við 1. málsgr. 13. gr. laganna kemur nýr málslíður, svo hljóðandi: Heimilt er mönnum þó að leggja lagnet eða króknet í fjöru á meginlandi ofan netlaga.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Í núgildandi laxveiðalögum er laxveiði bönnuð í sjó nema frá þeim jörðum, er laxveiðiréttindi voru sérstaklega metin til dýrleika í fasteignamati því, er öðlaðist gildi á árinu 1932. Það, sem vakti fyrir löggjafanum með ákvæði þessu, var einkum tvennt. Í fyrsta lagi að koma í veg fyrir, að laxastofninn yrði eyðilagður á þann hátt, að laxinum yrði sópað upp á fjörðum úti með mikilvirkum veiðitækjum, þannig að hann næði ekki að ganga í árnar til hrygningar, eins og dæmi voru til með öðrum þjóðum. Í öðru lagi að tryggja með löggjöf, það sem telja má, að hafi verið óskrifuð lög frá upphafi landsbyggðar, að laxinn væri hlunnindi og nytjafiskur landbúnaðarins og tilheyrði jörðum þeim, er laxveiðistöðvar ættu innan sinna landamerkja. Nú hefur það komið í ljós, að ákvæði þessi, eins og þau eru túlkuð, ganga beinlínis á rétt einstakra bænda til að nota sér laxveiðihlunnindi fyrir löndum sínum, án þess að það geti talizt nauðsyn til að tryggja viðhald og vöxt laxastofnsins fram yfir takmörkun eða hindrun laxveiðinnar almennt. Verða þessi friðunarákvæði svo einkennileg í framkvæmdinni, að þeim bændum, sem lönd eiga meðfram fjörðum, þar sem lax gengur, er varnað að leggja netstubb í fjöruborðið, ef þeir eru það langt frá ósum, að sjór

telst fyrir landi þeirra, og ef þeim hefur ekki hugkvæmzt að láta meta laxveiðimögu-
leika með landi sínu, áður en ákvæði þessi voru í lög sett. En þegar nær dregur landi
og vatnsfarvegurinn þrengist, svo að öll laxgengdin leggst í tiltölulega þrönga ósa
og ála, þá hafa landeigendur rétt til að koma fyrir öllum löglegum veiðitækjum út
frá báðum löndum. Segir það sig þó sjálft, hvort laxastofninum er ekki meiri hættu
búin af þeim aðförum heldur en þótt netstubbur væri lagður við strendur viðáttu-
mikilla fjarða, þar sem gangan að jafnaði dreifir sér um allan fjörðinn, en þó mest
miðsvæðis. Virðist hér að ástæðulausu vera skertur réttur þeirra bænda, sem aðstöðu
kunna að hafa hér til að veiða lax fyrir landi sínu á sama hátt og aðrir landeigendur,
sem réttur þessi er heimilaður. Um hættu á eyðingu laxastofnsins af völdum þessara
manna er ekki að ræða frekar en annarra, er lax veiða, nema síður sé, ekki sízt vegna
þess, að veiðistaðir sem þessir munu vera tiltölulega fáir og hvergi um uppgripaveiði
að ræða. En réttur bænda til að nota sér laxveiði fyrir löndum sínum á að vera hinn
sami fyrir alla, og þar eiga allir að lúta sömu lögum.

Ed. 177. Breytingartillögur

við frv. til l. um breyt. á l. nr. 30 2. apríl 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um
brúargerðir.

Frá Þorsteini Þorsteinssyni.

1. Framan við frvgr. komi:
Á eftir 28. tölulið í 1. gr. A. I. a. laga nr. 30/1943 bætist nýr liður:
Fagradalsá á Skarðsströnd.
2. Aftan við frvgr. bætist:
Á eftir 1. tölulið í 1. gr. sömu laga A. II. komi nýr liður:
Haukadalsá í Dölum ofar ármótum hennar og Þverár.

Ed. 178. Frumvarp til laga

um iðnskóla í sveitum.

Flm.: Hermann Jónasson.

1. gr.

Stofna skal skóla í húsasmiði og húsgagna og búsáholdagerð fyrir þá, er stunda
vilja þær iðnir í sveitum landsins og kaupþunum með færri en 300 íbúa. Skal það
vera heimavistarskóli, og leggur ríkið skólanum til stað, sem vel hentar, og nauð-
synleg húsakynni til að geta tekið móti 50 nemendum árlega svo og áhöld og vélar
til kennslunnar, sem vanda skal til svo sem verða má.

2. gr.

Skóli þessi skal rekinn á ábyrgð ríkisins sem sjálfstæð stofnun, er ber sjálf
kostnað af skólahaldinu, eftir því sem tekjur hrökkva, enda njóti hún þess ágóða,
er verða kann af smíðarekstri skólans og svo þeim atvinnurekstri, sem hún tekur
sér á herðar samkvæmt lögum þessum. Heimilt skal stofnuninni að taka lán til fram-
kvæmda sinna, eftir því sem nauðsyn krefur, með samþykki landbúnaðarráðherra.

3. gr.

Í skólanum skal fara fram bæði fræðileg og verkleg kennsla, og skal náms-
tími hvers nemanda vera tvö ár, hefjast og vera lokið að vori. Heimilt skal þó að
gefa nemendum kost á styttri námstíma, ef þeir geta sýnt, að þeir hafi fengið slíkan

undirbúning, er þeir koma í skólann, að þeir geti með því orðið jafnfærir öðrum nemendum skólans. Ef einstakir nemendur verða að dómi kennara og prófdómenda ekki svo færir eftir tveggja ára nám, að rétt þyki að veita þeim þau réttindi, er skólinn veitir, skal forstöðumanni skólans heimilt að framlengja skólavist þeirra allt að því um eitt ár.

4. gr.

Skilyrði fyrir skólavist er, að nemandinn hafi verið einn vetur í héraðsskóla eða gagnfræðaskóla og fengið þar a. m. k. II. einkunn eða sem því svarar eða sýni það með prófi, að hann hafi eins mikla fræðilega kunnáttu og þeir, er slíks náms hafa notið. Hann skal hafa hlotið nokkra æfingu í meðferð venjulegustu smíða-áhalda og geta leitt að því líkur, að hann sé gott smiðsefni. Hann skal vera fullra 18 ára að aldri og hraustur til líkamlegrar vinnu.

5. gr.

Skólinn skal skiptast í tvær deildir, húsasmíðadeild og húsgagna- og bú-áhaldasmiðadeild, og skal hann geta tekið móti a. m. k. 36 nemendum við húsa-smíði og 14 nemendum við húsgagna- og búáhaldasmiði.

6. gr.

Fræðileg kennsla skólans skal vera í þessum greinum, og skal hún vera sam-eiginleg fyrir báðar deildir, eftir því sem við getur átt: íslenzku, teikningu, bæði almennri teikningu og verkeikningu, iðnsögu, eðlisfræði og efnisfræði. Einnig skal nemendum gefinn kostur á nokkurri kennslu í íþróttum og söng.

7. gr.

Verklegt nám húsasmíða skal miðað við það, að þeir verði færir um að standa fyrir smíði íbúðarhúsa allt að því tveggja hæða auk kjallara og leggja einfaldar lagnir fyrir rafmagn, vatn og hita. Skulu þeir læra að nokkru hvort tveggja tré-smíði og múrsmíði, en velja um það, hvort af þessu tvennu þeir gera að aðalnámi sínu. Þeir, sem gera múrsmíði að aðalnámi, skulu læra að leggja járn í steypu og leggja vatnsleiðslur og miðstöðvar eftir teikningu, en trésmíðir skulu læra máln-ingu og veggfóðrun.

8. gr.

Verklegt nám húsgagna- og búáhaldasmiða skal miða við það, að þeir verði færir um að smíða helztu húsgögn og búáhöld, sem sveitaheimili þarf. Skal skólinn leggja alúð við að haga svo kennslunni, að það stuðli að því, að húsgögn megi verða sem hentugust.

Bæði húsasmíðanemum og húsgagnasmiðanemum skal leiðbeint um meðferð helztu mótórvéla og rafmagnsvéla, sem nota má við iðn þeirra.

9. gr.

Verklegt nám húsgagnasmiða skal fara fram á verkstæðum skólans, en verklegt nám húsasmíða jöfnum höndum á verkstæðum skólans og við húsabyggingar, er skólinn veitir forstöðu. Skal verknám þeirra, er fram fer við húsabyggingar, vera 5—6 mánuðir ár hvert á tímanum frá 14. maí til 15. desember, og skal skólinn takast á hendur byggingar, hvar sem er í sveitum og kaптúnunum með minna en 300 íbúa. Þess skal gætt, að aldrei séu fleiri nemendur að starfi við hverja byggingu en svo, að þeir geti haft þar með höndum verkefni, er þeir læra af iðn sína, og að kennarar komi því vel við að kenna þeim réttar starfsaðferðir.

10. gr.

Við skólann skal skipaður forstöðumaður og þrjú kennarar, auk þess sem þeim skal fengin aðstoð eftir þörfum við kennslu og rekstur skólans. Launakjör fastra starfsmanna skulu vera hin sömu og við bændaskólana.

11. gr.

Forstöðumaður hefur aðalumsjón með skólanum og sér um allar framkvæmdir og kennslu. Um meiri háttar mál, svo sem verulegar undanþágur frá námi, styttingu eða sviptingu skólavistar, kveður hann kennara til umsagnar. Hann hefur og á hendi allt reikningshald skólans.

12. gr.

Verklegt nám reglulegra nemenda skal vera 3900—4200 vinnustundir alls, þó aldrei yfir 10 stundir á dag. Sú vinna, sem þeir leysa af hendi þennan tíma, er eign skólans, en á móti veitir hann ókeypis húsnæði, kennslu, verkfæri til notkunar, fæði og tvennan vinnuklæðnað á ári og auk þess greiðslur samkvæmt venjulegum verkamannataxta fyrir þær vinnustundir, er umfram verða 3200. Leyfa má þó nemendum að vinna í umframstundum þessum að verkefnum í eigin þágu og þá án greiðslu frá skólanum. Skólanum skal og heimilt að kaupa af nemendum meiri vinnu, er þeir vinna á verkstæðum hans og við framkvæmdir hans.

Hirðingu herbergja sinna og þvotta á fötum sínum annast nemendur með umsjón, er skólinn veitir.

13. gr.

Vanræki nemandi nám sitt eða reynist til þess illa fallinn, svo og ef hann reynist ber að óreglu eða alvarlegum brotum á skólareglum, má forstöðumaður vísa honum úr skólanum.

14. gr.

Nemendur eiga sumarleyfi a. m. k. 6 virka daga hvort sumar og vetrarleyfi frá 16.—31. desember.

15. gr.

Yfirstjórn skólans er í hendi landbúnaðarráðherra. Skal ráðherra gefa út reglugerð, sem sett er eftir tillögum forstöðumanns skólans, þar sem nánar er ákveðið um almennar skólareglur, tilhögun kennslu, inntökuskilyrði, próf, kennslukrafta, skyldur og réttindi kennara og annarra fastra starfsmanna, rekstur húsnæðisdeildar sérstaklega og húsgagnasmiðadeildar sérstaklega, kjör óreglulegra nemenda, þar með þeirra, sem hafa lengri eða skemmri skólavist en 2 ár, o. m. fl.

16. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er fram borið til að bæta úr bráðri þörf. Í sveitum landsins og kauptúnum er nauðsyn mikilla byggingarframkvæmda á næstu árum, en varla eru til nema fáir faglærðir menn í sveitum og kauptúnum til þess að veita slíkum byggingarframkvæmdum forstöðu. Kaupstaðirnir geta heldur enga hjálp veitt um þetta, því að þar er nú alls staðar hörgull á faglærðum byggingarmönnum.

Samkvæmt athugun, sem Skipulagsnefnd atvinnumála lét gera á síðast liðnu ári á íbúðarkosti sveitanna og kauptúna (og raunar alls landsins), voru í árslok 1940 8312 fjölskylduheimili og félagsheimili í sveitum og kauptúnum með færri en 300 íbúa, en handa þessum heimilum voru í árslok 1941 til 7257 íbúðarhús. Af þessum húsum voru 2418, sem alls ekki var unnt að telja viðhlitandi mannabústaði. Enn fremur verður að gera ráð fyrir því, að mörg hinna 1055 heimila, sem voru umfram tölu íbúðarhúsanna, hafi orðið að sætta sig við allsendis ófullnægjandi húsnæði.

Það þarf ekki í neinar grafgötur um það að fara, að Íslendingar verða á næstu árum að endurbyggja þúsundir íbúða í sveitum og kauptúnum með færri en 300 íbúa á næstu árum. Annars verður það fólk, sem í þeim er, húsnæðislaust og leitar athvarfs í braggahverfunum í Reykjavík eða öðrum þvilikum húsakynnum. Einnig

verður að gera ráð fyrir, að lagfæra verði allmikið af þeim íbúðum, sem ekki eru innifaldar í frammannefndri tölu.

Meðan ófriðurinn stóð sem hæst, var mjög lítið byggt í sveitum og smákaup-túnum, en þeir, sem þar kunnu helzt eitthvað til smíða, gerðust „gervismiðir“ við byggingar fyrir setuliðið, og hefur margt þessara manna setzt að í Reykjavík og kaupstöðunum og vinnur nú þar að smíðum ýmist með réttindum eða — og það er miklu algengara — sem „gervismiðir“. En í sveitunum og kaup-túnum er nú of fátt manna, sem nokkuð verulega kunna til bygginga, en í kaupstöðunum verða smiðir ekki fengnir til að veita byggingum í sveitum eða kaup-túnum forstöðu, jafnvel ekki fyrir of fjár. Byggingarmálum sveita og kaup-túna verður því alls ekki komið í sæmilegt horf, nema komið sé upp meðal þeirra, sem í sveitum og kaup-túnum búa, nægilega mörgum iðnlærðum mönnum til þess að takast þetta verkefni á herðar.

Ef lítið er yfir ástand byggingarmála í sveitunum, kemur í ljós, að það er yfirleitt langbezt í næstu grennd við stærstu kaupstaðina og einkum í grennd við Reykjavík og Akureyri. Að einhverju leyti liggja hér til grundvallar efnahagslegar ástæður, en hér mun einnig til greina koma, hversu auðvelt eða erfitt hefur verið að ná í hæfa smíði til að veita byggingum forstöðu.

Tvær sýslur sýnast þó hafa sérstöðu um þessi efni; þær eru ekki í næstu grennd við stóran kaupstað, og þó er ástand í byggingarmálum þeirra í bezta lagi, eftir því sem gerist í sveitum. Það er Suður-Þingeyjarsýsla, þar sem 49,5% íbúðarhúsanna eru „góð“, og Norður-Þingeyjarsýsla með 53,7% íbúðarhúsanna „góð“. Úr þessum tveimur sýslum eru heimildir um ástand íbúðarhúsanna sérstaklega greina-góðar, svo að treysta má því, að hlutur „góðu“ íbúðarhúsanna er þar ekki gerður of mikill, en svo gæti þó verið í sumum hinum sýslunum. — Ástæður til þess, hve byggingum íbúðarhúsa í Þingeyjarsýslum er vel á veg komið, geta tæpast verið efnahagslegar. Til þessa geta að visu verið fleiri en ein ástæða, en þeirra meðal mun sú ekki minnstu ráðandi, að við héraðsskólann á Laugum hefur í meira en 20 ár verið starfrækt góð smiðakennsla, — þar hefur verið starfandi sérstök smiðadeild, og hafa 4—15 nemendur árlega haft þar smiðar sem aðalnám. Sumir þessir smiða-nemendur hafa stundað þar nám sitt meira en einn vetur og orðið talsvert færir smiðir. Flestir þeirra hafa verið úr Þingeyjarsýslum, og margir þeirra hafa að þessu námi sínu loknu haft áræði til að veita forstöðu smíði íbúðarhúsa, oftast fyrst heima hjá sér, síðan í nágrenni sínu. Þess eru dæmi, að þeir hafi eftir þetta gert húsasmíði að aðalstarfi. Þessi smiðakennsla á Laugum, sem þó getur alls ekki talizt fullnægjandi í þessum efnunum, hefur stuðlað mjög að því, að næstu sveitirnar við skólann eru nú einhverjar bezt húsuðu sveitir landsins.

Hugmyndin um þann skóla, sem hér eru gerðar tillögur um, er að verulegu leyti sprottin upp úr þeirri reynslu, sem þarna hefur fengizt, enda hafa þeir Leifur Ásgeirsson og Arnór Sigurjónsson, fyrrverandi skólastjórar að Laugum, unnið að því í samráði við mig að semja frumvarp þetta.

Ekki þykir þörf að láta fylgja frumvarpi þessu skýringar á hverri grein þess. En nokkur atriði þess skulu þó líttillega rædd og að mestu í þeirri röð, er þau koma þar fram.

1. Með þessum skóla mundi vera stofnað til nýjungar í skólamálu okkar, þannig að ekki er um verulegar fyrirmyndir að ræða. Því er frumvarpið þannig samið, að leitazt er við að láta það koma skýrt fram, hvaða verkefni skólanum er ætlað og hvernig til er ætlazt, að hann leysi það í aðalatriðum. En hins vegar er svo um búið, að sá maður, sem valinn verður til að veita skólanum forstöðu, hafi sem lausastar hendur til að haga störfum hans eftir því, sem fyrsta reynsla sýnir, að bezt hentar. Honum er ætlað að gera tillögur um þá reglugerð, sem skólanum verður selt og skólinn á að starfa eftir, og mætti það vel dragast, þar til skólinn hefði verið starfræktur 1—2 ár.

2. Ekki hefur þótt fært að benda á ákveðinn stað fyrir skólann, enda er það ekki hægt nema að undangenginni athugun og samningum, sem ríkisstjórnin ein getur látið framkvæma. En sjálfsagt þykir, að skólanum sé valinn staður í sveit, þar sem mætti vera góður kostur rafmagns til þess að knýja þær vélar og verkfæri, er hann kann að nota á verkstæðum sínum, jarðhita til upphitunar hífýla hans og verkstæða, og æskilegt er, að hann verði þannig settur, að mikil verkefni séu nærtæk til byggingar íbúðarhúsa í næstu framtíð. Sem dæmi um stað, sem fyrir margra hluta sakir væri vel fallinn til handa skólanum, má nefna Varmahlíð í Skagafirði, þar sem vatnsorka til rafvirkjunar er nærri, mikill jarðhiti er til hitunar hífýla og mikil verkefni fyrir byggingarmenn í stórrí samfelldri byggð umhverfis staðinn. Það skal þó jafnframt tekið fram, að á landinu eru til fleiri staðir, sem bjóða fram áþekk skilyrði.

3. Einhverjum mun ef til vill þykja sem nemendum þessa skóla sé ætlaður of stuttur námstími, þar sem iðnnám í þessum greinum er 4 ár í kaupstöðum. En þess er fyrst að geta, að gerðar eru meiri kröfur um kunnáttu til þess, að nemendur fái inngöngu í skólann en til þess að fá að stunda iðnnám í kaupstöðum. Í annan stað má gera ráð fyrir, að meiri alúð verði lögð við kennsluna en algengt er við kennslu iðnsveina, sem mjög oft eru látnir vinna alls konar verk fyrri hluta námstíma síns. Enn er þess að geta, að varla er gerð eins rík krafa um kunnáttu þeirra að náms-tímanum loknum og tilsvarendi iðnaðarmanna í kaupstöðum. Er t. d. húsasmiðunum, sem lært hafa í skólanum, ekki ætlað án frekara náms að standa fyrir byggingu stærri íbúðarhúsa en tveggja hæða.

4. Ekki þykir rétt, að skóli þessi verði mjög stór stofnun, því að slíkt mundi gera kennslu við hann og allt starf erfiðara, enda þyrfti þá líka miklu meira fjármagn til að koma honum upp og reka hann. En ef hann reynist mikið þjóðþrifa-fyrirtæki, eins og flutningsmaður frumvarpsins væntir, þá er til ætlazt, að fleiri þvilikir skólar verði stofnaðir þannig, að ef t. d. Norðurland fengi þennan fyrsta skóla, þá kæmu síðar skólar í hinum fjórðungunum.

5. Svo er til ætlazt, að námið verði aðallega í því fólgid, að nemendur séu látnir vinna að hagkvæmum verkefnum undir handleiðslu og fyrirsögn kennara. Húsgagnasmiðum er ætlað að vinna að smíði húsgagna og búsaðhalda á verkstæðum skólans. Mundi þá sú deild skólans reka húsgagnavinnustofu fyrir sveitirnar, og ber að ætla henni forustu um það, hvernig húsgögn og búsaðhöld verða bezt valin. — Húsasmiðum er ætlað að vinna í flokkum undir stjórn kennara skólans að húsa-byggingum mikinn hluta ársins, frá því snemma að vori fram á haust og jafnvel fram yfir veturnætur, en nokkurn hluta ársins, meiri hluta vetrar, á verkstæðum skólans. Til þess er ætlazt, að kjör nemenda í báðum þessum deildum skólans verði að því leyti áþekk þeim kjörum, sem iðnnemum í kaupstöðum eru boðin, að þeir vinni ákveðinn vinnutíma á dag fyrir kostnaði sínum í skólanum, t. d. 7 vinnustundir hvern virkan dag vor, sumar og haust, en 4—5 vinnustundir á veturna þann tíma, sem þeir njóta fræðilegrar kennslu. Sú vinna, sem er umfram þennan tilskilda vinnutíma í þágu skólans, skal hins vegar vera þeirra eign, og skal skólinn greiða fullt kaup fyrir þá vinnu, ef hann kaupir hana, og er til þess ætlazt, að hann geri það að vissu marki. Á þennan hátt mundi nemendunum bæði skapazt góð námskjör og þeir fá skilyrði til þess að ljúka námi bæði fljótt og vel.

6. Sjálfsagt þykir að gera talsverðar kröfur um það, að nemendur, sem skólann sækja, hafi náð talsverðum þroska bæði að aldri og menntun, og mun frekar of skammt en of langt gengid í frumvarpinu um það. Þeir, sem lokið hafa námi við skólann, eiga að vera færir um að standa fyrir byggingum venjulegra íbúðarhúsa í sveitum og kauptúnum, og mundi ekki þykja fært að fela það yngri mönnum en um tvítugt, og er til þess stefnt með ákvæðum frv., að nemendur geli útskrifazt frá skólanum tvítugir, en ekki yngri. Um fræðilega kunnáttu mega smíðir sveita og kauptúna ekki standa að baki smíðum í kaupstöðum. Þeir þurfa að vera svo

færir bæði í iðn sinni og sem almennt menntaðir menn, að þeir geti einir síns liðs ráðið fram úr þeim vandamálum, sem það að standa fyrir húsasmiði eða hús-gagnaverkstæði leggur þeim á herðar, og þeir verða að geta fundið það, að þeir standi jafnfætis húsabyggingarmönnum og hús-gagnasmiðum í kaupstöðum bæði að kunnáttu í séfgrein sinni og að almennri menntun.

7. Til þess er ætlað, að nemendur skólans fái ekki iðnréttindi nema í sveitum og kaптúnunum. Þetta er ekki vegna þess, að búizt sé við því, að þeir verði verr búnir að kunnáttu í sinni grein en iðnaðarmenn kaupstaðanna, heldur er það til þess, að hér þurfi ekkert að rekast á þá iðnlöggjöf, sem nú er í gildi, og til þess að engin réttindi séu skert hjá þeim iðnaðarmönnum, sem við eigum nú. Hins vegar nær núgildandi iðnlöggjöf ekki til sveitanna og smærri kaптúnanna, og þar bíður verkefni, sem iðnaðarmenn okkar geta ekki annað, og er nemendum skólans einmitt ætlað það.

8. Þess skal að lokum getið, að fjárfesting flestra bænda er eins mikil eða meiri í byggingum og í ræktun og bústofni til samans. Því er ekki aðeins rangt að láta sveitirnar skorta sérmenntaða iðnaðarmenn til þess að allar meiri háttar byggingar þar megi verða sámilega vel gerðar, heldur er hverjum bónda eins nauðsynlegt að kunna talsvert til smíða eins og að kunna nokkuð til jarðræktar og kvik-fjárræktar. Nám við slíkan skóla, sem hér er gerð tillaga um, mundi því vera mörgu bóndaefni hentugt. Einnig mundu þeir, er námi hefðu lokið við skólann, kenna mörgum sveitapilti helztu handtök iðnar sinnar, svo að fleiri yrðu „búhagir“, eins og það hefur verið kallað, en það hefur alltaf þótt hin mesta þryði á hverjum bónda.

Sp.

179. Tillaga til þingsályktunar

um ráðstafanir til þess að ráða bót á húsnaðisskortinum og um afnám húsaleigulaganna.

Flm.: Hermann Jónasson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni eftirfarandi:

Að láta rannsaka nú þegar húsnaðisskortinn í landinu og birta niðurstöður þeirrar rannsóknar.

Að hlutast til um, að byggingarefni það, er til landsins flyzt, verði notað til að byggja íbúðarhús, en eigi til bygginga, sem eru ekki aðkallandi.

Að útvega innflutningsleyfi fyrir húsum frá Svíþjóð, nógu mörgum til að fullnægja húsnaðisþörfinni, að því leyti sem eigi er framkvæmanlegt með innlendu vinnuafli.

Að leyfa innflutning á húsum þessum með tollum, sem eigi séu hærri en nú eru á byggingarefni.

Að leyfa, að sænskir sérfræðingar komi hingað til landisins til að setja húsin upp.

Að sjá um, að kostur sé á hagkvæmum veðlánunum út á hús þessi.

Að sjá um, að kostur sé á viðunandi lóðum undir húsin og taka land eignarnámi í þeim tilgangi, ef þörf krefur.

Að athuga, hvort eigi sé fært, þegar framangreindar ráðstafanir hafa verið framkvæmdar, að leggja fyrir Alþingi frv. til laga um afnám húsaleigulaganna.

Greinargerð.

Nægilegt og gott húsnaði handa öllum landsmönnum er takmark, sem verður að leppa að og leggja alla stund á að ná sem allra fyrst. Hver þjóðfélagsþegn á raunverulega kröfu á því, að þannig sé að honum búið, að hann eigi kost sámilegs húsnaðis til

eignar eða til afnota með þeim kjörum, sem viðunandi geta talizt. Gott heimili er undirstaða heilbrigðs þjóðfélags, og á því byggist heilbrigði þegnanna, bæði andleg og líkamleg.

Hér á landi er húsnæðismálunum svo komið, að þau eru eitt erfiðasta vandamál þjóðfélagsins. Í sveitunum er ástandið óviðunandi, og er þar þörf skjótra úrbóta. Það er staðreynd, að í Reykjavík er ástandið svo ömurlegt, að um 1500 manns eru húsnæðislausir og verða að hristast í heilsuspillandi hermanskálum, og enn fremur er talið, að um 1000 manns í Reykjavík hafist við í svo þröngum og lélegum húsakynnum, auk þeirra 1500, sem eru í hermanskálunum, að algerlega óviðunandi verður að teljast. Í Reykjavík eru því raunverulega eigi færri en 2500 manns að kalla má húsnæðislausir.

Í öðrum kaupstöðum og kaaptúnum er ástandið gersamlega óviðunandi, og sums staðar er svo komið, að húsnæðisvandræðin standa í vegi fyrir eðlilegri þróun og framförum í atvinnulífinu.

Það fer að vísu tvennum sögum um það, hve brátt muni takast að bæta úr þessum húsnæðisvandræðum. Sumir eru svo hjartsýnir að vona, að svo margar íbúðir muni verða fullgerðar í Reykjavík næsta haust, að húsnæðisþörfinni muni næstum eða alveg verða fullnægt. Um þetta liggja þó ekki fyrir neinar fullnægjandi upplýsingar, enda eru margir, sem athugað hafa þetta mál, þeirrar skoðunar, að því fari mjög fjarri, að húsnæðisþörfinni í Reykjavík verði náðar nærri fullnægt með byggingu þeirra húsa, sem nú eru í smíðum, og að því er tekur til landsins í heild, er það staðreynd, að engar minnstu líkur eru til, að húsnæðisskortinum verði útrýmt á næstu árum, nema alveg nýjar aðgerðir komi til. Þau rök liggja til þess, að verið hefur tilfinnanlegur skortur á byggingarefni af og til og nægur vinnukraftur gersamlega ófáanlegur til þess að vinna að þeim húsum, sem nú eru í smíðum, og þá því síður til þess að auka þessar framkvæmdir. Þetta eru afleiðingar af þeirri ofpenslu, sem sköpuð hefur verið í þjóðfélaginu m. a. fyrir opinberar aðgerðir, en þau áhrif, sem þessi ofpensla hefur haft, eru mjög ömurleg að því er snertir húsnæðismálin. Vinnutaxti þeirra, sem vinna við húsabyggingar, hefur af mannlegum og eðlilegum ástæðum mjög hækkað, frammar flestum öðrum, þar sem eftirspurn eftir vinnuafli við húsabyggingar hefur verið miklu meiri en framboðið. Byggingarframkvæmdir hafa því orðið óhóflega dýrar og munu nú kosta meir en sexfalt á við það, sem var fyrir styrjöld. En eftir því, sem húsnæðisvandræðin hafa aukizt, hafa fleiri og fleiri tekið upp þá atvinnugrein að reisa hús, sem hafa af framangreindum ástæðum og sívaxandi yfirboðum í vinnuafli orðið mjög dýr, en þeir hafa þó vegna almennrar og óhóflegrar eftirspurnar eftir húsnæði getað selt með mjög verulegri álagningu. Hefur verulegur hópur manna, sem ekki eru iðnaðarmenn og hafa því eigi með eðlilegum hætti haft húsabyggingar að atvinnu, tekið sér þessa gróðavænlegu atvinnu fyrir hendur og sumir stofnað félög í þessum tilgangi. Niðurstaðan af öllu þessu er sú, að nú þykja það jafnvel góð kjör, ef menn geta fengið keypt hús eða íbúð í húsi, sem nú er orðið algengast, fyrir allt að 400 kr. pr. m³, eða nærri áttfalt á við það, sem m³ í húsinu kostaði fyrir styrjöld. Nú er því einnig svo komið samkvæmt áreiðanlegum heimildum, að fjögurra herbergja íbúð í nýju húsi þykir hæfilega leigð fyrir 1100 kr. á mánuði, eða 14 þús. kr. á ári, án hita og ljósa. Þegar þess er gætt, að sams konar íbúð var leigð fyrir kr. 250—280 á mánuði fyrir styrjöld, virðist þessi nýja leiga þó ekki óeðlileg, er þess er gætt, hve dýrt er orðið að byggja. En misréttið, sem menn verða að þola, ætti öllum að skiljast, þegar þess er gætt, að menn, sem vinna sömu vinnu fyrir sama kaup og er reiknuð sama verðlagsuppbót á kaupið, borga svo mismunandi húsaleigu, að annar borgar 3 þús. kr., en hinn yfir 13 þús. kr. í ársléigu fyrir sams konar íbúð. Það er því auðsætt mál, að fram úr þessum málum verður ekki ráðið nema með því móti, að framboð á húsnæði svari til eftirspurnarinnar. Það er eina leiðin til að útrýma því ömurlega og gerspilla ástandi, sem nú ríkir í húsnæðismálunum. En þá rís sú spurning: Með hverjum hætti er þetta framkvæmanlegt?

Það fyrsta, sem gera þarf, er að fá rannsókn á því, hvað margir menn eru húsnæðislausir.

næðislausir og hve mikið húsnaði þetta húsnaðislausu fólk þarf. Þetta er auðvelt að gera á mjög stuttum tíma.

Þegar þetta liggur ljóst fyrir, þarf að athuga, hve mikið af húsum er verið að reisa og fyrir hvaða tíma þeim byggingum verður lokið. Er þá auðvelt að fá yfirlit um það, að hve miklu leyti þessi hús, sem eru í smíðum, geta ekki fullnægt húsnaðisþörf hins húsnaðislausu fólks og þeirri eðlilegu fólksfjölgun, sem reikna verður með yfir tiltekið tímabil. Þess verður, svo sem fyrr segir, að gæta, að engar líkur eru til þess, að unnt verði að fá aukið vinnuafli til húsbygginga frá því, sem nú er, því að fæstir munu telja það heppilegt úrræði að flytja hingað verkamenn frá útlöndum. Í annan stað verður að reikna með því, að ekki takist heldur nú á næstunni að fá nægilega aukinn innflutning á byggingarefni til að svara þörfum til byggingar íbúðarhúsa, enda þótt gerð verði sú sjálfsagða ráðstöfun að sjá um, að byggingarefnið sé ekki notað í hús, sem ekki getur talizt aðkallandi að reisa. En þess vegna virðist vera það eina úrræði til staðar, sem aðrar þjóðir hafa gripið til, þegar þær hefur skort efni og vinnuafli til að fullnægja húsnaðisþörfinni nægilega fljótt, að flytja inn hús. Þessi leið til úrbóta er m. a. sú leið, sem Englendingar og fleiri þjóðir hafa valið í byggingarmálunum. Það vill svo vel til, að við munum eiga kost á að fá keypt tilbúin sænsk hús.

Það, sem ríkisstjórnin á að gera, er að útvega útflutningsleyfi fyrir nægilega mörgum sænskum tilbúnum húsum, eða svo mörgum sem nauðsyn krefur til þess, að húsnaðisskortinum sé útrýmt og framboð á húsnaði svari til eftirspurnar.

Spurning rís um það, hvort þessi hús séu nægilega vönduð og viðunandi að öðru leyti. Svíar eru miklir smekkmenn í húsagerð, og heil hverfi í bæjum í Svíþjóð hafa verið byggð upp með húsum af þeirri gerð, sem hér um ræðir. Það þyrfti að sjálf-sögðu að ætla þessum húsum alveg sérstök hverfi í bæjum, sem skipulögð væru með tilliti til þessara húsa, og það er engin hætt á því, að þessi hverfi yrðu óalitlegri útlits en önnur hverfi, því að húsin eru, eins og áður segir, einkar smekklegr. Eðlilegt er, að menn spyrji um það, hvort hús þessi séu nægilega vönduð. Óhætt er að fullyrða það, að húsin eru mjög vönduð að gerð. Þau eru byggð í flekum, og fyrir menn, sem eru vanir að setja þau upp, tekur það mjög stuttan tíma, eftir að grunnurinn undir þau hefur verið lagður. Húsin eru þannig gerð: Þau eru byggð úr vel þurru timbri, og eru útveggir sem hér segir: Yst er þumlungs þykk klæðning lóðrétt með listum á samskeytum, en skipta má á klæðningunni og múrhúðun og fylgir þá í staðinn tjörupappi og múrhúðunarnet, þá er einangrunarpappi, $\frac{3}{4}$ þumlungs panell, $1\frac{1}{2}$ þumlungs loftrúm, þar næst tveggja þuml. plægðir plankar og innan á þær koma tréefnisplötur (tex), þær má svo mála eða veggfóðra eftir vild. Ef húsið er byggt fyrir köldustu héruð Svíþjóðar, er í stað loftrúms látin einangrunaplata úr svokallaðri steinull. Þak og gólf eru tilsvarendi vandað og útveggirnir. Fótstykki eru t. d. $3 \times 9''$. Reynsla er mikil fyrir húsum þessum, þar sem fleiri tugir þúsunda húsa af þessari gerð hafa verið byggð í Svíþjóð, jafnt í hinum köldustu héruðum landsins sem þeim hlýjustu, og hafa þau hvarvetna reynzt mjög vel, og liggja fyrir um það ótal vottorð.

Verð þessara húsa er lágt. Sem dæmi má nefna, að snoturt einbýlishús, þrjú herbergi, eldhús og baðherbergi, 78 m^2 að stærð, kostar sv. kr. 6500.00, fritt um borð í Svíþjóð. Annað hús tveggja hæða, 85 m^2 , 7 herbergi, baðherbergi og eldhús kostar 11400.00 sv. kr. fritt um borð. Þessi hús kosta hingað komin með flutningsgjaldi, 30% verðtolti og 7 aura vörumagnstolli á hvert kílógramm með áföllnu váttryggingargjaldi og uppskipun, það fyrrnefnda ca. 19 þús. ísl. kr. og það síðara ca. 33 þús. kr. Húsin eru, sem fyrr segir, í flekum, þannig útbúnum, að mjög handhægt er að setja þá saman. Þegar grunnur eða kjallari er tilbúið, er húsið reist á örfáum dögum. Ef flutt eru inn mörg hús, er sjálfsagt að fá sérfræðinga til þess að sjá um uppsetningu húsanna, og munu verksmiðjurnar útvega þá. Mundi þá innlendum mönnum fljótt lærast þetta verk. Við byggingu þessara húsa er algengt, að húseigendurnir vinni allmikið sjálfir, og sparar það mikil útgjöld og gerir mörgum kleift að byggja, sem ekki

hefðu getað það, ef þeir þyrftu að kaupa alla vinnu. Vönduð eldhúsinnrétting fylgir með og handrið úti sem inni, en engar leiðslur.

Af þessu má það vera ljóst, að það er enginn neyðarkostur að flytja inn slík hús sem þessi, reisa þau hér og búa í þeim. Og enginn efi er á því, að þetta mundi stórlega lækka byggingarkostnað á stuttum tíma og lækka húsaleiguna á frjálsum markaði.

En til þess að greiða fyrir þessum málum, yrði ríkisstjórnin jafnframt að gera aðrar ráðstafanir. Það þarf að leyfa innflutning á þessum húsum og taka ekki af þeim hærri tolla en af byggingarefni. Tollar á húsum eru fyrst og fremst miðaðir við það að vera verndartollar fyrir innlent vinnuafli. En þegar auðsætt er, að vinnuafli okkar getur með engu móti fullnægt eftirspurninni eftir húsnæði nú á næstunni, eru þessar forsendur ekki til staðar, og virðist þá í senn óskynsamlegt og ósanngjarnt að taka hærri tolla af húsum þessum en almennu byggingarefni, því að með því væri verið að leggja tolla á þá vöru, sem nú er hvað mest aðkallandi fyrir menn að geta keypt. Það virðist því alls kostar fráleitt, eins og nú horfir, að íþyngja þannig byggingu þessara húsa með tollum. Á timbri er 8% verðtollur og 10 auro vörumagnstollur á teningsfet. Einnig þarf að gæta þess, að ekki falli óeðlilegur eða ósanngjarn innflutnings- eða milliliðakostnaður á húsin.

Þá þarf að sjá fyrir því, að þeir, sem ekki hafa fjármuni til þess að leggja út fyrir hús þessi, fái hagkvæm lán út á húsin, til þess að gera þeim kleift að koma þeim upp. En sú leið stendur mönnum opin, eftir að frumvarp það um byggingarlánasjóð, er Framsóknarfl. hefur hlutast til um að lagt hefur verið fram á Alþingi, hefur náð samþykki.

Eins og áður er sagt, er gert ráð fyrir því, að sérstök hverfi verði skipulögð fyrir húsin í stærri kaupstöðum, en það er eitt af mörgu, sem stendur í vegi fyrir því, að menn kaupí þessi hús, að þá skortir sums staðar lóðir undir húsin. Þessari hindrun verður ríkisstjórnin því að ryðja úr vegi.

Þegar þessum framkvæmdum væri lokið og húsnæðisþörfinni hefði verið fullnægt á þeim svæðum, þar sem húsaleigulögin gilda, ætti að vera tímabært að taka til athugunar afnám þessara laga. Það er vitað mál, og það er reynsla bæði hérlend og erlend, að það er ekki hægt að hafa lög í gildi eins og húsaleigulögin um fleiri ár, án þess að þau valdi stórkostlegum vandræðum. Húsaleigulögin hafa vissulega gert mikið gagn, en sem ráðstafanir til lengdar hljóta þau að taka að vinna mikið ógagn jafnframt. Þau eru þess vegna engin lausn á húsnæðismálunum. Það hljóta allir sanngjarnir menn að sjá, að það er ekki hægt að láta þegna eins þjóðfélags búa við tvenns konar réttindi, og sízt af öllu í jafnþýðingarniklum málum og húsnæðismálunum. Það er óframkvæmanlegt til lengdar að reikna mönnum sama kaup og sömu uppbót á kaupíð vegna dýrtíðarinnar, en láta einn borga fjórfalda húsaleigu eða meira á við hinn fyrir sama húsnæði. Húsaleigan er einn stærsti útgjaldaliður hvernar fjölskyldu, og tvenns konar réttur á þessu sviði er þess vegna svo tilfinnanlega ranglátur, að það er ekki hægt að þola hann til lengdar. Þegar húsaleigulögin hafa verið í gildi og framkvæmd langan tíma, fara gallar þeirra sívaxandi. Meðal annars má nefna það, að húseigendur, sem eru harðdrægastir, hafa sagt upp leigutökum sínum, og mörgum hefur tekizt að koma þeim úr húsunum með margs konar ráðum eða margfalda hjá þeim húsaleiguna með alls konar aðgerðum. Aðrir húseigendur, sem eru sanngjarnari og löghlýðnari, halda í öllu ákvæði húsaleigulaganna, og þannig verða hinir löghlýðnari í þjóðfélaginu fyrir barði laganna, en aðrir brjóta ákvæði þeirra.

Hitt er jafnaugljóst, að eins og nú standa sakir, er ekki hægt að afnema húsaleigulögin; þau eru enn ill nauðsyn. Það, sem á undan þarf að fara, til þess að hægt sé að afnema þessi lög, er að fullnægja húsnæðisþörfinni. Ef flutt væru inn ódýr sænsk hús og greitt hér fyrir uppsetningu þeirra, þannig að þau yrðu í senn ódýrt og hollt húsnæði, er tvímælalaust, að húsaleiguokrið mundi hverfa, húsaleigan stórlækka, og þá fyrst er eðlilegt, að húsaleigulögin séu afnumin, enda verði þá framkvæmdar almennar ráðstafanir til þess að lækka dýrtíðina. En þær ráðstafanir geta naumast

beðið til lengdar, og það að halda niðri dýrtíðinni getur aldrei til langframa byggzt á því að falsa vísitöluna með þeim hætti að reikna með því þvert ofan í staðreyndir, að húsaleigan sé stórum lægri en hún raunverulega er, þar sem þeim mönnum fer stöðugt fækkandi, sem búa við þá húsaleigu, sem gildi fyrir stríð. Gerist þetta með þeim hætti, sem fyrr segir, að nýju húsunum fjölgar og húsaleigan í þeim er rándýr. Menn flytja úr íbúðum í gömlu húsunum nauðugir eða viljugir, og þá er leigan á þeim íbúðum, sem losna, stórhækkuð. Allt er og, að leiga er hækkuð án þess að leigutaki flytji. Þess vegna líður ekki á löngu, þangað til stríðshúsaleigan verður næstum eða alveg ríkjandi húsaleiga, sem horfast verður í augu við sem staðreynd.

Með þessum úrræðum, sem hér er bent á, er framkvæmanlegt að útrýma húsnæðisvandræðunum. Þeim, sem flytur þessa till., er það ljóst, að það þarf í sambandi við þessar framkvæmdir að breyta lögum eða setja ný lög. Setja þarf lög, er heimila ríkisstjórninni að taka land eignarnámi, og sennilega þarf að breyta lögum til að tryggja það, að menn eigi kost á að fá veðlán út á húsin. Breyta þarf tollalöggjöfinni einnig. En ég tel rétt, að með þessari þingsályktunartillögu sé prófað, hvort meiri hluti fæst fyrir því á Alþingi að greiða fram úr vandræðunum með þeim úrræðum, sem hér eru fyrir lögð. Ef reyndin verður sú, að meirihlutavilji er fyrir því á Alþingi, er auðvelt að koma fram þegar á eftir þeim lagabreytingum, sem þörf er á, ef ríkisstjórnin óskar þess fremur en að gefa út bráðabirgðalög um atriðin jafnóðum og þau eru framkvæmd.

Ég vil að lokum segja það eitt, að ég vænti þess, að þeim úrræðum, sem hér er á bent, verði vel tekið, með því að það má vera hverjum manni augljóst, að vegna skorts á vinnuafli er naumast framkvæmanlegt að ráða bót á þessum málum, nema með innflutningi tilbúinna húsa. Þegar við höfum unnið upp það, sem við erum orðnir á eftir í húsnæðismálunum, getur sá vinnukraftur, sem við höfum í landinu, sennilega að mestu eða öllu leyti tekið við til að sjá fyrir þeim byggingum, sem nauðsynlegar eru til þess að fullnægja húsnæðisþörf landsmanna.

Ed. 180. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 81 23. júní 1936, um sveitarstjórnarkosningar.

(Eftir 3. umr. í Nd.)

1. gr.

a. Aftan við 1. málsg. 7. gr. laganna bætist:

Kjörgengir eru einnig þeir, sem átt hafa heimili í kaupstaðnum eða hreppnum að minnsta kosti þrjá mánuði fyrir kjördag og uppfylla skilyrði 6. greinar.

b. 2. málsg. sömu greinar falli niður.

2. gr.

Lög þessi öðlast gildi þegar í stað.

Nd. 181. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 32 11. júní 1942, um váttryggingarfélag fyrir vélbáta.

(Eftir 2. umr. í Nd.)

1. gr.

Í stað orðanna „til ársloka 1946“ í ákvæði til bráðabirgða í lögum nr. 15 24. marz 1944 komi: til ársloka 1948.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi, og falla samtímis úr gildi lög nr. 15 24. marz 1944.

Nd.

182. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 68 12. apríl 1945, um atvinnu við siglingar á islenzkum skipum.

Flm.: Pétur Ottesen, Jóhann Jósefsson.

1. gr.

Fyrir „150“ í 31. gr. laganna kemur: 250.

2. gr.

Fyrir „150“ í 32. gr. laganna kemur: 250.

3. gr.

Fyrir orðin „150 hestafla“ í 33. gr. laganna kemur: 250 hestafla.

4. gr.

Fyrir orðin „150 hestafla“ í 34. gr. laganna kemur: 250 hestafla.

5. gr.

Fyrir „150“ í 35. gr. laganna kemur: 250.

6. gr.

Fyrir „150“ í 36. gr. laganna kemur: 250.

7. gr.

Fyrir „150“ í 37. gr. laganna kemur: 250.

8. gr.

a. Fyrir orðin „meira en 150“ í 38. gr. laganna kemur: meira en 250.

b. Fyrir orðin „yfir 150“ í sömu lagagrein kemur: yfir 250.

9. gr.

a. Fyrir „150“ í c-lið 48. gr. laganna kemur: 250.

b. Fyrir „150“ í d-lið sömu lagagreinar kemur: 250.

10. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi, og taka ákvæði þeirra einnig til þeirra manna, er þegar hafa öðlzt vélstjóraréttindi samkvæmt V. kafla laga nr. 68 1945.

Greinargerð.

Vélfjórufélagið á Akranesi hefur í bréfi, sem undirritað er af öllum félagsmönnum, óskað þess, að þm. Borgf. bæri fram á þessu þingi frv. til laga, þar sem gerð sé sú breyting á V. kafla laganna um atvinnu við siglingar, að réttur vélstjóra, sem nú er takmarkaður við það að stjórna 150 hestafla mótörvél, verði aukinn þannig, að þeir megi stjórna allt að 250 hestafla vél. Sams konar ósk hefur þm. Vestm. borizt frá vélfjórufélagi Vestmannaeyja. Eru þessar óskir byggðar á þeirri staðreynd, að nú er og hefur verið mikill skortur á vélstjórum á báta, sem í eru vélar af þeirri stærð, sem hér um ræðir. Á þessu ári hefur bátum fjölgað verulega, og enn meiri aukning verður á bátafлотanum á næsta ári. Þessi þróun í útgerðinni leiðir af sér, að stórum vaxa þau vandkvæði, sem ærin voru áður, að skortur verði á vélmönnum, sem að óbreyttri löggjöf um þetta efni hafa rétt til þess að stjórna vélum af þeirri stærð, er séu við hæfi hinna nýju báta. Þó að þeim mönnum fjölgi nokkuð,

sem taka hið meira próf og öðlast þannig rétt til þess að stjórna vélum af þessari stærð, þá er tala þeirra engan veginn fullnægjandi til að leysa þann vanda, sem stafar af vöntun fagmanna á þessu sviði, svo fullnægjandi sé. Mjög hefur orðið að grípa til þess að undanfögnu, svo að komið yrði í veg fyrir stöðvun bátaflotans, að fá undanþágur frá ákvæðum gildandi laga um þessi efni. Hafa slíkar undanþágur verið veittar, en mjög er það fyrirhafnarsamt að verða með þeim hætti að afla fjölda vélstjóra réttinda, þar sem sækja verður um undanþágu að hverju sinni fyrir hvern einstakan mann. Telja þeir, sem hér eiga hlut að máli, þar á meðal formenn og útgerðarmenn, að engan veginn sé óforsvaranlega skert það öryggi, sem með lögunum á að tryggja, þó að réttindi vélstjóra séu aukin samkv. þessu frv., því að munurinn á því að fara með 150 hestafla mótórvél og 250 hestafla samsvarandi tegundar sé tiltölulega lítill. Þá er það alkunnugt, að bæði útgerðarmönnum, formönnum og einnig öðrum skipverjum þykir það mjög miður farið að verða að sjá á bak þrautreyndum vélstjóra fyrir það eitt, að vélin, sem hann á að fara með, fer eitthvað fram úr því að teljast til 150 hestafla véla.

Vélstjórafélagin leggja á það áherzlu, að frv. þetta verði lögfest það snemma, að lögin taki gildi fyrir næstu vetrarvertið, sem hefst upp úr áramótum. Réttindaaukning sú, sem hér um ræðir, tekur að sjálfsögðu einnig til þeirra, sem öðlazi hafa réttindi samkv. V. kafla laganna fyrir gildistöku þeirrar breytingar á lög- unum, sem hér um ræðir, ef samþ. verður.

Ed.

183. Frumvarp til laga

um opinbera aðstoð við byggingar íbúðarhúsa í kaupstöðum og kauptúnum.

Frá heilbrigðis- og félagsmálanefnd.

I. KAFLI

Um verkamannabústaði.

1. gr.

Stofna skal byggingarsjóð til þess að bæta úr húsnaðisþörf verkamanna og annarra þeirra íbúa kaupstaða og kauptúna, sem hafa ekki tekjur né eiga eignir yfir það hámark, er greinir í 4. lið 6. gr. laga þessara, og uppfylla að öðru leyti skilyrði laganna.

2. gr.

Byggingarsjóður lánar til íbúðarhúsabygginga samkvæmt skilyrðum þeim, sem lög þessi setja, í kaupstöðum og kauptúnum, enda hafi fimm manna nefnd í kaupstöðum og þriggja manna nefnd í kauptúnum fært félagsmálaráðherra rök fyrir, að þörf sé slíkrar opinberrar aðstoðar. Nefndir þessar skulu kosnar hlutbundnum kosningum af hlutaðeigandi sveitarstjórn.

3. gr.

Byggingarsjóður skiptist í deildir, eina fyrir hvern kaupstað eða kauptún, þar sem viðurkennd hefur verið þörf fyrir opinbera aðstoð til byggingar verkamannabústaða, og aflast fé til hvernar deildar sem hér segir:

1. Sveitarsjóðir, sem um ræðir í 2. gr., leggja í sjóðinn árlega upphæð, sem nemur ekki minna en 4 krónum og ekki meira en 6 krónum fyrir hvern íbúa sveitarfélagsins, og ákveður sveitarstjórn upphæðina með sérstakri samþykkt.
2. Ríkissjóður leggur í sjóðinn árlega upphæð, sem svarar til þess krónufjölda á íbúa kaupstaðar eða kauptúns, er sveitarstjórn þar hefur ákveðið með samþykkt þeirri, er í 1. lið segir, að leggja fram til sjóðsins, þegar sýnt er, að þörf er fyrir starfsemi byggingarsjóðs. Sbr. 2. gr.

3. Ríkissjóður leggur árlega í sjóðinn kr. 150000.00, en jafnframt fellur niður tillag til sjóðsins samkv. 14. gr. l. nr. 58 8. sept. 1931, um einkasölu á tóbaki.
4. Enn fremur getur sjóðurinn tekið lán til útlánastarfsemi sinnar. Lánin ábyrgist ríkissjóður. En hlutaðeigandi sveitarsjóður, sbr. 2. gr., stendur í bakábyrgð fyrir þeim lánum, sem veitt eru byggingarfélagi í kaupstaðnum eða kauptúninu. Gefa skal út skuldabréf fyrir þeim, er hljóði á upphæðir, er ríkisstjórnin samþykkir.

Nú er kauptún aðeins hluti úr hreppi, og skal þá tillagi sveitarsjóðs til byggingarsjóðs jafnað niður á íbúa kauptúnsins, þá sem gjaldskyldir eru til sveitarsjóðs, eftir sömu reglum og útsvörum.

Meðan vísitala kauplagnefndar er 110 eða hærri, skulu framlög ríkissjóðs og sveitarsjóðs til byggingarsjóðs samkv. 1. og 3. tölulið hækka til samræmis við vísitölu kauplagnefndar 1. október það ár, sem framlagið ber að greiða.

Heimilt er stjórn byggingarfélags að stofna innlánsdeild við byggingarsjóð sinn, sem tekur við innlögum frá mönnum á félagssvæðinu, sem vilja tryggja sér húsnæði hjá félaginu, og skal þeim fengin íbúð, þegar innlögin hafa náð tilskildu hámarki. Ráðherra setur reglugerð um starfsemi innlánsdeilda þessara að fengnum tillögum stjórnar byggingarsjóðs.

4. gr.

Byggingarsjóður veitir lán aðeins til eins byggingarfélags í hverjum kaupstað eða kauptúni, og skal félagið reist á samvinnugrundvelli og að öðru leyti fullnægja skilyrðum 6. gr. þessara laga.

Heimilt er að stofna deildir, sem hafa sérsamþykktir, innan byggingarfélags, þegar 50 félagsmenn eða fleiri óska þess, enda séu þær staðfestar af stjórn félagsins.

Lán þessi skulu vera tryggð með fyrsta veðrétti í húsum og lóðarréttindum, og mega þau nema allt að 90% af kostnaðarverði eignarinnar. Lánin séu affallalaus. Þau endurborgast með jöfnum árlegum greiðslum á 42—75 árum.

Úr byggingarsjóði má veita lán með eftirgreindum kjörum:

A. flokkur. Lánshæð allt að 90% af kostnaðarverði hússins; lánstími 75 ár.

B. flokkur. Lánshæð allt að 85% af kostnaðarverði hússins; lánstími 60 ár.

C. flokkur. Lánshæð allt að 85% af kostnaðarverði hússins; lánstími 42 ár.

Vextir í öllum lánaflokkum skulu vera 2% — tveir af hundraði —.

Stjórnir byggingarfélaga á hverjum stað ákveða með hliðsjón af efnahag og ástæðum lántakenda svo og óskum þeirra, hvers konar lánskjör eru veitt í hverju einstöku tilfalli.

Heimilt er lántakendum að greiða byggingarlán að fullu, hvenær sem þeir óska þess.

5. gr.

Byggingarsjóðurinn skal jafnan vera í handbæru fé í peningastofnun með ríkissjóðsábyrgð að svo miklu leyti sem honum er ekki varið til útlána.

6. gr.

Byggingarfélög hafa rétt til að fá lán úr byggingarsjóði samkv. 4. gr., ef þau fullnægja eftirfarandi skilyrðum:

1. Að stjórn byggingarfélagsins sé skipuð fimm mönnum, og skal formaður stjórnarinnar skipaður af þeim ráðherra, sem fer með félagsmál, en hina stjórnarnefndarmennina skal kjósa hlutbundinni kosningu af þeim félagsmönnum, sem fullnægja skilyrðum 4. töluliðar þessarar greinar.
2. Að byggingarfélagið komi upp byggingum fyrir félagsmenn sína.
3. Að húsin séu gerð úr varanlegu efni með eins til fjögurra herbergja íbúðum auk eldhúss og geymslu, með venjulegum nútímaþægindum og sérstökum bletti handa hverri íbúð eða sameiginlegum velli handa sambyggingum, en að öðru leyti sé fyrirkomulag bygginganna samþykkt af félagsmálaráðuneytinu.

4. Að félagsmenn séu fjárráða, heimilisfastir innan kaupstaðarins eða kaupsfélagsins og hafi eigi haft yfir 7000 króna árstekjur miðað við meðaltal þriggja síðustu ára, að viðbættum 1000 krónum fyrir hvern ómaga, né yfir 10000 króna eignir. Meðan vísitala kauplagnesfndar er 110 eða hærra, skal þó miða við upphæðir þessar hækkaðar í samræmi við meðalvísitölu næsta árs á undan.
5. Að byggingarkostnaður á hverja íbúð fari ekki fram úr því, sem stjórn byggingarsjóðsins ákveður.
6. Að íbúðirnar séu seldar félagsmönnum fyrir það verð, sem þær kosta byggingarfélagið, og með þeim láns- og vaxtakjörum, sem stjórnir félaganna ákveða, sbr. 4. gr. Skal gerður sérstakur kaupsamningur um hverja íbúð við þann, er íbúðina fær, og eru þeir samningar undanþegnir stimpilgjaldi.
Ekkja látins félagsmanns, börn hans og tengdabörnu hafa forkaupsrétt að íbúðinni, enda gerist þau þá löglegir félagar byggingarfélagins.
7. Að byggingarnar séu reistar á lóðum, sem sveitarfélögin eða ríkið eiga eða leigja, og sé ársleiga metin reglulega á 10 ára fresti. Þegar um sambyggingu er að ræða, skal lóðarleigunni jafnað niður eftir eignarhlutföllum í byggingunni. Eigi sveitarfélag eða ríki ekki hentugar lóðir í þessu skyni, skal sveitarfélaginu skylt, ef ekki fæst nægilegt og hentugt land með öðrum hætti, að taka það eignarnámi, og fer um eignarnámið samkv. l. nr. 61 frá 14. nóv. 1917.
8. Að ákveðið sé í samþykktum félagsins, að enginn, sem keypt hefur íbúð af félaginu, megi selja hana, nema stjórn byggingarfélagins hafi áður hafnað forkaupsrétti félagsins vegna, og ekki framleigja nema með leyfi stjórnar félagsins. Söluverð slíkrar íbúðar má ekki vera hærra en síðasta kaupverð hennar að viðbættu virðingarverði þeirra endurbóta, sem á hafa verið gerðar, eftir að síðasta sala fór fram, en að frádreginni hæfilegri fyrningu, hvort tveggja samkvæmt mati dómkvaddra manna. Sé um framleigu að ræða, ákveður stjórn félagsins, hve há leigan megi vera, og miðast hún við raunverulegan kostnað eiganda samkv. mati af íbúðinni eða hluta hennar, sem leigður er.
9. Að settar séu reglur í reglugerð, sem staðfest sé af félagsmálaráðuneytinu, um viðhald húsanna, og skal stjórn félagsins hafa eftirlit með því. Þegar um sambyggingu er að ræða, skal kostnaður við viðhald húsanna hið ytra lagður á bygginguna í heild, en síðan jafnað niður á eigendur eftir eignarhlutföllum þeirra í byggingunni, en viðhald hið innra á hverri íbúð skal hún bera. Um sameiginleg tæki innan húss í sambyggingu, svo sem leiðslur allar og hitunartæki, fer eftir því, sem segir í reglugerðinni.
10. Að stjórn byggingarsjóðsins hafi fallið á samþykktir félagsins og það fullnægi að öðru leyti skilyrðum þeim, sem félagsmálaráðuneytið setur fyrir viðurkenningu slíkra félaga.

7. gr.

Byggingarfélagi, sem kemur upp sambyggingum eða sérstæðum húsum, er heimilt að eiga til frambúðar sameiginlegt miðstöðvarhús og þvottahús fyrir margar íbúðir, húsnæði fyrir fasta starfsmenn félagsins, fyrir skrifstofu félagsins, lesstofu og verzlun. Ákvæði skulu sett í reglugerð, er um getur í 6. gr., 9. lið, um þátttöku eigenda íbúðanna í kostnaði, sem af þessu hlýzt.

8. gr.

Í stjórn byggingarsjóðs skulu vera fimm menn, valdir til fjögurra ára í senn. Kís Alþingi fjóra þeirra með hlutfallskosningu, en félagsmálaráðherra skipar einn, og er hann formaður sjóðsstjórnarinnar. En að öðru leyti skiptir stjórnin störfum milli sín. Stjórnin hefur á hendi allar fjárreiður sjóðsins, lántökur og lánveitingar úr honum samkvæmt reglugerð, sem félagsmálaráðuneytið setur. Skal hver deild, sbr. 3. gr., hafa sérstakt reikningshald fyrir sig, en sjóðsstjórninni er heimilt að lána fé sjóðsins milli deilda, ef þörf krefur eða það þykir henta.

Stjórnin skal vera búsett í Reykjavík, en sér til aðstoðar, meðal annars við eftirlit með, að byggingarfélag í hverjum kaupstað eða kauptúni gæti skyldna sinna samkv. 6. gr., má stjórnin setja trúnaðarmenn, einn eða fleiri, í hverjum kaupstað eða kauptúni.

Laun stjórnarinnar og trúnaðarmanna hennar greiðist úr ríkissjóði, og ákveður félagsmálaráðherra þau, en annan kostnað greiðir hlutaðeigandi deild byggingarsjóðs.

Hlutaðeigandi sveitarfélag hefur rétt til að skipa eftirlitsmann með fjárreiðum hlutaðeigandi sjóðsdeildar og allri starfsemi byggingarfélagsins og hefur rétt til að stöðva lántökur og lánveitingar til byggingarfélagsins, ef það álitur, að byggingarfélagið geti ekki staðið í skilum með skuldbindingar sínar. Slikri ákvörðun sveitarstjórnar má skjóta til félagsmálaráðherra.

9. gr.

Ársreikningar byggingarfélags skulu ætíð lagðir fyrir stjórn byggingarsjóðs til athugunar, og getur hún krafizt allra skýrslna um hag og rekstur félagsins, meðan nokkuð stendur eftir af láni því, er veitt hefur verið til bygginganna.

Ríkisstjórnin úrskurðar reikninga byggingarsjóðs, en Alþingi kýs með hlutfallskosningu tvo endurskoðendur þeirra til fjögurra ára í senn.

10. gr.

Nú er ekkert byggingarfélag til í kaupstaðnum eða kauplúninu, sem lán fær úr byggingarsjóði, og er þá sveitarstjórn heimilt að ákveða, að sveitarfélagið komi upp byggingunum, og hefur það þá sömu réttindi og skyldur sem byggingarfélög samkvæmt lögum þessum.

11. gr.

Ríkisstjórnin lætur gera fyrirmyndauppdraetti af húsum félagsmanna, bæði sérbyggingum og sambyggingum, til afnota fyrir byggingarfélög. Sömuleiðis setur hún í samráði við stjórn byggingarsjóðs og hlutaðeigandi sveitarstjórnir öruggt eftirlit með framkvæmdum byggingarféлага, sem starfa samkvæmt lögum þessum.

12. gr.

Byggingarsjóðir þeir, sem eru starfandi, þegar lög þessi öðlast gildi, renna sem deildir inn í byggingarsjóði landsins.

II. KAFLI

Um byggingarsamvinnufélög.

13. gr.

Tilgangur byggingarsamvinnufélaga er að reisa íbúðarhús fyrir félagsmenn sína til eigin afnota með sem hagfelldustum kjörum, að safna eignarframlögum félagsmanna (sjá 16. gr.) og reka lánastarfsemi.

14. gr.

Nú vilja menn stofna byggingarsamvinnufélag, og skulu þeir þá kveðja til almenns fundar á því svæði, sem félaginu er ætlað að ná yfir, og bera málið upp til umræðu og atkvæða. Ef 15 menn eða fleiri koma sér saman um stofnun byggingarsamvinnufélags og bindast samtökum um að gerast félagsmenn, setja þeir félaginu samþykktir í samræmi við lög þessi, og skal leita staðfestingar félagsmálaráðuneytisins á þeim.

15. gr.

Nú vill sveitarstjórn beita sér fyrir og taka þátt í stofnun byggingarsamvinnufélags til byggingar fjölbýlishúsa með hæfilega stórum, heilsusamlegum íbúðum og

sameiginlegum þægindum fyrir þá, sem ekki eru eigendur íbúðarhúsnæðis. Skal sveitarstjórn þá hlutast til um, að almennur fundur sé haldinn á því svæði, sem félaginu er ætlað að ná yfir, og bera málið upp til umræðu og atkvæða. Ef 15 menn eða fleiri, sem eigi eru íbúðareigendur, og kjörnir fulltrúar bæjar- eða sveitarfélagsins koma sér saman um stofnun byggingarsamvinnufélags og bindast samtökum um að gerast félagsmenn, setja þeir félaginu samþykktir í samræmi við þessi lög, og skal leita staðfestingar félagsmálaráðuneytisins á þeim.

16. gr.

Byggingarsamvinnufélagi sé aflað fjár:

- A. Með frjálsum framlögum hvers félagsmanns í stofnsjóð, unz fjárhæð hans í sjóðnum nemur minnst $\frac{1}{5}$ hluta andvirðis þess húsnæðis, sem ákveðið verður, að félagið komi upp fyrir hann. Þegar þessari fjárhæð er náð, situr félagsmaður fyrir um byggingu húss, enda gangi stofnsjóðsinneign hans upp í byggingarkostnaðinn. Vextir af stofnsjóði leggjast við höfuðstól, og skulu þeir á hverjum tíma jafnháir og innlánsvextir í sparissjóði hjá Landsbanka Íslands.

Stofnfjárinnstæður falla til útborgunar við andlát félagsmanns, við gjaldprot, við brottflutning af félagssvæðinu, verði félagsmaður fátækrastryksþurfi, og við úrsögn úr félaginu, enda hafi hann fullnægt öllum skuldbindingum sínum við félagið.

- B. Með árlegu gjaldi í rekstrarsjóð félagsins, sem ákveðið skal í samþykktum þess, og sé þessum sjóði varið til þess að standa straum af rekstrarkostnaði félagsins. Kostnaður við að reisa nýjar byggingar telst ekki rekstrarkostnaður.
- C. Með lántöku félagsins til útlánastarfsemi sinnar. Heimilt er fjármálaráðherra f. h. rikissjóðs að ábyrgjast þau lán, og mega þau nema allt að 80% af byggingarkostnaði þeirra húsa, er félagið reisir. Gefa skal út skuldabréf fyrir lánnum þessum, er hvert um sig nemi ákveðinni upphæð, sem fjármálaráðherra samþykkir. Hvert slíkt lán telst til útlána einn lánaflokkur, og er honum til tryggingar samábyrgð allra þeirra félagsmanna, sem fá lán samkvæmt 17. gr. í þeim flokki.

Félagsmenn í sama lánaflokki skulu vera sérstök deild innan síns byggingarsamvinnufélags, og er henni heimilt að hafa sérstaka stjórn, að því er varðar sérmál hennar.

17. gr.

Tvö byggingarsamvinnufélög í hverjum kaupstað eða kauptúni njóta réttinda samkvæmt lögum þessum:

- Félag, sem byggir einstæð hús með einni eða tveimur íbúðum í hverju húsi.
- Félag, sem að tilhlutun sveitarstjórnar byggir fjölbýlishús með sameiginlegum þægindum.

Nú hafa verið stofnuð fleiri byggingarsamvinnufélög í kaupstað eða kauptúni en að ofan segir, og skal þá það félagið, er fyrst hóf byggingarstarfsemi, hafa rétt til ríkisábyrgðar eða það félag, sem fyrst var stofnað, ef um byggingarstarfsemi hefur ekki verið að ræða. En hafi fleiri félög verið stofnuð eða hafið byggingarstarfsemi í sama kaupstað eða kauptúni samkvæmt lögum þessum, skulu þau hafa rétt til að ganga inn í hin viðurkenndu félög, og skal þá röðun félagsmanna þeirra á félagsskrá miðast við þann tíma, er þeir gerðust félagar í hinu fyrra félagi.

Innan byggingarsamvinnufélags, sem reisir sérstæð hús, skal vera heimilt að stofna deildir, sem hafa sérsamþykktir, ef 25 félagsmenn eða fleiri óska þess, enda séu samþykktir deildanna staðfestar af stjórn félagsins.

18. gr.

Byggingarsamvinnufélag veitir félagsmönnum sínum lán til þess að koma upp byggingum til eigin afnota, enda hafi þeir uppfyllt skilyrði þau um stofnsjóðstillög,

sem um getur í 16. gr. A. hér að framan. Lán þessi skulu tryggð með fyrsta veðrétti í húsum og lóðarréttindum, allt að 80% af kostnaðarverði eignarinnar. Heimilt er þó félagsstjórn að veita lán gegn 2. veðrétti, þó þannig, að samanlagður 1. og 2. veðréttur nemi eigi hærri upphæð en 80% af kostnaðarverði. Félagið veitir lánin með sömu kjörum og það nýtur á lánnum þeim, sem tekin eru í þessu skyni.

19. gr.

Stofnsjóður skal jafnan vera í handbæru fé í banka eða sparisjóði. Þar sem ávaxta má fé ómyndugra, að svo miklu leyti sem honum er eigi varið til að standast framkvæmdir við byggingar eða til útlána. Nú kemur fram hagnaður við útlán eða aðra ávöxtun stofnfjár, og rennur hann í varasjóð félagsins. Um ráðstöfun varasjóðs félagsins gilda ákvæði laga um samvinnufélög, nr. 46 frá 1937.

20. gr.

Félagsmenn í byggingarsamvinnufélagi fá því aðeins lán hjá félaginu, að þeir uppfylli eftirfarandi skilyrði, auk þess sem um ræðir í 16. gr. A.:

- A. Að húsin séu gerð úr varanlegu efni og rúmtak hverrar íbúðar fari ekki fram úr 500 teningsmetrum með venjulegum nútímaþægindum og eftir fastákvæðnum fyrirmyndum, sem stjórn félagsins hefur ákveðið og samþykktar hafa verið af atvinnumálaráðuneytinu.
- B. Að húsin séu reist á þeim stöðum, sem félagsstjórnin ákveður og samþykkir eru af félagsmálaráðuneytinu, enda útvegi félagsstjórnin leigulóðir.
- C. Að félagið annist um byggingu hússins að öllu leyti, og sé það afhent félagsmanni gegn skuldabréfum með veði í húseigninni, er nemi þeirri fjárhæð, sem húsið kostar umfram stofnfjárframlagið.

Heimilt er þó félagsstjórn að leyfa, að félagsmenn reisi hús sín sjálfir, ef það er undir umsjón og eftirliti byggingarfulltrúa félagsins eða annars byggingarfróðs manns, sem félagsstjórnin telur gildan.

- D. Að félagismaður sé fjárráða og heimilisfastur innan þess svæðis, sem félagið nær yfir.

21. gr.

Byggingarsamvinnufélag, sem stofnað er að tilhlutun sveitarstjórnar samkv. 15. gr., skal í starfsemi sinni bundið við ákvæði 2., 3., 6., 7. og 9. töluliðar 6. gr. svo og ákvæði 7. gr. I. kafla laga þessara að því leyti, sem við getur átt, þó með þeirri undantekningu, að íbúðir þær, sem félagið reisir, megi vera allt að 500 rúmmetrum að stærð.

22. gr.

Ákveðið skal í samþykktum byggingarsamvinnufélags, að enginn, sem fengið hefur íbúð að tilhlutun félagsins, megi selja hana, nema stjórnin hafi áður hafnað forkaupsrétti félagsins vegna, og aldrei framleigja nema nokkurn hluta af íbúðinni. Þó getur eigandi að fengnu leyfi stjórnarinnar leigt heila íbúð um stundarsakir, ef sérstakar ástæður eru fyrir hendi. Söluverð slíkrar íbúðar, hversu oft sem eigendaskipti kunna að verða, má aldrei vera hærra en stofnverð hennar að viðbættu virðingarverði þeirra endurbóta, er á kunna að hafa verið gerðar, en að frádreginni hæfilegri fyrningu, hvort tveggja samkvæmt mati dómkvaddra manna. Sé um framleigu að ræða, ákveður stjórn félagsins, hve há leigan megi vera, og miðast hún við raunverulegan kostnað eiganda samkvæmt mati af íbúðinni eða hluta hennar, sem leigður er.

Ákvæði þessi taka þó til húsa þeirra, er byggingarsamvinnufélög hafa reist fyrir 1. janúar 1946, og fer um sölu þeirra og leigu eftir ákvæðum laga nr. 43 frá 1942, um breyting á lögum um byggingarsamvinnufélög.

23. gr.

Nú sannast, að félagsmaður hefur selt hús hærra verði en leyfilegt er samkvæmt 22. gr., og rennur þá sá hluti söluverðsins, sem er umfram hið löglega verð, til félagsins og leggst í varasjóð. Verði seljandi einhverra orsaka vegna eigi fær um að greiða fjárhæð þessa, á félagið kröfu á hendur kaupanda, en þó því aðeins, að honum hafi, þegar kaupin fóru fram, verið kunnugt um, að seljandi hafi brotið á móti ákvæði þessarar greinar, og er þá fjárhæðin forgangsskuld með veði í húsinu næst á eftir veðréttum félagsins. Auk þess eru þá öll lán félagsins, sem á húsinu hvíla, þegar fallin í gjalddaga.

24. gr.

Nú neytir stjórn byggingarsamvinnufélags eigi forkaupsréttar, og er þá eiganda heimilt að selja eignina hverjum þeim manni, sem félagsstjórnin samþykkir, en þó verður kaupandi að gerast félagi í byggingarsamvinnufélaginu og hlíta samþykktum þess. Ekkja látins félagsmanns, börn hans og tengdabörn hafa forkaupsrétt að eigninni, enda gerist þau þá löglegir meðlimir félagsins.

25. gr.

Óheimilt er að veðsetja húseignir byggingarsamvinnufélaga fyrir hærri fjárhæð samtals en nemur 80% af upphaflegu kostnaðarverði þeirra og endurbóta, sem á kunna að hafa verið gerðar, að fráðreginni eðlilegri fyrningu, eins og hún kann að verða á hverjum tíma, enda verður eigi gert fjárnám í eigninni fyrir meiri fjárhæð.

26. gr.

Um stjórn, reikningsskil og fundi byggingarsamvinnufélaga fer eftir ákvæðum laga um samvinnufélög, nr. 46 frá 1937. Fjármálaráðherra skipar annan endurskoðanda, enda skal félaginu skylt að senda ráðuneytinu samrit af aðalreikningi sínum árlega.

27. gr.

Ríkisstjórnin lætur gera fyrirmyndauppdrætti bæði af sérbyggingum og sambyggingum til afnota fyrir byggingarsamvinnufélög og lætur þær í té án endurgjalds. Sömuleiðis sér ríkisstjórnin um öruggt eftirlit með framkvæmdum og húshyggjum þeirra félaga, er starfa samkvæmt lögum þessum.

28. gr.

Um skrásetningu og félagsslit byggingarsamvinnufélaga fer eftir ákvæðum laga um samvinnufélög, nr. 46 1937.

III. KAFLI

Um íbúðabyggingar sveitarfélaga.

29. gr.

Í kaupstöðum og kauptúnum, þar sem fólk býr í heilsuspillandi íbúðum (bröggum, útihúsum, háaloftum, kjöllurum o. s. frv.) og ekki verður úr bætt á nægilega skömmum tíma að dómi sveitarstjórnarinnar með þeirri aðstoð ríkisins og sveitarfélaganna, sem um getur í I. og II. kafla þessara laga, ber sveitarstjórn kaupstaðarins eða kauptúnsins að ráða bót á húsnæðisvandranum, og nýtur hún til þess þeirrar aðstoðar ríkisins, sem í þessum kafla segir.

30. gr.

Sveitarstjórn lætur safna skýrslum um fjölskyldur þær í kaupstaðnum eða kauptúninu, sem húa í heilsuspillandi íbúðum, og kynnir sér efnahag þeirra og atvinnu svo og fyrirætlanir þeirra um útvegum húsnæðis. Að þessari skýrslusöfnun

lokinni skal sveitarstjórn láta gera áætlun um það, hversu margar og hversu stórar íbúðir sveitarstjórnin þurfi að láta byggja í kaupstaðnum eða kauptúninu, til þess að það af fólki þessu, sem ekki fær á annan veg tryggt sér viðunandi húsnæði, geti fengið húsnæði til frambúðar, er spillir ekki heilsu þess og búið er venjulegum nútímaþægindum.

31. gr.

Þeim, sem til greina koma, skal heilbrigðisnefnd skipa í fjóra flokka eftir því, hversu heilsuspillandi eða ófullnægjandi íbúðir þær eru, sem fólk þetta býr í, og skal árlega byggja yfir að minnsta kosti fjórða hlutann og byrja á þeim, sem verst eða ófullkomnast húsnæði hafa, en síðast skal byggja yfir þann flokkinn, sem talinn er hafa skást húsnæði. Íbúðir þær, sem fólk þetta býr í áður, skal um leið leggja niður, og má ekki taka þær aftur til íbúðar.

32. gr.

Þegar skýrslum þeim hefur verið safnað og flokkun sú framkvæmd, sem segir í 30. og 31. gr., og ef það kemur þá í ljós, að fimm fjölskyldur eða fleiri í kauptúnum eða kaupstöðum með undir 1500 íbúa og 10 fjölskyldur eða fleiri í stærri kaupstöðum og kauptúnum húa í heilsuspillandi íbúðum og ekki verður á næstu fjórum árum bætt úr húsnæðisvandráðum þeirra með öðrum hætti, er sveitarstjórn skylt að senda greinargerð um húsnæðismál sveitarfélagsins til félagsmálaráðuneytisins ásamt tillögum sínum um, hvernig úr skuli bætt, svo og kostnaðaráætlun, gerða af byggingarfróðum mönnum þar á staðnum.

33. gr.

Nú færir sveitarstjórn félagsmálaráðuneytinu sönnur á, að nauðsyn sé slíkra íbúðarbygginga, sem hér um ræðir, og skal þá ríkissjóður lána þeim sveitarfélögum, sem reisa slíkar íbúðir, 80% af byggingarkostnaði hvernar íbúðar, en þar skal ekki lóð með talin. Lán þessi skulu vera til 50 ára með 3% ársvöxtum, og greiðast vextir og afborganir með jöfnu árlegu gjaldi. Ríkissjóður og sveitarsjóður leggja hvor um sig fram 10% af byggingarkostnaðinum sem vaxtalaus lán til 50 ára. Lán þessi eru einnig afborgunarlaus fyrstu 15 árin, en greiðist síðan með jöfnum árlegum greiðslum, en án vaxta, á 35 árum. Heimilt er sveitarstjórnnum að taka lán til þessa framlags, ef fé er ekki fyrir hendi í sveitarsjóði, og ríkisstjórninni að ábyrgjast slíkt lán fyrir sveitarfélagið, ef félagsmálaráðherra telur það nauðsynlegt framkvæmdanna vegna. Ríkisstjórninni er heimilt að fella afborganir þær niður af 10% framlagi ríkissjóðs, er að ofan getur, ef sveitarstjórn ákveður að gera það að sínum hluta.

34. gr.

Til tryggingar 80% láni ríkissjóðs skal vera 1. veðréttur í húseignum þeim, sem reistar eru, þar til er lánin eru að fullu greidd.

35. gr.

Fé það, sem ríkissjóður lánar sveitarfélögnum til íbúðabygginga samkvæmt þessum kafla, getur ríkisstjórnin tekið að láni. Heimilt er að afla þess með útgáfu ríkisskuldabréfa, og getur ríkisstjórnin ákveðið, að skuldabréf þessi skuli undanþegin eignarskatti, enda mega vextir þeirra þá ekki vera hærri en 3%. Vaxtamun, sem verða kann á lánastarfsemi þessari, greiðir ríkissjóður.

36. gr.

Sveitarstjórn byggir íbúðir þessar og ræður gerð þeirra og stærð, allt í samræmi við ákvæði byggingarsamþykktar staðarins og skipulagsupphráttar, ef til er.

Þegar íbúðirnar eru fullbúnar, úthlutar sveitarstjórn þeim til þeirra, sem í þeim flokki voru skráðir, er það ár er byggt yfir, séu þeir þá enn í húsnæðishraki. Lóðir undir hús þessi leggur sveitarfélagið til á sama hátt og lóðir undir verkamannabústaði.

37. gr.

Íbúðir þær, sem reistar eru samkvæmt ákvæðum þessa kafla, eru eign sveitarfélagsins og leigjast þeim, sem þær eru byggðar fyrir, við leigu, sem eigi má hærri vera en sambærileg leiga í leiguhúsum af sambærilegri gerð, sem einstaklingar eiga. Heimilt er þó sveitarstjórn að selja íbúðirnar þeim, sem þær hafa fengið til íbúðar, á kostnaðarverði og með hagkvæmum greiðsluskilmálum.

38. gr.

Sveitarfélög, sem íbúðir reisa með þeirri ríkisaðstoð, sem í þessum kafla segir, skulu hafa sérstakt reikningshald fyrir húsbyggingar þessar og starfrækslu þeirra. Skal leggja mánaðarlega leigu og afborganir, ef íbúðir eru seldar, í sérstakan reikning, og geymist fé þetta þar, unz að gjalddögum kemur á lánum ríkissjóðs, en þá skal því varið til afborgana og vaxtagreiðslna af þeim. Nú hrökkva tekjur af húseignunum ekki eitthvert ár til fullrar greiðslu, og skal þá greiða það, sem til vantar, úr sveitarsjóði.

39. gr.

Með reglugerð, sem félagsmálaráðherra staðfestir, skal sveitarstjórn kveða nánar á um einstök atriði varðandi framkvæmd á byggingum íbúðarhúsa sveitarfélaganna svo og leigukjör, söluskilmála, viðhald og hvað eina, sem nauðsynlegt verður talið að ákveða þar sérstaklega, þ. á m., hvernig fara skal að um sölu slíkra íbúða, ef eigendaskipti verða eða eigandi vill losna við íbúð sína. Skal reynt að haga svo til, að greiðslur einstaklinga fyrir húsnæði sveitarfélaganna verði í sem mestu samræmi við greiðslur þeirra, sem hjá byggingarfélögum fá íbúðir. Í reglugerð skal og ákveða þau viðurlög, sem ástæða þykir að setja.

IV. KAFLI

Um innflutning og skiptingu byggingarefnis og eftirlitsnefnd ríkisins með íbúðabyggingum.

40. gr.

Meðan skortur er vinnuafli eða nægilegt byggingarefni fæst ekki flutt til landsins til þess að fullnægja byggingarframkvæmdum þeim, sem árlega eru fyrirhugaðar í landinu, getur ríkisstjórnin falið nýbyggingarráði eða annarri stofnun að annast úthlutun innflutningsleyfa á byggingarefni og veitt ráðinu heimild til að ákveða, til hvaða bygginga því skuli varið.

41. gr.

Nýbyggingarráð skal fyrir hver áramót afla sér glöggra upplýsinga um það, hvaða byggingarframkvæmdir eru fyrirhugaðar í landinu á næsta ári. Ber öllum þeim, sem til bygginga ætla að stofna á því ári, að láta nýbyggingarráði í té upplýsingar um væntanlega byggingarefnisþörf sína og enn fremur um stærð bygginganna og til hvers þær eru ætlaðar.

Þeim, sem vanrækja að láta nýbyggingarráði slíkar áætlanir í té, skal ekki ætla nein innflutningsleyfi á byggingarefni.

42. gr.

Nú þykir sýnt, að ekki fáist innflutt nægilegt byggingarefni til allra þeirra byggingarframkvæmda, sem fyrirhugaðar eru í landinu á næsta ári, eða ekki þýðir

að veita slíkt leyfi, vegna þess að vinnuafli muni skorta til byggingarframkvæmdanna, og getur þá ríkisstjórnin ákveðið að fengnum tillögum nýbyggingarráðs, að stöðva skuli stórbyggingar, sem hvorki eru ætlaðar í þágu framleiðslunnar né til íbúðar, og því byggingarefni, sem til slíkra bygginga hafði verið áætlað, skuli varið til íbúðabygginga.

Þá er ríkisstjórninni einnig heimilt að fengnum tillögum nýbyggingarráðs að banna um eins árs skeið í senn byggingar íbúða, sem séu stærri en 400 teningsmetrar.

43. gr.

Að fengnum þeim upplýsingum, sem um getur í 41. gr., skiptir nýbyggingarráð því byggingarefni, sem áætlað er, að flutt verði til landsins á komandi ári, milli þeirra, er um það hafa sótt, eftir reglum, sem nýbyggingarráð semur, en félagsmálaráðherra staðfestir. Sú takmörkun á innflutningi byggingarefnis, sem hér að framan er nefnd, nær þó ekki til byggingarefnis í þær íbúðir, sem sveitarstjórnir reisa samkv. ákvæðum III. kafla laga þessara, meðan útrýming hinna heilsuspillandi íbúða stendur yfir.

44. gr.

Félagsmálaráðherra skipar þriggja manna nefnd, sem hefur fyrir hönd ríkisstjórnarinnar yfirumsjón og eftirlit með byggingarframkvæmdum þeim, sem í lögum þessum greinir. Nefndin skal skipuð til 5 ára í senn.

Aðalhlutverk nefndarinnar eru þessi:

1. Að annast fyrir ríkisstjórnarinnar hönd um lánastarfsemi ríkissjóðs til sveitarfélaganna samkvæmt ákvæðum III. kafla þessara laga. Þyki nefndinni ástæða til að ætla, að sveitarfélag misnoti á einhvern hátt þá ríkisaðstoð, sem látin er í té, hefur hún vald til að stöðva allar framkvæmdir, þar til er málið hefur verið rannsakað og úrskurður ráðherra er fenginn.
2. Að hafa eftirlit með því, að framfylgt sé ákvæðum um takmarkanir á íbúðastærð og skiptingu byggingarefnisleyfa, sbr. 42. og 43. gr., ef slíkt verður ákveðið af nýbyggingarráði.
3. Að hlutast til um, ef ástæða þykir til, að komið verði á fót innkaupastofnun á byggingarefni, sem þeir aðilar standa að, er hlunninda njóta frá ríkissjóði og sveitarsjóði samkvæmt lögum þessum, ef þeir telja sér hagkvæmt að hafa innkaup sín á byggingarefni í sinni hendi. Ríkisstjórnin getur ákveðið, að það fyrirkomulag sé á haft, meðan útrýming hinna heilsuspillandi íbúða fer fram.
4. Að leitast við að samræma sem bezt alla þá opinbera aðstoð, sem látin er í té við íbúðabyggingar, safna skýrslum og gögnum um þau efni, jafna deilur og ágreining, ef upp kemur, og veita byggingarfélagsstjórnnum og sveitarstjórnnum hverja þá aðstoð, er þær þurfa, við vandamál, er að höndum ber í þessum efnunum og nefndin getur í té látið.

Félagsmálaráðherra ákveður þóknun til nefndarmanna, og greiðist hún úr ríkissjóði.

45. gr.

Nú kemst sveitarfélag, sem lán hefur fengið til húsbygginga samkvæmt III. kafla laga þessara, í greiðslubrot eða er sett undir eftirlit samkvæmt lögum um eftirlit með sveitarfélögum eða það vanrækir um tveggja ára tíma skuldbindingar sínar vegna byggingarlána gagnvart ríkissjóði, er eftirlitsnefndinni skylt að taka til bráðabirgða í sínar hendur framkvæmd alla og stjórn á húseignum þess sveitarfélags, sem í hlut á og reistar hafa verið samkvæmt III. kafla laga þessara. Nefndin getur falið trúnaðarmanni sínum þar á staðnum að annast þetta. Skal þá húseignunum ráðstafað á þann hátt, sem nefndinni þykir bezt henta og ríkissjóður bíður minnst tjón af, að þar til fengnu samþykki félagsmálaráðherra.

46. gr.

Mál, sem rísa kunna út af brotum á lögum þessum, skulu rekin að hætti opinberra mála.

47. gr.

Brot gegn ákvæðum laga þessara varða sektum allt að 100 þúsund krónum.

48. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 3 frá 9. jan. 1935, um verkamanna-bústaði, ásamt síðari breytingum á þeim lögum, lög nr. 71 frá 11. júní 1938, um byggingarsamvinnufélög, ásamt síðari breytingum á þeim lögum, svo og önnur þau lagaákvæði, sem fara í bág við lög þessi.

49. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1946.

Bráðabirgðaákvæði:

Upplýsinga þeirra, sem um getur í 41. gr., að nýbyggingarráð skuli afla um fyrirhugaðar byggingarframkvæmdir, skal, að því er snertir árið 1946, hafa verið safnað fyrir lok febrúarmánaðar það ár.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er flutt að beiðni félagsmálaráðherra, og hafa nefndarmenn óbundnar hendur um einstök atriði þess. Frv. fylgir eftirfarandi greinargerð:

Hinn 5. janúar 1945 var samþykkt á Alþingi eftirfarandi þingsályktun um byggingarmál:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að láta athuga, með hverjum hætti bezt verði af opinberri hálfu greitt fyrir byggingu íbúðarhúsa í kaupstöðum, kaup-túnnum og sveitum landsins.

Skal stjórnin svo fljótt sem kostur er láta afla gagna um þá tækni í húsbýggingum erlendis, sem þar hefur rutt sér til rúms hin síðari ár og líkur væru til, að okkur mætti að haldi koma.

Þá skal stjórnin og leita álits og tillagna byggingarfróðra manna hér á landi um nýja tilhögun við húsagerð, er leiða mætti til þess, að byggingum skilaði fljótur áfram og drægi jafnframt úr kostnaðinum.

Enn fremur skal ríkisstjórnin láta taka til endurskoðunar löggjöf þá, sem nú gildir um byggingarmál í landinu.

Verði athugun þessa máls hraðað sem mest, svo að stjórnin geti sem fyrst lagt fram álit og tillögur um málið.“

Þau atriði þingsályktunartillögu þessarar, sem sérstaklega eru í verkahring félagsmálaráðuneytisins eru þessi:

1. athugun á því og tillögur um það, „með hverjum hætti bezt verði af opinberri hálfu greitt fyrir byggingu íbúðarhúsa í kaupstöðum og kauptúnnum“;
2. „endurskoðun löggjafar þeirrar, sem nú gildir um byggingarmál í landinu.“ Hingað til hefur verið litið svo á, að húsnaðismál sveitanna heyrðu landbúnaðarráðuneytinu til, og hefur félagsmálaráðuneytið því haldið sér eingöngu við kaupstaði og kauptún í rannsókn sinni og tillögum í málinu.

Með bréfi dags. 23. marz 1945 fór félagsmálaráðuneytið fram á það við bæjarstjórnir, hreppsnefndir og starfandi byggingarfélög og byggingarsamvinnufélög, að þau sendu ráðuneytinu tillögur um breytingar á núgildandi löggjöf um verkamanna-bústaði og byggingarsamvinnufélög, og var jafnframt til þess ætlað, að þessir aðilar bentu á nýjar leiðir í þessum efnunum, hver á sínum stað, ef tiltækilegt þætti.